

Літаратура і мастацтва

Год выдання 39-ы

№ 40 (2502)

ПЯТНІЦА

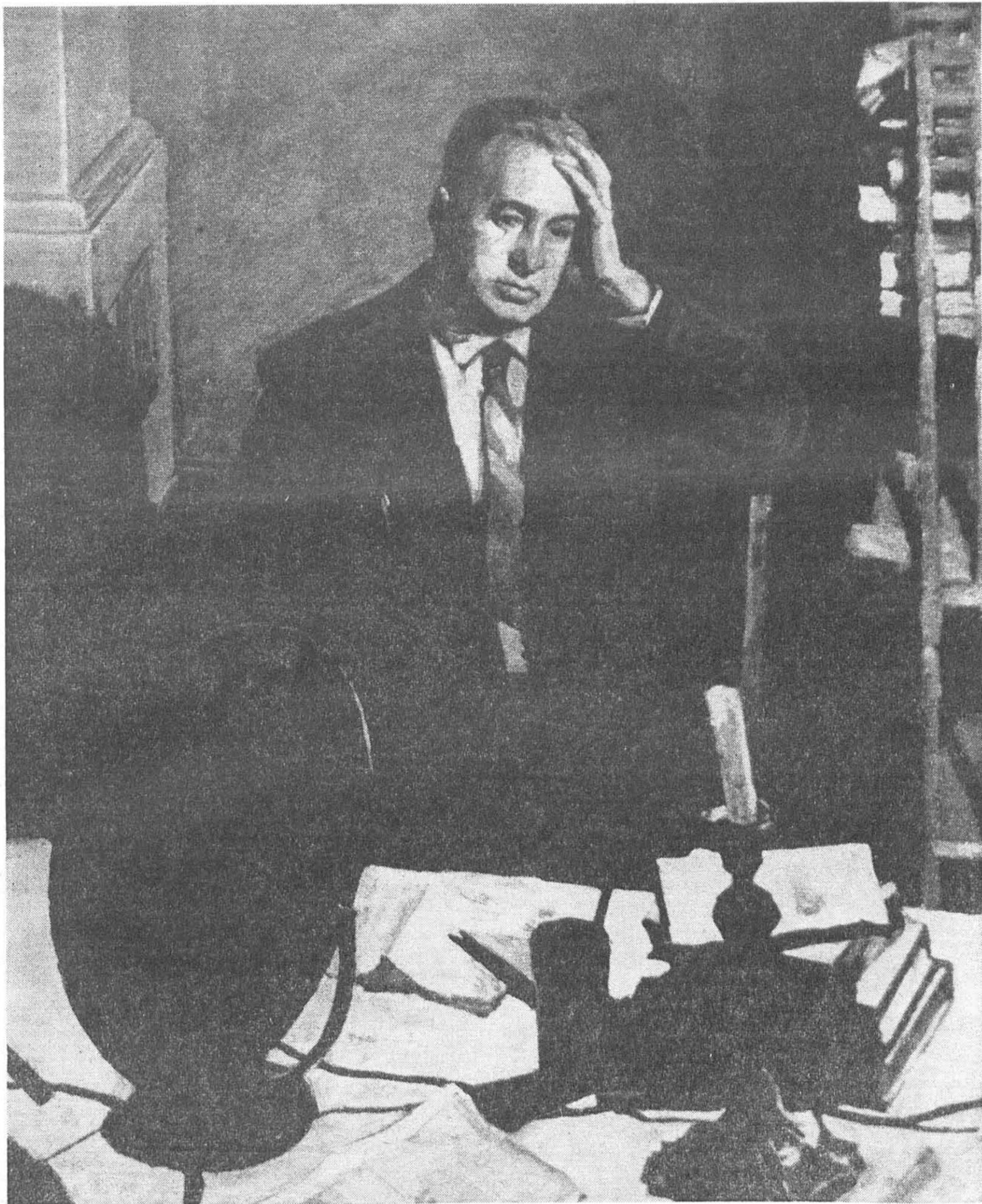
3

ліпеня 1970 г.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАУЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ НА ШАСНАЦЦАЦІ СТАРОНКАХ.

Цана 8 кап.



Кузьма Чорны. Фрагмент з карціны Х. Ліўшыца.

Кузьма Чорны. Праходзяць гады, і ўсё ярчэй паўстае гэты выдатны пісьменнік у гісторыі нашай літаратуры, у гісторыі ўсёй беларускай культуры. Вось чаму так шырока і любоўна адзначае зараз рэспубліка 70-годдзе з дня яго нараджэння.

Матэрыялы, прысвечаныя гэтай даче, чытайце на стар. 10—13.

ПЛЕНУМ ЦЭНТРАЛЬНАГА КАМІТЭТА КАМУНІСТЫЧНАЙ ПАРТЫІ САВЕЦКАГА САЮЗА

2 ліпеня 1970 года адкрыўся чарговы Пленум Цэнтральнага Камітэта КПСС.

Пленум заслухаў даклад Генеральнага сакратара ЦК КПСС тав. Л. І. Брэжнева «Чарговыя задачы партыі ў галіне сельскай гаспадаркі».

У спрэчках па дакладзе выступілі: тт. П. Я. Шэлест — першы сакратар ЦК Кампартыі Украіны, Г. С. Залатухін — першы сакратар Краснадарскага крайкома КПСС, Д. А. Кунаеў — першы сакратар ЦК Кампартыі Казахстана, Г. І. Воранаў — старшыня Савета Міністраў РСФСР, А. В. Каваленка — першы сакра-

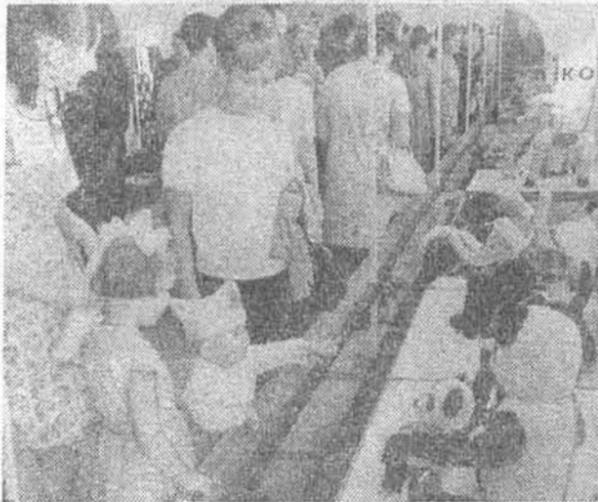
тар Арэнбургскага абкома КПСС, Б. Я. Бутома — міністр суднабудаўнічай прамысловасці СССР, Ш. Р. Рашыдаў — першы сакратар ЦК Кампартыі Узбекістана, Т. К. Мальбахай — першы сакратар Кабардзіна-Балкарскага абкома КПСС, П. М. Машэраў — першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі, А. В. Георгіеў — першы сакратар Алтайскага крайкома КПСС, В. П. Мжаванадзе — першы сакратар ЦК Кампартыі Грузіі.

Пленум ЦК КПСС працягвае работу.

ад пятніцы да пятніцы

ДОБРЫ ГУСТ, СУЧАСНЫ СТЫЛЬ

НА ВЫСТАВЦЫ «ЗРОБЛЕНА У ПОЛЬШЧЫ». МІНСК, 1970.



У адзеле навіч польскай выстаўкі.

Фота Ул. КРУКА.

У даўняй дружбе жы- вець даве дзяржавы-суседзі — Народная Польшча і Савецкая Беларусь. Братнія сувязі паміж імі з кожным днём пашыраюцца і мацнеюць. І вы-

стаўка гэта — наглядная та- му ілюстрацыя.

Выстаўка «Зроблена ў Польшчы» прысвечана двум вялікім датам — 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна і 25-годдзю

Перамогі над гітлераўскай Германіяй.

Гэта другая выстаўка польскіх тавараў у Мінску, наладжаная знешне-гандлёвымі арганізацыямі ПНР. Але яна значна багацейшая. На яе шматлікіх стэндах і на адкрытай пляцоўцы — звыш трох тысяч экспанатаў, якія даюць магчымасць пазнаёміцца з прадукцыяй машынабудаўнічай, хімічнай, лёгкай прамысловасці і іншых галін народнай гаспадаркі.

На адкрытай пляцоўцы дэманструюцца будаўнічыя і дарожныя машыны, вялікі парк аўтамабільнага прызначэння, разнастайная сельскагаспадарчая тэхніка. Прыцягвае ўвагу пабрацім нашага трактара «Беларусь» — польскі «Урсус». Дарэчы, даўняя дружба звязвае абодва гэтыя прадпрыемствы. Абмен вытворчым вопытам спалучаецца з абменам культурным. На заводзе «Урсус» выступалі беларускія самадзейныя

артысты з народнага ансамбля «Лявоніха». З канцэртаў прыязджалі ў Мінск да беларускіх трактарабудаўнікоў польскія спевакі і танцы.

Уражваюць высокі густ, здзіўляючая прастата, эканамічнасць і сучасны стыль тавараў шырокага ўжытку. Глядзіш на экспанаты і адчуваеш, што кожная рэч рабілася з вялікай любоўю, з улікам канкрэтнага адрасата (не пакупнік наогул), хаця выраб іх даўно ідзе ў серыйнай вытворчасці. Звыш 400 фасонаў адзення і абутку дэманструецца на выстаўцы. Усё надзвычай проста. Матэрыялы на сукенкі, спадніцы, блузкі, плашчы рознага прызначэння, кашцюмы, паліто ідуць не дарагія, а выглядаюць вырабы прыгожа, элегантна, строга. Фантазія і вынаходлівасць польскіх мадэльераў сапраўды невычарпальныя!

Мінчане працягваюць знаёміцца з выстаўкай «Зроблена ў Польшчы». Паспех выстаўкі вялікі.

Дома культуры чыгуначнікаў М. Клімаў.

За рэжысуру спектакляў, актыўны рэпертуар рэжысёр народнага агіттеатра «Усменка» Дома культуры Магілёўскага завода шугунага валака У. Барановіч узнагароджаны дыпламам першай ступені.

Восем выканаўцаў лепшых жаночых і мужчынскіх роляў у юбілейных спектаклях адзначаны дыпламамі першай ступені. Гэта — загадчык вытворчасці стужовай Беларускага політэхнічнага інстытута І. Доўгін, слесар з Віцебска М. Кожыш, вучанца 10-га класа г. Гродна Г. Горбач, інжынер-тэхнолаг Аршанскага ільчомабіната А. Папкоўская, мастак Гомельскага Палаца культуры чыгуначнікаў А. Нікіфары, зборнічыца Мінскага мотавелазавода Т. Брацішка, настаўніца Магілёўскай школы-інтэрната Р. Шутава і студэнтка індустрыяльнага тэхнікума А. Корнышава.

55 удзельнікаў юбілейных спектакляў адзначаны дыпламамі другой і трэцяй ступені. 23 энтузіястам самадзейнай сцэны прысвоена званне артыстаў народнага тэатра.

...СЕМІНАР

Кнігагандлёвых работнікаў сістэмы Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па дружбу адбыўся ў Мінску. Доклад аб выніках выканання сацыялістычных абавязкаў узятых у гонар 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна, і задачы калектыву кнігагандлёвых работнікаў па датармайнавым выкананні плана бягучага года зрабіў намеснік начальніка ўпраўлення кніжнага гандлю Я. Леўшчыноў.

У ГЭТЫЯ ДНІ...

...ГАСТРОЛІ

Беларускага дзяржаўнага тэатра оперы і балета пачаліся ў Краснадары. Мінчане пакажуць оперы — «Аду» і «Травітэ» Д. Вердзі, «Русалку» А. Даргамыжскага, «Князя Ігара» А. Барадзіна і іншыя спектаклі рускай, заходняй і савецкай класікі. Калектыв тэатра пазнаёміць гледачоў Краснадара і з творами беларускіх кампазітараў — «Алесій» Я. Ціцюкага, свабодна аднавіў прэм'ерай «Лідрэем Касценем» М. Аладава і балетам «Выбраніца» Я. Глебава.

...ПЕРШЫ ВЫПУСК

мастакоў-канструктараў адбыўся ў Беларускай дзяржаўнай тэатральна-мастацкай інстытуце. Маладыя дызайнеры абаранілі рад арыгінальных дыпломных праектаў, многія з якіх ужо ўкараняюцца ў вытворчасць. Шаснаццаць выпускнікоў дзённага і вясчэрняга аддзяленняў будуць працаваць на прадпрыемствах рэспублікі і ў Беларускай філіяле Усесаюзнага інстытута вытворчай эстэтыкі.

Адначасова дыпламы мастакоў прыкладнага мастацтва атрымалі выпускнікі-спецыялісты па мастацкай кераміцы і шклу. Інтэр'еру і абсталяванню, мастацкім афарм-

ленні вырабаў тэкстыльнай і лёгкай прамысловасці, мастацкім мадэляванню вырабаў тэкстыльнай і лёгкай прамысловасці.

...ПАДВЕДЗЕНЫ ВЫНІКІ

агляду-конкурсу народных тэатраў прафсаюзаў рэспублікі, прысвечанага 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна. Прэзідыум Беларускага рэспубліканскага савета прафсаюзаў прысудзіў дыплом першай ступені і прэмію калектыву народнага тэатра Мінскага трактарнага завода за спектакль «Пама пра сякера» М. Пагодзіна (рэжысёр А. Бяляеў).

Дыпламы другой ступені і прэміі атрымалі народныя тэатры Магілёўскага Дома культуры чыгуначнікаў за спектакль «Вечна жывыя» В. Розава (рэжысёр А. Міхайлаў) і Палаца культуры тэкстыльчыкаў Гродна за спектакль «Юнацтва бацькоў» Б. Гарбатава (рэжысёр А. Гільвар).

Дыпламамі трэцяй ступені ўзнагароджаны калектывы народных тэатраў Гомельскага Палаца культуры чыгуначнікаў за спектакль «Неспакойная старасць» Л. Рахманова (рэжысёр А. Лісоўскі) і Брацішка Дома чыгуначнікаў за спектакль «Твой дзядзь Міша» Г. Мазівані (рэжысёр А. Самараў).

За мастацкае афармленне спектакляў дыпламамі першай ступені ўзнагароджаны рэжысёр і мастак народнага тэатра лялек Віцебскага Палаца культуры ўпраўлення бытавых паслуг А. Патапенка і мастак народнага тэатра Магілёўскага

СТО РАДКОЎ з рэдакцыі

САБЕ ПАЛЁГКІ НЕ ДАВАЙ

Цяпер гэты выпадак раскажваюць у асяроддзі тэатраляў то як прытчу, то як анекдот. Аднаго мастака запрасілі ў выдатны тэатр аформіць спектакль. Ён зрабіў макет і паказаў вялікаму рэжысёру. Той як пабачыў на плоце адзін дзіравы валёнак, адразу ж павіншаваў мастака з удачай. У наступны раз макет зацвярджаўся, і рэжысёр убачыў на плоце два валёнікі. «Эге, братачка, гэта ж не тое, — сказаў ён, — адзін валёнак быў вобразнай мастацкай дэтאלлю, а два... Пара абутку — дый годзе».

Як часта яшчэ сустракаем мы ў творах літаратуры і мастацтва такіх «два валёнікі»! Здаецца, аўтар знайшоў нешта важнае, дакладнае, адзіна патрэбнае і... бярэ дапісавае яшчэ дэталь, яшчэ страфу, яшчэ пасаж. Скажам, у адным тэатры акцёр іграў заклапочанага службовымі справамі адміністратара, і ў таго ў самы драматычны момант з партфелю вылазіла... авоська. Дэталь добрая — чалавек, аказваецца, не толькі заняты справамі, а яшчэ і сем'янін, у яго ёсць нейкія свае клопаты. Зала добразычліва засмяялася. Тады ў наступнай дзеі акцёр зноў «паказаў» тую ж авоську. Зноў быў смех, праўда, далёка не ўсёй залы. Бо з мастацкай дэталай, якая дадае нешта істотнае да характарыстыкі персанажа, авоська ператварылася ў бытавую падрабязнасць, не больш.

Або яшчэ прыклад. Мастак даў на выстаўку вялізнае жыццёснае палатно (больш за «Не чакалі» і Рэліна або «Абарону Петраграда»). А. Дэйнекі, дзе паказвалася заводская сталова. І на першым плане сакавіта намалёваў шклянкі з кісялямі — чырвонымі, жоўтымі, ліловымі. Яны праменіліся, ззялі, прасіліся на лыжку, тыя кісялі. А твары людзей, рабочых хлопцаў і дзяўчат, уласна кажучы, дзеля якіх і пісалася палатно, ужо і не прыцягвалі да сябе увагі.

У архітэктуры такое называюць «лішкамі», пераборам. Шматслоўныя апісанні, інфармацыйныя дыялогі, не абавязковыя пейзажы ў літаратурным творы — гэта таксама «лішкі». Расцягнутая на поўнаметражны фільм кінакарціна, тэма і сюжэт якой маглі б стаць лапідарнай і яркай нававай, траціць ад іх жа, ад «лішкаў». Жаданне замест аднога валёнка даць пару абутку — гэта не толькі эстэтычны пралік, гэта, калі хочаце, і парушэнне мастацкай этыкі. Бо аўтар ці аўтары ў такіх выпадках парушаюць кантакт паміж творам і гледачом, разбураюць нашу ўвагу і прымушаюць нас пераадольваць сум, расквачаную шэрасць, аздоблены прасянка.

Што і казаць, час цяпер такі, што вымагае ад мастацтва больш эканомных сродкаў выразнасці. Занятая справай людзі проста не маюць польскіх гадзін, каб аддацца, напрыклад, малюнкам і вадзяністаму раману тыдзень або месяц. А ў тэатры зараз звыш трох гадзін, бадай, ніхто і не выседзіць. Канечне, было б смешна, калі б патрабаваліся ёмістай формы зводзілася да ўмоў атачнага веку». Не, талант — гэта наогул умненне ў малым раскрываць вялікае, ашчаднымі сродкамі сказаць пра многае. Лепшыя творы пра грамадзянскую вайну — «Разгром» А. Фадзеева і «Дрыгва» Я. Коласа — складаюць усяго толькі якіх дзясці аркушаў кожна. Колькасць радкоў у «Медным коніку» А. Пушкіна здзіўляе кожнага чытача, які чэрпае з пазмы невычарпнае багацце думкі і эмацыянальнага холавання, — іх якіх чатыры сотні. І такіх — класічных — прыкладаў літаратура ведае многа.

Налі мастак — акцёр, жыццёсец, кампазітар, рэжысёр, паэт — не клапоціцца пра мускулатуру слоўнай тканіны або музычнай мовы, пра інтэнсіўнасць фарбаў і дэталаў, пластычную выразнасць мізансцэн. Ён дае сабе палёгку. Зразумела, ёмістая форма — не панацея ад усіх недахопаў і заганаў, але... Аднойчы на пісьменніцкім сходзе была пададзена прапанова, каб заахвочваліся аўтары «партатыўных» твораў, і Максім Танк перадаў пакартаваў у тым сэнсе, што такі аўтары не маюць аднаго права — быць пертачамі ў літаратуры. Пішы лапідарна, але не дазваляй сабе пісаць бяздарна! Варта прыгадаць і думку Ф. Шаляпіна аб тым, што мастак павінен прыслухоўвацца да «ўнутранага звоначка» ў душы, які, нібы ў цыры, падае сігнал аб «пападанні» і пасля такога сігналу ясна: зробленае тэмай — інтанацыя, рух, адценне — дасягнула мэты і ўспрынялося публікай. Скажаць сабе «хопіць», спыніць сябе ўмее той, хто ведае цану вобразнай мовы і адчувае яе сілу ўздзеяння.

Наша літаратура і мастацтва даюць узоры творчасці, дзе форма і стыль адпавядаюць тэме і ідэйнаму напуўненню задумкі. Іх трэба падтрымліваць. На іх прыкладзе вучыць моладзь. Гігантанія ў творчасці ніколі не можа ўзяць верх над гармоніяй і ўдумлівай распрацоўкай жыццёвага матэрыялу ў паэзіі, у жыццё, у прозе, у кіно і на сцэне. Мастак — той, хто не ведае спакою. Перачытайце, скажам, першыя выданні кнігі Янікі Скрыгана і яго выбранае «Кругі»: колькі аўтарскіх правак, скарачэнняў, удакладненняў! А творы яго маюць добрую рэпутацыю і, здавалася б, пісьменнік мог бы і не вяртацца да іх. А колькі творчых намаганняў прыклаў Міхась Лынькоў, каб удасканаліць манументальную эпапею «Беломорныя дні!». Зноў жа такія прыклады можна памножыць. І яны вартыя пераймання.

АРЛЯНЬТЫ ВУЧАЦА ЛЯТАЦЬ

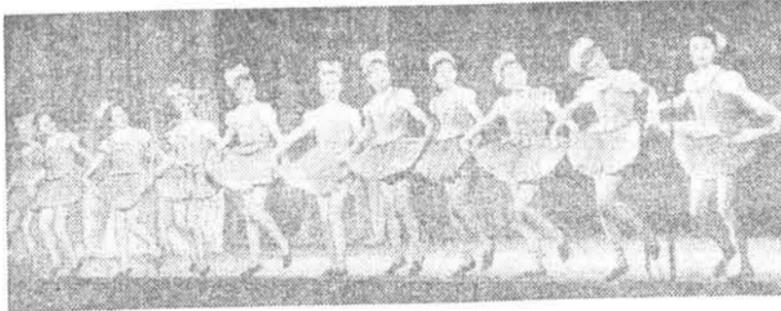
РЭСПУБЛІКАНСКІ АГЛЯД ДЗІЦЯЧАЙ МАСТАЦКАЙ САМАДЗЕЙНАСЦІ ПРАФСАЮЗАУ БССР ФІНШАВАУ

ШТО можа больш крануць і расчуліць, чым сонечная ўсмешка дзіцяці? Іх было, гэтых усмешак, сотні і сотні, кожны і чыстых усхваляваных і шчаслівых твараў на гэтым незвычайным свяце юных талентаў.

Тры гадзіны ішоў заключны канцэрт агляду дзіцячай мастацкай самадзейнасці прафсаюзаў рэспублікі. Тры гадзіны амаль няспынна гучалі песні і вершы, выступалі танцоры і музыканты, юныя царканы і фокуснікі. І глядачы ўзнагароджвалі іх моцнымі воплескамі, і маленькія хлопчкі і дзеўчанкі ўзбагалі на сцэну, адорваючы выканаўцаў вяселлемі...

Адметная асаблівасць гэтага канцэрта — масавасць. Калі ўжо танец дык танец, хор дык хор, аркестр дык аркестр! Выступала таксама многа вакальных і інструментальных ансамбляў — скрыпачоў, трубачоў, балалаечнікаў. Парадам разгортвалі свае сілы шматлікія гурткі і школы, студыі і класы таца рабочых клубаў і палацаў культуры. І цяжка было вылучыць лепшых, кожны калектыў меў свае адметныя рысы ў таленавісці і майстэрстве.

Радзіме, народу, партыі, бессмяротнаму Ільічу аддавалі рапарт юныя левіцы, песні шчырыя парыванні сваіх шчырых сэрцаў...



Удзельніцы танцавальнага калектыву Гродзенскага Палаца гэветымльшчыкаў.



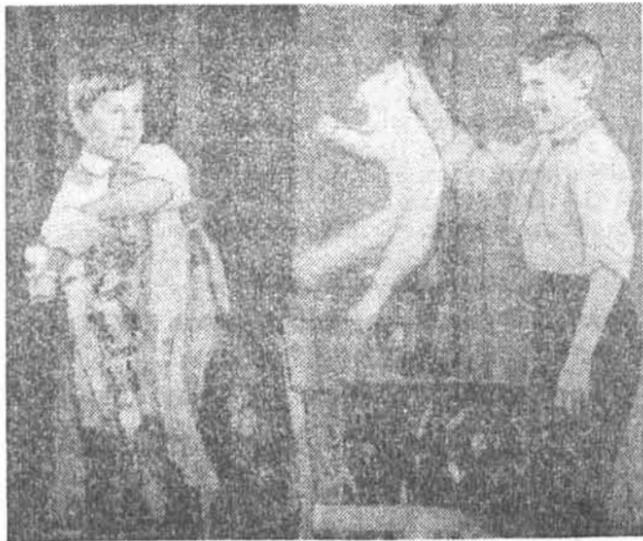
Удзельнікі балетнай студыі Мінскага Палаца культуры прафсаюзаў.



Ансамбль цымбалістаў Дома культуры будаўнічага трэста № 9 г. Віцебска.



Ансамбль скрыпачоў Гомельскага Палаца культуры чыгуначнікаў імя У. І. Леніна.



Ілюзіяністы Дома культуры драваапрацоўчага камбіната г. Віцебска.



Вакальны ансамбль «Сонейка» Дома культуры Мар'іўскага зарода штурчанага валакіна імя В. Куйбышава.

Фота Уд. КРУКА.

70 ГАДОУ НАЗАД

Максім Горкі ўбачыў на сцэне Ніжагародскага тэатра гераічную камедыю Э. Растана «Сірано дэ-Бержэрак» і напісаў ўзрушаны маналог пра гэты твор. А ў п'есме да А. Чэхава спытаў: «А што, бачылі вы «Сірано дэ-Бержэрак» на сцэне? Я нядаўна глядзеў і адчуў захапленне... Мне страшэнна падабаецца гэтае «сонца ў крыві» (словы з камедыі гучаць так: «Мы ўсе пад паўдзённым сонцам і з сонцам у крыві нарадзіліся!»). Канечне, гэты водгук адрасаваны перш-наперш тэксту, але характавае думкі было ўспрынята зацікаўленым і патрабавальным глядачом тэатра.

Ніжагародскага тэатра. А яму амаль дзве сотні гадоў. І ён славіцца на ўсю Расію як выдатны мастацкі ансамбль. Гэта тая сталая і высакародная руская правінцыя, якая ўзбагагачала сцэнічную культуру і паграмадзянскую актыўна ўздзейнічала на грамадскую думку. Так, ніжагародцы заўсёды ўмелі захапіць залу подзвігам людзей, народжаных «з сонцам у крыві», самахвальных праўдальцаў і мужных патрыётаў. Гісторыя захаваала і імёны акцёрскіх зорак, што так ярка ззялі на ніжагародскім тэатральным небе. Дарэчы, раней сярод артыстаў справядліва лічылася, што калі ты «прайшоў» у Ніжнім, то гэта ўжо нібы прызнанне Расіі.

Прыгадваючы старонкі мінулага, ніхто не скажа, быццам тэатр у декастрычніцкім Ніжнім Ноўгарадзе не ставіў п'ес персэідных і не даваў «слова» акцёрам-кар'ерыстам. Аднак п'яфас творчага жыцця на працягу ўсёй дзейнасці гэтай трупы быў варты захаплення, што і перадаў у сваім водгуку Максім Горкі.

Цяжка сказаць, якім чынам захоўваюцца і перадаюцца лепшыя традыцыі на сцэне, але тут, у ніжагародцаў, яны захоўваюцца і перадаюцца з пакалення ў пакаленне вельмі арганічна. Савецкі перыяд жыцця тэатра ў горадзе над Волгай фарміраваўся і гартваўся пад

ДОБРЫ ДЗЕНЬ, НИЖАГАРОДЦЫ!

ДЗЯРЖАНЫ АКАДЭМІЧНЫ ТЭАТР ДРАМЫ імя М. ГОРКАГА ў МІНСКУ

пільным наглядом легендарнага ў рускай правінцыі Мікалая Сабальшчыкова-Самарына. Ён сабраў яркія акцёрскія індывідуальнасці і будаваў рэпертуар так, што лепшыя спектаклі ў Горкім прыцягвалі ўвагу заўзятых тэатралаў Масквы і Кіева, Ленінграда і Казані: да Самарына спецыяльна ездзілі, каб далучыцца да хараства рэжысёрскай палітры і сапраўднага артыстычнага мастацтва, Асабліва старанна і патрабавальна да сябе працавала і працуе труп над творамі М. Горкага. І не выпадкова «Тэатральная энцыклапедыя» падкрэслівае, што «рад горкаўскіх спектакляў тэатра лічыцца ўзорным па вернасці інтэрпрэтацыі, дакладнасці раскрыцця думкі вялікага пісьменніка-гуманіста».

Шэсць гадоў назад горкаўцы ўпершыню наведлі Беларусь. Наша грамадскасць змагла тады ацаніць ваяўнічае і глыбокае па ідэйным кірунку, яркае і маляўнічае па акцёрскім майстэрстве мастацтва тэатра. Да гэтага часу мінчане ўспамінаюць такія розныя і аднолькава бліскучыя па мастацкім ўзроўні спектаклі, як, напрыклад, «Рычард III», «Дачнікі» або «Арфей сыходзіць у пекла».

Летам 1964 года госці беларускай сталіцы «праходзілі» з анілагамі, заваўваючы глядача захапляючым і заўсёды чароўным мастацтвам праўдывага слова аб чалавеку, аб яго імкненні зразумець самога сябе і супярэчлівы свет. Разнастайны рэпертуар горкаўцаў пасладоўна і строга вытрымліваў (і гэта таксама яго традыцыя!) прынцыпы актуальнага зместу, дзейснага ўздзеяння на глядача, натуральнай цікавасці ў сюжэце і вобразах кожнай п'есы.

Тады мінчане пераканаліся ў высокай культуры рэжысуры, мастакоў і артыстычнай трупы



Тут, у Мінску, Лія Драздова (трэцяя злева) пачынала свой акцёрскі шлях. Сялега яна прыехала на гастролі з Горкаўскім акадэмічным тэатрам. Прайсма назнаміць сяброў з родным горадам. Злева направа — артыстка Л. Іваніч, заслужаная артыстка РСФСР У. Віхроў, заслужаная артыстка БССР Л. Драздова, заслужаная артыстка РСФСР Э. Суслава, заслужаная артыстка РСФСР Р. Вашурына, артыст А. Лямзінаў. Фота Уд. КРУКА.

гасцей. Яны аднолькава адказна ставяцца і да таго, што яны іграюць, і да таго, як гэта робяць. Калектыў прадэманстраваў чужасць да жанравых асаблівасцей п'ес. І там, дзе драматургія падказвала дасціпны гумар і сатырычныя фарбы, і ў трагедыйнай праўдзе, і ў псіхалагічных «романах на сцэне» акцёры свабодна і шчыра паглыбляліся ў стыхію сцэнічнага відовішча. Прыхільнікі і цяпер чакаюць сустрэчы з акцёрамі, якіх паспелі палюбіць — з А. Самарынай і У. Віхровым, з Р. Вашурынай і А. Гаранскай, з Э. Суславай і В. Дваржэцкім... І ёсць яшчэ адно імя, якое прыцягвае ўвагу мінчан, — заслужаная артыстка БССР Л. Драздова. Здабыўшы выдатны поспех на купалаўскай сцэне, незабыўная Паўлінка, яна на працягу многіх гадоў выступае ў трупы тэатра ў Горкім. Тут яе талент пасталеў, майстэрства стала больш сталым і мужным. Відаць, гэта і радуе прыхільнікаў

актрысы, і трохі засмучае — магла б яна працаваць і ў Мінску. Але мастацтва пераадольвае самыя цяжковыя меркаванні, і ў тых спектаклях, дзе іграе Л. Драздова, зала бывае захопленая шчырай споведдзю жаночага сэрца і ўдумлівым мастацтвам цікавага мастака. Так было шэсць гадоў назад, так будзе, мабыць, і сёлета...

Госці прывезлі да нас ладны спіс афішных назваў — класіку і сучасныя творы савецкіх драматургаў, інсцэніроўкі прозы і п'есы замежных аўтараў. Першыя спектаклі паказалі, што мінчане вераць у творчы сталасць славуэтага калектыву — білеты набываюцца вельмі ахвотна, а на адкрыцці гастролёў ля прыгожай левіцы Беларускага опернага, дзе «Гарачым летам у Берліне» пачаліся вы-

ступленні горкаўцаў, было многа тых, хто чакае «лішняга білетіка». Зразумела, перш-наперш цікавасць мінчан выклікалі арыгінальныя назвы твораў, тых, якія яшчэ ніколі не ставіліся на нашых сцэнах, — «Стаўпы грамадства» Г. Ібсена, «Пасажырка» па раманах З. Пасмыш, інсцэніроўка рамана «На гарах» П. Мельнікава-Плячорскага, «Многа шуму з нічога» У. Шэкспіра. Тут удвая прывабнае абяцанне — сустрэча з неведомым драматычным матэрыялам і з яго трактоўкай таленавітымі выканаўцамі, знаёмымі па колішнім поспеху ў тым жа «Рычардзе III» або ў «Дачніках». Не ўстрымаюцца ад наведвання тэатра і тыя, хто ведае, скажам, «На дне» М. Горкага ці «На ўсякага мудраца хапае пластылі» А. Астроўскага — руская класіка збуды была і застаецца «наздзейным канём» у творчасці гаркаўчан: яны смела ўзбагачаюць навізнай традыцыйнае трактоўкі, шукаюць арыгінальныя акцэнтны ў даўно выпрацаваных сцэнічных малюнках вобразаў з усталяванымі рэпутацыямі. А гэта часам дае асалоду «нібы першага» знаёмства нават і з драмай «На дне». Ну, а «Надзвычайны пасол» або «Маё сэрца з табой» — п'еса, якая пакуль што рэдка паказвалася мінчанам у сцэнічным выкананні, натуральна збяруць аўдыторыю аматараў сучаснасці ў тэатры...

Заслона ўзнята. Першыя гарачыя апладысменты ўжо аддаваліся рэхам у вялікім будынку на плошчы імя Парыжскай камуны. Першыя кляткі ўдзячных глядачоў падараны экцэрам і рэжысуры. Не, горкаўцы не расчаравалі мінчан. А наперадзе — новыя сустрэчы, якія замацаваюць пачуццё ўзаемнай дружбы, пачуццё, якое стала атмасферай прэм'ер Акадэмічнага тэатра драмы імя М. Горкага на мінскай сцэне ў ліпені 70-га.

Есць рэчы, непадуладныя часу. Жыццё ідзе, дні бягуць за днямі са сваімі радасцямі і трывогамі, а ўсё роўна недзе краем сваёй памяці, кавалачкам свайго сэрца мы заўсёды звернуты туды, у мінулую вайну...

І таму, відаць, з такім хваляваннем, і чым далей, тым з большым, мы ўспрымаем кожны напамінак аб вялікім подзвігу народным. Старая газета са зводкай Савецкага Інфармбюро, пажаўцелая салдацкая фотакартка — як шмат гаворыць яна сёння нашаму

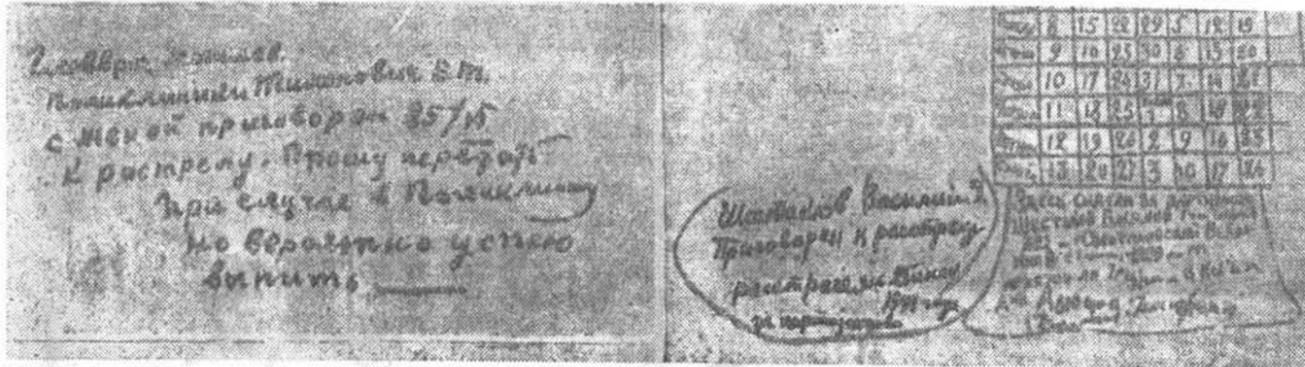
сэрцу! Гэта не проста газета, не проста фотакартка — цяпер гэта дакумент гісторыі.

З некалькімі такімі дакументамі мы хочам пазнаёміць вас, дарагі таварыш, сёння. Тры карэспандэнцыі з франтавых газет. Час іх з'яўлення — пачатак ліпеня 1944 года. Месца — Беларусь.

Учытайцеся ў гэтыя радкі і перад вамі нанова паўстануць векапомныя дні вызвалення нашай роднай зямлі, нашай любімай Беларусі ад фашысцкіх нелюдзяў.

Газета «Фронтвая правда», 6 ліпеня 1944 года:

НАДПІСЫ, ЯКІЯ КЛІЧУЦЬ ДА ПОМСТЫ



ЛЯСНОЕ ВОДГУЛЛЕ

«Уступ да паэмы»

6-га ліпеня спаўняецца 65 гадоў з дня нараджэння вядомага беларускага паэта Пятра Глебкі. Прапануем увазе чытачоў уступ да паэмы «Лясное водгулле», над якой паэт працаваў у апошнія гады свайго жыцця.



П. Глебкі.
Здымак ваенных гадоў.

Горка і цяжка, што Янка Купала
Болей не сядзе за нашым сталом.

Вып'ем жа чаркі пакуты і гора
Мужна, як нашыя продкі пілі.

Верую кожнай крывінкай,
што скоро
Вып'ем за радасць на роднай
зямлі.

З гэтага толькі і сэрца хмялее,
Зорнымі іскрамі сypeцца смех...
А над прасторами кружыць завея,
Белымі хмарами гонячы снег.

Холадна ў полі і жудасна ў лесе...
Чаркаю лірыкі грэючы кроў,
Танк выпівае за Рыбку Алеся,
П'е за Сялібу Аркадзь Куляшоў.

Слава і поспехі дзеляцца проста,
Крыўда сягоння душы не кране:
Кожнаму дадзена слова
для тоста...

Вось падыходзіць чарга й да мяне.

Каюся, грэшны, — ніводнай паэмы,
За выключэннем якогась пісьма!
І не таму, што хвалюючай тэмы
Ці адпаведнай задумы няма.

Мы, раз'яднаныя, край наш,
з табою,
Засумаваўшы па роднай зямлі,
Слухалі з Панчанкам рокаты бою,
Нам яны нашаю песняй былі...

Толькі, таварышы, трэба
вам ведаць —
Тосты і мы гаварылі не раз,
І перад вамі за гэтай бяседай
Тварам, як кажуць, не ўдарым
у гразь.

Дайце мне толькі хвілінку спакою,
Вызвальце роднае слова з ярама,
І раскажу я вам зараз такое,
Што ні ў паэмах, ні ў песнях няма.

выпіць». Лепш смерць ад свайго ру-
кі, — вырашыў ён, чым катаванні і
мучэнні гітлераўцаў.

Пятнаццацігадовага Васю Шаста-
кова немцы схапілі за дапамогу парты-
ызанам. Тут ён чакаў смерці.

Адлічваючы дні свайго жыцця,
хлопчык завёў календар. Кожны
дзень ён адзначаў на сцяне. І вось
25 чэрвеня, калі нашы войскі пады-
ходзілі да Магілёва, гітлераўцы рас-
стралялі беларускага хлопчука. На
гэтым дні абрываецца яго календар.

Разам з Васем сядзеў 14-гадовы
Веня Свенціхоўскі. Немцы бацьку яго
забілі, маці вывезлі невядома куды,
а яго пасадзілі ў турму.

Васю расстралялі. Веня бясследна
знік з камеры. Яго выклікалі на до-
пыт, і больш ён не вярнуўся.

Надпісаў вельмі многа: «У гэтай
камеры сядзела Галіна Міцкевіч, яе
дачка Дзіна, нараджэння 1941 года,
і дачка Эльвіра, нараджэння 27 сту-
дзеня 1943 года, з гор. Чаусы». «Тут
сядзеў Ханін Арон, нараджэння 1926
года. Расстралялі 28.2.42 года»...

Таварыш баец! Угледзься ў гэтыя
надпісы. Яны кічуды да бязлітаснай
помсты.

Помсці за смерць урача Ціхановіча
і яго жонкі! Помсці за смерць Васи
Шастакова і Вені Свенціхоўскага!
Помсці за многія тысячы ахвяр фа-
шысцкага засценка.

мукі, кансерваў—багатыя трафеі. Вось
што значыць манеўр, вось што значыць
імклівы ўдар!

Немцы, якія былі ў кіламетры ад гора-
да і пастрэльвалі з танкаў, зноў пабеглі.
Зараз яны ўцякаюць, падпальваючы сё-
лы.

З воданепарнай вежы Асіповіч далё-
ка відаць дымы, якія ўздзімаюцца к не-
бу.

Жыхароў у Асіповічах зараз мала. Каб
не трапіць у Германію, яны разбегліся па
лясах і зараз вяртаюцца па ўсіх дарогах
у свой горад. Сустрэкаючы байцоў, яны
моцна паціскаюць ім рукі, расказваюць,
дзе ў лясах яны бачылі разрозненныя
групы немцаў.

Горад Асіповічы ўзяты толькі раніцай,
а тут ужо не чуваць гарматнай стральбы.

Фёдар Дзідэнка выязджае за горад,
даганяючы стралкоў, якія далёка пайшлі
наперад. Да пабачэння, Асіповічы, мы
ідзем наперад, вяртаючы жыццё Белар-
усі.

Яг. ДАЛМАТОВСКИ.

— Знойдуцца, — сур'ёзна адказвае
хлопчык. — Вось хоць бы вам дапа-
магаць: піць даць ці што... А по-
тым, — дадае ён нечакана, — хачу ад-
наго там немца знайсці... Ён у нас
жыў на кватэры, а потым дом наш
узварць хацеў. Заўважце рыжыя... Ох,
і будзе ж яму...

Дарослыя не смяюцца. Нейчая
цяжкая рука лягла на галаву дзіцяці.

— Возьмем, чаму ж не, — супа-
койнае яго баец.

Міма праходзяць людзі з рыдлёў-
камі. Мінчана бяруцца за аднаўленне
свайго горада. Ачышчаюць вуліцы ад
абломкаў, рамантуюць дарогі. У горад
прывылі ўжо партыйныя і савецкія
арганізацыі. Наладжваецца нармаль-
нае жыццё.

Ал. ІСБАХ.

Публікацыя С. Ашаровіча.

перацягваюць туды гарматы... Ні хві-
ліны без дзеяння.

А бабка Матруна... Колькі жыцце-
дзейнасці ў гэтай старой жанчыне, на
руках якой засталася двое непаседлі-
вых жэўжыкаў! Яна і ўшчувае іх, ка-
лі трэба, і ўхітраецца неяк накармаць
іх, і лечыць, і ўмее вельмі эфектыў-
на памірыць каля печы сваіх шмат-
лікіх кватарантак...

Наогул, чытач увесь час у палоне
кляпатлівых, няўрымслівых, шчырых
душой і чыстых сэрцам герояў апо-
весці. Не, вайна, пакуты і смерць не
спустошылі душы нашых людзей —
ні малых, ні дарослых. Прыгнечаныя
горам людзі яшчэ больш цягнуцца да
ўсяго светлага, прыгожага, яшчэ

Кружыць за вокнамі белая
замяць,
Блізка грывіць, не сціхаючы, бой.
Ты, маё сэрца, і ты, мая памяць,
Што вы зрабілі са мной?!

Вы перайшоўшага мёртвы
гасцінец
І прамінуўшага смерці палі
Дзесьці, у нейкай з маскоўскіх
гасцініц,
Зноўку на спрэчку з сябрамі
звялі.

Хопіць! Абрывала! Нас
не пасварыш!
Роўна падзелім лаўровы вянец,
Так, як з таварышам верны
таварыш
Дзеліць сягоння і хлеб і свінец.

Трэба аб сталасці дбаць
памаленьку —
Скроні пакрыты сняжком сівізны,
Нашымі крыўдамі Панамарэнку,
Мы надаелі яшчэ да вайны.

Дбайна шануючы быт беларускі,
Звычай родных пакінутых сёл —
Хоць не багата пітва і закускі,
Сядзем, давайце, па-брацку
за стол.

Слушна сцвярджае таварыш
Маўчанскі:
Простыя хлопцы, як наша
братва —
Слуцкі касец ці рыбак нарачанскі
Могучь тварыць без пайка і пітва.

Нашаму брату для чулага сэрца
Вострае слова ці жарт Крапівы
Лепей, як руская горкая з перцам:
Хопіш чуток — і не шум бараваы.

Стол жа сягоння убран
адмыслова:
Тут пахаджае, шуміць і звініць
Хмельнаю брагаю верш Куляшова
З водарам кміну і спелых брусніц.

Лірыка Танка і лірыка Броўкі
Пеняцца ў кубках да самага дна.
Гэта хмяльней даваеннай зуброўкі
І гарачэй ад старога віна.

Мы гэтым словам, як брагай,
сагрэты,—
Што нам халодная, злая зіма!
Шумна балуюць сягоння паэты.
Шкода, што Панчанкі з намі няма.

Сумна, што дзядзька Якуб
за Уралам
Тужыць штовечар адзін
пад акном.

КУТОК КАЛЕКЦЫЯНЕРА

ПРА БАЯВУЮ САДРУЖНАСЦЬ

У 1942 годзе ў Савецкім Саюзе быў створа-
ны з французскіх лётчыкаў-нагрэтаў авіа-
цыйны знішчальны полк «Нармандыя». Фран-
цузскія лётчыкі змагаліся з фашыстамі на
савецкіх самалётах, савецкія авіямеханікі і
збройнікі рыхтавалі самалёты да баявых па-
лётаў.

У 1944 годзе французскі авіацыйны полк
удзельнічаў у вызваленні Беларусі, вёў ак-
тыўныя баявыя дзеянні на Нёмане, за што
атрымаў званне «Нёманскі».

Савецкая філатэлія двойчы прысвяціла свае
паштовыя знакі баявой садружнасці савецкіх
і французскіх лётчыкаў. У 1962 годзе была вы-
дадзена марка па эскізе мастака Ю. Ракоў-
скага, на якой паказаны знішчальнікі ў палё-
це. Пад імі — эмблемы Ваенна-Паветраных
сіл СССР і распазнавальныя знакі палка
«Нармандыя-Нёман».

25-я гадавіна палка «Нармандыя-Нёман»
таксама была адзначана выпускам памятнай
паштовай маркі, на якой былі надпісы на
французскай і рускай мовах.

Сёлета французскае паштовае ведамства
выпусціла паштовы знак у 45 сантымаў, пры-
свечаны баявой дружбе савецкіх і француз-
скіх лётчыкаў у час другой сусветнай вайны.
Марка выпушчана па просьбе ветэранаў палка
«Нармандыя-Нёман» да 27 гадавіны стварэн-
ня часці.

На марцы паказаны савецкія самалёты з
распазнавальнымі знакамі французскай авіа-
часці, на пярэднім плане — французскі лёт-
чык паціскае руку савецкаму авіямеханіку,
які падрыхтаваў самалёт да палёта. Вакол
малюнка маркі назвы гарадоў і месц, у выз-
валенні якіх прымаў удзел часць. Сярод іх —
атаны баявога шляху па зямлі Беларусі —
«1944. Віцебск—Берасце—Мінск...»

У калекцыях філатэлістаў з'явілася яшчэ
адна паштовая мініяцюра, якая сведчыць аб
дружбе двух народаў у гады суровай бараць-
бы з гітлерызмам.

Л. КОЛАСАУ.



Летнім днём ветэран прыйшоў сюды з сынам. Прыйшоў да манумента Перамогі, каб
успомніць былое — вайну, баявых сяброў, а якімі полпеч змагаўся і якім не вярну-
ліся дамоў...

А накол кіпчы жыццё. Праносіцца
аўтамашыны, з блізкага парку чуваць
смех і песні дзяцей. Так, жыццё ідзе.
Шчаслівае жыццё, заваяванае гэтым
пасвельным ветэрамам і мільёнамі такіх,
як ён.

Фота Ул. КІТАСА.

БАРВЯНАЕ

ЛЯДА



Калі Сымон Блатун чытаў мне самы першы варыянт паэмы, не мог я нават уявіць, што не давядзецца майму даўняму сябру чытаць карэктур, убачыць паэму надрукаванай. Не стала паэты. А паэма засталася. Яна — гнейны пратэст супраць вайны, якая апаліла сэрца падлетка Сымона, яна — усхваляваны маналог паэта-грамадзяніна.

Паэма выяўляе лічыз адну грань самабытнага таленту Сымона Блатуна, раскрывае багаты духоўны свет паэты.

Рыгор БАРАДУЛІН.

ПАМЯЦІ АХВЯР ХАТЫНІ

I
Калі гарыць у вёсцы хата,
У рэйку б'юць — трывожны звон,
Надрыўным, ўзбуджаным
раскатам
Здавён людзей склікае ён.
На гэты гул, на гэты гром
Бяжы з вядром,
бяжы з багром!
Калі хутчэй рукаў ад помпы,
У студню ўкінуўшы другі,
Ды пампаваць прыйдзі
на помач —
I затрашчыць струмень тугі.
Ці на страсе суседняй хаты
Ты з мокрай посцілкай пільнай
Пякельных вос, клакоў
калматых —
Не дай раскрыліцца агню!
II
Дзядзька шылдачкі
прыбіваў на хатах.
Малатком:
стук-стук-стук!
На вуглу адной —
іржавая лапата,
А на гэтай багор —
іржавы крук,
Бо ў хаце мужчына дужы.
А вось тут — вядро.
Удава, без мужа..
Тут патрэбна бочка.
А тут — сякера.
Прымацаваў апошняю.
Праверыў.
Роўна дваццаць шэсць
дашчэчак.
Пастаяў,
падумаў аб нечым.
Скруціў папяросу
I смачна закурыў —
Аж выпусціў дым
носам...
Да свірна паціху
пакрочыў,—
Пастражэлі вочы:
Вады на дне
ў бочцы ўкапанай —

Пазелянела,
пахне пагана,
Наліць трэба свежай
поўна.
Праверыў уважліва
помпу.
Пад саламянай павеццю —
Рукаў разматаны:
Ізноўку сваволілі дзеці...
Тут усё ў належным
стане:
Багры, вядро, тапор
пад страхом,
З бочкі не патыхае,
I пасвятлеў ён тварам:
Здаецца, усё
на выпадак пажару.
III
Загарэліся, ўспыхнулі хаты,
Дзе ж трывожнага гулу раскаты?
Дык чаму ж не звяніць болей
рэйка
I не коціцца паклічам рэха?
Ліжа полымя сквапна
вуглы —
Вёдры, бочкі, багры..
Дык чаму ж ніхто не бяжыць?
Дрэвы стогнуць адно —
жыць,
жыць...
IV
Уладарна цопалі цапы,
Залатыя снапы, снапы...
Расперазаняны,
распаясаныя, —
Госці з поля яснага —
Залатыя снапы, снапы...
Залатыя цапы
Выбівалі прыглушана такт:
— Так-так-так!
Так-так-так!
Аж звянеў ад іх ток:
— Так — цапок,
так — снапок...
I сцяной стаялі кулі,
Паспрабуй — перакулі!
Як рукамі звязаныя,
Зноўку падпяразаныя,
Пакрысе, пакрысе
Іх прычэша шчотка.
На страсе
Іх прывяжуць віткамі
да латаў —
Маладзее хата,
харашэе хата.

Да самога коміна —
К саломцы саломіна,
Не зацекчы столі
Больш цяпер ніколі.
Залатыя цапы
Гаварылі:
— Цоп-цоп!
Абмалоцім пяць коп.
На салому і на палову,
На кулі — напалову,
Залатыя снапы, снапы...
Залатыя цапы
Уладарна хадзілі ў такт.
Так было.
I не будзе больш так.

V

Клякатаў белы бусел
на хаце,
Як спажыву прыносіў
дзіцяці.
Ды ўспуджаны
птушак прылёт —
Клякатаў, клякатаў
кулямёт.
Ой навошта ж прыйшло
тое ліха?
Устрывожана з буслам
бусліха.
Гэта ж так яны шчыравалі,
Як гнездо сваё будавалі —
Насілі сучча рагатае,
Стала роднай ім хата.
Ніхто іх не трывожыў —
Кранаць буслоў
няможна,
Бо гавораць людзі —
Бусел злосны будзе,
Як гнездо хто разварушыць
Ці яйкі парушыць.



I дзяцей так сцешваюць:
— Прынясе ён галавешку
Гарачую
I на хату кіне..
Хто такое бачыў?
Не было і ў паміне.
Так і жылі.
Буслянятак цешылі.
Хто ж прынёс
на страху галавешку?
Узмахнуў крыллем жаркім
певень —
Да гнезда дабярэцца
пэўна..
Сціх пажар.
I ніхто больш не ўбачыў:
Селі птушкі
на комін гарачы.
VI
Мы — людзі дрэва і саломы,
Быў сціплы выгляд
нашых хат —
Нікому вочы не калолі..
Запомнім памяццю ў
сто крат —
Дваццаць шэсць хат!
Сэрца ў грудзях, застынь...
Хата да хаты — Хатынь.
Параслі стрэхі зёлкім мохам,
Хаты, хаты... З абразамі,
з богам,
Людзі сеялі, людзі жалі
I дзяцей на свет
нараджалі.
На свет, на свет —
Як след, як след.
Жылі,
сварыліся,
мірыліся —
Вёска, аржаная вёска,
З борам тугім
зраднілася,
З лугам мурожным,
росным,
Хатынь..
Кроў у жылах застынь!
Вёска ўвечары
песні спявала,
Вёска ўдзень
на зямлі шчыравала —
Усяго ў дастатку хапала.
Дзеці снілі харошыя сны —
Ад сасны, ад сасны..
Прачыналіся ранкам
росным
I да вас шыбавалі,
сосны.
Вы пад сонцам, як воск,
загарэлі
I — згарэлі..
Не веру!
Згарэлі,
Не для пухлых
прасяных ляд..
Дваццаць шэсць хат..
З сонечных бернаў,
З лясога рэха,
З моху,
што можна курыць..
Душа агнём гарыць..
VII
Вывеў комін сусед —
З печніком прыселі,
Значыць, будзе як след
Наваселле.
Пасля працы пячнік
Пакурыць прывык —
Смачна зацягнуўся,
Каб і комін яго
дымком не папярхнуўся.
Правяралі цягу —



Мал. Я. ГОЛБЕНІ.

ПАРТИЗАНСКАЯ барацьба ў тыле ворага не мелі і не марла мець раз і назаўсёды вынашчаваных тактычных прыёмаў і правілаў. Гэтыя прыёмы і правілы дыктаваліся абставінамі. А абставіны былі такімі, што кожны дзень нават часам кожная гадзіна парадкалі новыя задачы, прыносячы новыя клопаты і турботы. Гэтая сваясаблівасць жыцця і барацьбы народных месціцаў была ўсвядомлена і зразумета нам не адразу. Мы паступова набывалі вопыт, вырацоўвалі пэўную тактыку партызанскай вайны, узмацнялі ўдары на ворага, вучычыся на ўласных, часам горкіх і балючых памылках.

Усё гэта, канечне, рэчы вядомыя. А падумалася пра гэта вольна чаму... Летам 1942 года ў абкоме партыі і штабе злучэння ўзнікла думка пастаць у раёны вобласці спецыяльную групу разведчыкаў-інструктараў. Неабходнасць у пасылцы такой групы была відавочная.

Цэнтральны камітэт партыі і Цэнтральны штаб партызанскага руху ўзмоцнена патрабавалі ад нас усемернай актывізацыі баявой дзейнасці партызанскіх атрадаў і груп, пашырэння дыверсійнай работы — асабліва на чыгунках і шасейных дарогах. Выканаць гэтае ўказанне партыі без існага і дакладнага ведання таго, што робіцца на месцах, у раёнах вобласці, было немагчыма. Тых жа звестак, якія паступалі да нас ад падпольных райкомаў партыі і камсамола, і баявых данясенняў камандзіраў партызанскіх атрадаў было недастаткова. Трэба было мець аб'ектыўныя і зусім пэўныя звесткі аб тым, як ваююць народныя месціцы з нямецка-фашысцкімі акупантамі, як партызанам дапамагаюць партыйныя і камсамольскія арганізацыі, якія ёсць рэзервы для ўзмацнення баявых аперацый супраць ненавіснага ворага. Нам таксама цікава было ведаць і тое, як паводзіць сябе насельніцтва раёнаў, думкі і настроі людзей, прытым не толькі ў партызанскіх вёсках, але і ў тых населеных пунктах, дзе размешчаны гарнізоны гітлераўцаў, і ў гарадах.

Здабыць гэтыя звесткі і павінна была спецыяльная група разведчыкаў.

Пасля таго, як пытанне аб пасылцы такой групы было ў прычыне высветлена, мы пачалі думаць, каму даручыць выканаць гэтага адказнага задання, у першую чаргу над тым, хто павідае групу ў цяжкі і небяспечны рэйд. Усе адзнадзішча пагадзіліся на кандыдатуры Міхаіла Іосіфавіча Буглака, чалавека цікавага і складанага лёсу...

Нарадзіўся Міхаіл Іосіфавіч Буглак у 1906 годзе ў вёсцы Дзятлаўшчына Мядзельскага раёна, у сям'і селяніна-бедняка. Як толькі стаў на ногі, пачаў памагаць бацьку па гаспадарцы — араў, сеяў, касіў. Давялося пакаштаваць і парабоўскага хлеба, гуць спіну доўгі летні дзень на полі асадына. Зімой, каб зарабіць якую капейчыну, ішоў на лесараспрацоўкі.

Зведаў хлопец і голад, і холад, бачыў сацыяльную несправядлівасць, прыніжэнне нацыянальнай і чалавечай годнасці. У душы выспявала вялікая крыўда і вянавісць да прыгнятальнікаў, да тых, хто чыніў здзекі і крыўды, хто праліваў людскія слёзы і кроў. І калі ў верасні 1927 года Міхаіл Буглак ўзяў у польскую армію, ён уключыўся ў падпольную рэвалюцыйную дзейнасць. У 1929 годзе падпольная група была высачана шпікамі. Міхаіл арыштаваць не паспелі — ён дэмабілізаваўся. Аднак дома прабыць давялося не доўга — у тым жа 1929 годзе дэфеціва знайшла яго і ў вёсцы. Неўзабаве Міхаіл Буглак судзілі.

У розных турмах і лагерах паўскай Польшчы Буглак правёў дзесяць доўгіх гадоў — вызваліў яго толькі памятыны верасень 1939 года. Пасля ўз'яднання Заходняй Беларусі з Беларуссю Савецкай Міхаіл Іосіфавіч Буглак быў абраны дэпутатам Вілейскага гарадскога Савета дэпутатаў працоўных і намеснікам старшыні гарвыканкома. На гэтай пасадзе ў Вілейцы яго і застала Вялікая Айчынная вайна.

Разам з партыйна-савецкім актывам Міхаіл Буглак эвакуіраваўся на ўсход. Спыніўся ў Лёзна Віцебскай вобласці. Адсюль па ўказанні ЦК КП(б)Б з групай А. І. Далідовіча 7 ліпеня накіроўваецца ў Любанскі раён Мінскай вобласці — для арганізацыі ў тыле нямецка-фашысцкіх захопнікаў партызанскай барацьбы. Тут, на Любаншчыне, і пачалася яго баявая партызанская дзейнасць.

Ужо ў жніўні 1941 года, разам з партызанамі І. Вішнеўскім, А. Круцкім і М. Калеснікавым, Міхаіл Іосіфавіч спальвае непадалёк ад Любані мост пераза раку Арэсу, удзельнічае ў

засадах і дыверсіях. Ведаючы, што ён прайшоў суровую школу падпольчыка ва ўмовах беларускай Польшчы, сакратар Мінскага падпольнага абкома партыі І. Д. Варвашона даручае яму важнае заданне — здабыць у Любані друкарскі шрыфт. Гэтае заданне было паспяхова выканана. Група партызан (Гуллёў, Касцюкавец і Гурыновіч) на чале з Буглаком у кастрычніку 1941 года ўначы прабраліся ў Любанскі гарнізон і забралі з былой друкарні раённай газеты шрыфт, даставіўшы яго на востраў Зыслаў, дзе неўзабаве была арганізавана славуная партызанская друкарня.

Смелым і вынаходлівым байцом паказаў сябе М. Буглак і ў ноч з 6 на 7 лістапада 1941 года — у гэтую ноч партызаны разграмілі Любанскі гарнізон гітлераўцаў, адзначыўшы тым самым 24-ю гадавіну Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі.

Пасля ён прымаў удзел у баях пры атаках на гарнізоны праціўніка ў Ветчыне, Капаткевічах, Курымічах, Па-

значыў канкрэтныя задачы і абавязкі групы, удакладніў маршрут.

— Звесткі, якія вы здабудзеце, вельмі неабходны, — яшчэ раз падкрэсліў Васіль Іванавіч. — Але галоўнае — перадайце кіраўнікам раёнаў і камандзірам партызанскіх атрадаў, што абком партыі абавязвае іх узмацняць нацыскі барацьбы з ворагам, асабліва на чыгунках, у гарадах і раённых цэнтрах. Так і скажыце ім: пара, таварышы, ваяваць па-сапраўднаму, каб зямля наша гарэла пад нагамі гітлераўскіх захопнікаў.

Пасля высвятлення ўсіх пытанняў члены спецгрупы атрымалі аўтаматы і па два камплекты патронаў. Мы кожна паціснулі таварышам рукі і пакадалі ім шчаслівай дарогі...

К таму часу, калі група Буглака вярнулася з задання, Васіль Іванавіч Казлова ў абкоме ўжо не было — ён быў адкліканы ў Маскву, і справядліваму групу прымаў я.

Два месяцы Міхаіл Буглак і яго таварышы былі ў дарозе. За гэты час яны прайшлі не адну сотню кіламетраў, пабываўшы ў 17-ці раёнах Мін-



Раман МАЧУЛЬСКІ,
Герой Савецкага Саюза

КАМАНДЗІР НЕЗВЫЧАЙНАГА РЭЙДУ

сталах, Белым Пераездзе і ў многіх іншых баявых аперацыях, і заўсёды паказаў узоры смеласці і мужнасці, прыклад таго, як трэба біць ненавіснага ворага.

Падпольная работа ў буржуазнай Польшчы, дзесяць гадоў турэмнага зняволення, якія загартавалі яго волю, выпрацавалі стрыманасць, разважлівасць і цвярозую асцярожнасць, урэшце — вопыт, набыты за год партызанскага жыцця. — Усё гэта і падказала нам кандыдатуру Міхаіла Іосіфавіча Буглака на пасаду кіраўніка спецгрупы.

Памятаю цёплы жніўніскі дзень 1942 года, калі да нас, у абком партыі і штаб злучэння, прыбыў па выкліку Міхаіл Іосіфавіч. Васіль Іванавіч Казлоў, не трапячы часу, адразу загаварыў:

— Міхаіл Іосіфавіч, мы ведаем вас як змагага за свабоду ў санацыйнай Польшчы і як адважнага народнага месціца. У вас ёсць вопыт работы ў падполлі, ёсць баявы вопыт барацьбы ў тыле ворага. Менавіта таму абком партыі вырашыў даручыць вам выкананне аднаго адказнага і небяспечнага задання. Хутэй нават не задання, а даручэння. Не адмаўляеццае?

— Загадавайце, таварышы камандзіры, — адказаў М. Буглак. Ён сказаў «таварышы камандзіры», бо ў пакоі, акрамя Васіля Іванавіча, было яшчэ некалькі таварышаў з абкома партыі і штаба злучэння.

Васіль Іванавіч усміхнуўся:

— Загадавайце будзем пасля. А цяпер слухайце ўважліва і запамінайце. Вам з невялікай групай партызан давядзецца пабыць у Капыльскім, Грэскім, Уздзенскім, Дзяржынскім, Заслаўскім, Лагойскім, Плесчаніцкім, Крывіцкім, Докшыцкім, Бягомльскім, Барысаўскім, Смалявіцкім, Чэрвеньскім, Пухавіцкім і Асіповіцкім раёнах — адным словам, ва ўсіх раёнах вобласці, якія ляжаць на поўнач ад Любаншчыны. Калі вы згодны перамераць гэты немалы круг уласнымі нагамі, дык падшукайце сабе чалавек чатырох памочнікаў і — у дарогу. Згодны?

— Згодзен, таварышы камандзіры.

— А зможаце?

— Пастараемся. На сваіх дваіх, Васіль Іванавіч, пройдзем.

— Што ж, гэта добра, што вы ўпэўнены. Мы спадзяемся, Міхаіл Іосіфавіч, што зможаце. А цяпер, — Васіль Іванавіч зноў пасур'езнеў, — да справы. Дарога ваша будзе доўгая і небяспечная. Падрыхтавацца да яе трэба старанна. Абдумайце, улічыце кожную дробязь. На гэта вам плаці дзён хопіць?

Праз пяць дзён Міхаіл Буглак зноў быў у абкоме партыі. Разам з ім прыйшлі Іван Вішнеўскі, Аляксандр Круцкі, Сямён Шыкуноў і Аляксандр Ільіч — даўні баявыя сябры і таварышы. Усе пяцёра былі гатовы выправіцца ў дарогу.

Васіль Іванавіч правёў з ім інструкцыйную нараду, растлумачыў мэту іхняга незвычайнага рэйду, вы-

скай вобласці. Ужо гэта само па сабе было немалым подзвігам. Абысці столькі раёнаў у тыле ворага вельмі і вельмі нялёгка — на кожным кроку можна было напароцца на варажую засаду ці патруль. І ў тым, што група Буглака даволі шчасліва (было толькі некалькі невялікіх сутыкненняў з гітлераўцамі) справілася з даручэннем, немалая заслуга народных месціцаў і мірнага насельніцтва, якія аказвалі пасланцам абкома вялікую дапамогу, а таксама заслуга камандзіра групы Міхаіла Іосіфавіча. Гэта яго разважлівасць і сялянская цвярозая кемлівасць не раз вырацоўвалі таварышаў.

За час рэйду члены групы сустрэліся з усімі сакратарамі падпольных райкомаў партыі і камсамола, амаль з усімі камандзірамі брыгад і атрадаў (у прыватнасці, з камандзірамі брыгад В. Т. Варавянін і В. С. Пыжыкавым, з камандзірамі атрадаў В. Ф. Таруповым і З. І. Няхавым), пабывалі ў дзесятках вёсак, насёлкаў і мястэчак. У абком партыі і штаб злучэння група прынёсла нямала каштоўных і патрэбных звестак.

Правіла група і вялікую арганізацыйную работу. Так, у час рэйду М. Буглаку і яго таварышам неаднойчы трапіліся групы і атрады народных месціцаў, якія імкнуліся ў што б там ні стала перайсці лінію фронту, каб там далучыцца да дзеючых часцей Чырвонай Арміі і разам біць ворага. Члены групы стараліся пераканаць таварышаў, што лны памыляюцца, што трэба заставацца тут, у тыле ворага, тут актывізоўваць сваю баявую дзейнасць, спецыяльначыся пры гэтым на нашы ўказанні і на ўказанні ЦК КП(б)Б і Цэнтральнага штаба партызанскага руху. Большасць таварышаў удавалася пераканаць.

Пасля вяртання з задання група Міхаіла Іосіфавіча зноў уключылася ў баявое жыццё свайго атрада. М. Буглак зноў хадзіў на «жалезку», у засады і на аперацыі па разгроме варажых гарнізонаў. Так, ён удзельнічаў у падрыве чыгуначных мастоў на рацэ Ціціч непадалёк ад станцыі Ціціч і на рацэ Бобр, каля Аголіцкай Рудні. Група ў складзе Міхаіла Буглака, Аляксея Сіманова, Апанаса Беразоўскага, Канстанціна Новікава і Мікалая Багамолава спуціла пад адхон тры варажыя эшалоны...

І так — да канца, да выгнання нямецка-фашысцкіх захопнікаў з роднай зямлі.

Пасля вайны Міхаіл Іосіфавіч працаваў сакратаром Мядзельскага РК КП(б)Б, начальнікам палітдзела МТС, загадчыкам аддзела Івянецкага райвыканкома. Цяпер ён — на заслужаным адпачынку.

Яго баявыя і працоўныя подзвігі адзначаны высокімі ўрадавымі ўзнагародамі — ордэнам Леніна і чатырма медалямі.

Падпалілі дровы.
Не даў майстар маху,
Будзь здаровы!
Комін з цэглы калёнай,
Як звон, як звон.
І гудзе шалёна
У печы агонь,
...Юшкі рана зачыняць —
Комін жа ва ўладзе,
Вуглі хай перагараць,
Каб не учадзіць.
Будзе чысціць камінар
Стылы комін важна,
Каб не ўзнік пажар, —
Абмяце ён сажу,
Цягаваты комін,
Працаўнік,
Хаты чарнаробчы...
Пажар узнік!
Усё ж узнік!
Пачарнеў і комін
цямней ад ночы.

VIII
Каміны, каміны...
Дваццаці шасці хат,
Званы, званы...
Дваццаць шэсць —
Набат!
Слухайце, людзі, —
Памяць ў гэтым гудзе...
Каміны, каміны,
Званы, званы
Над магілаю
мірных салдат...
Дваццаць шэсць?
Не, тысячы спаленых хат!
І на покліч трывожны набата
Мы ідзем!
Мы судзіць ідзем катаў.
Дзе хаваешся ты,
недабіты кат?
Чуеш, гнеўна гучыць набат?!
Клічуць, клічуць званы людзей.
Мы ідзем,
мы ідзем,
мы ідзем...
Бясконца.

З другой кнігі ўспамінаў «Вечны агонь».

У ПРАВЯДЗЕННІ падрыўной ідэалагічнай дзейнасці супраць Саветскага Саюза, іншых сацыялістычных краін Імперыялістычная рэакцыя выкарыстоўвае розныя сродкі і метады, карыстаецца дапамогай самых цёмных, антынародных сіл. Пры гэтым нашы ідэалагічныя праціўнікі асноўную стаўку робяць на рэвізіянісцкія і нацыяналістычныя элементы.

«Ва ўсіх камуністычных дзяржавах саюзнікам Захаду з'яўляецца нацыяналізм» — адкрыта прызнаваўся Д. Загорыя, адзін з амерыканскіх саветолагаў. Разглядаючы нацыяналізм, як «траянскага каня», які павінен садзейнічаць наслабленню адзінства сацыялістычнай сістэмы і падрыўу яе магутнасці, ідэалагічна антыкамунізму спрабуюць актыўна выкарыстаць буржуазных нацыяналістаў, у тым ліку і беларускіх, асабліва іх верхаводаў — былых паматых фашысцкіх акупантаў, ваенных злачынцаў і іншых здраднікаў, якія знайшлі прытулак на Захадзе.

Адпрацоўваючы ідушыні сэрбранаікі, гэтыя аддзечыцы беларускага народа паклёпнічаюць на савецкую рэчаіснасць, аказваюць дапамогу разведкам Імперыялістычных дзяржаў. Выкрываюць злычыннай і антынароднай ролі буржуазных нацыяналістаў ва ўмовах абстрактна ідэалагічнай барацьбы — важная і патрэбная справа.

З дастойнай водвадзёню розным паклёпніцкім вымыслам і домыслам беларускіх буржуазных нацыяналістаў выступалі ў свой час Янка Купала і Якуб Колас, Кузьма Чорны і Змітрок Бядуля, Рыгор Мурашка і Валянцін Таўлай, Кандрат Крапіва, Пятрусь Броўка і іншыя пісьмennisікі. На старонках рэспубліканскіх газет і часопісаў неаднаразова публікаваліся артыкулы, фельетоны, памфлеты і вершы Уладзіміра Дубоўкі, Івана Шамякіна, Андрэя Макаёнка, Янкі Брыля, Міхася Машары, Рамана Сабаленкі, Міхася Скрыпкі, Алеся Баіко, якія выкрывалі прадажную сутнасць нацыяналістаў. Аднак напісанія ў розны час і раскіданыя па розных перыядычных выданнях, гэтыя творы, цікавыя для шырокага кола чытачоў і асабліва неабходныя

і карысныя для прапагандыстаў, з цягам часу аказаліся ледзь не «згубленымі». Трэба было «знайсці» іх, вярнуць да другога, больш доўгага жыцця. Імёна такую работу зрабіў Леанід Прокша, які склаў зборнік «На задворках», нядаўна выпушчаны выдавецтвам «Беларусь».

Зборнік адкрываецца артыкулам Міхася Лынькова «Аб вылюдках». «Можна і не варта было б пісаць аб гэтых вылюдках, — гаворыць аў-

і змясціў партрэт народнага пісьмennisіка ў чорнай жалобнай рамцы. У гнеўным пратэсце Янка Купала рэзка асудзіў гэтую брудную пракацыю. «Я катэгарычна пратэстую проці такой агіднай хлусні, — пісаў Янка Купала. — Вашай апекі і вашага заступніцтва мне не патрэбна. З боку Камуністычнай партыі і Савецкай улады як карыстаўся, так і карыстаюся самымі прыхільнымі і ўважлівым адносінам».

ноу «беларускую народную самадапамогу» з задачай, як вызначыць кат Беларусі Кубэ, «устаанаўлення цеснага супрацоўніцтва нямецкіх акупанцыйных улад з сумленным беларускім насельніцтвам». Беларускі народ з пагардай адварнуўся ад нацыяналістычных задум акупантаў. У гэту арганізацыю, апрача вартай жалю чужы нацыяналістаў, сабранай фашыстамі ў розных закутках, увайшла даволі абмежаваная колькасць былых кулакоў, крымінальнаў і ічых аддзечыцаў. Правалілася і задума акупантаў стварыць «беларускую цэнтральную раду». Гэты нікчэмны «ўрад», які ўзначаліў Астроўскі, з'яўляўся зброяй гітлераўцаў і абаліраўся на шыкі нямецка-фашысцкіх войск.

Так, беларускі народ са зброяй у руках адверг і «новы парадак» і яго носьбітаў-акупантаў. І тым большыя нянавісць і пагарду ў нашага народа, народа-партызана і воіна, выклікалі нацыяналісты, розныя прэзідэнты і бургамістры, предажныя пісакі астроўскія, іваноўскія, казлоўскія, станкевічы, для якіх здрадніцтва стала прафесіяй.

І зноў загучалі палыманыя і гнеўныя словы беларускіх пісьмennisікаў, якія клялімяць нацыяналістаў і раскрываюць подлыя душы гэтых прыхвасцяў ворага. Чытач, бясспрэчна, з цікавасцю прачытае фельетон «Чаго ж яна «рада»? Кандрата Крапівы, вершы «Дзеячам цэнтральнай здрады» і «Гандляр» Валянціна Таўлая. Кароткія, але трапныя характарыстыкі палітычным манекенам Ермачэнка, Гадлеўскаму, Касмовічу даў пісьмennisік-партызан Рыгор Мурашка.

Беларускі народ выказаў сваё стаўленне да нацыяналістаў прама і мужна: Казлоўскі, Іваноўскі і іншыя былі знішчаны народнымі месціцамі.

Парадзелі і без таго не густыя рады нацыяналістаў, Астроўскага, Абрамчыка, Станкевіча і Казака, якія выдаскавалі і ледзь выдаскавалі ад народнай адплаты, прытулілі новыя гаспадары. Убранаўся ў тогу «шчырых сяброў» беларускага народа, гэтыя лакеі брэншчэ ў Імперыялістычнай падваротні на савецкую рэчаіснасць, мутныя хвалі радыё-

станцыі «Свабода» нярэдка даносяць хрыплія і прадажныя галасы нацыяналістаў. У газетах яны публікуюць артыкулы, якія дыхаюць злосцю і нянавісцю да беларускага народа. Асабліва стараецца дробны шулер ад журналістыкі Станкевіч, як трапіна назваў яго Янка Брыль.

У гады вайны, здрадзіўшы Радзіме, Станкевіч па-халуйску прыслужваў акупантам, з'яўляўся бургамістрам горада Барысава. Жыхары гэтага горада, працоўныя Беларусі ніколі не забудуць і не даруюць Станкевічу яго злавернай ролі ў вывазе на рабскую працу ў Германію беларускіх юнакоў і дзяўчат, у знішчэнні мірнага насельніцтва горада Барысава. Акапаўшыся ў пасляваенны час у радыёстанцыі «Свабода», якая знаходзіцца на ўтрыманні Цэнтральнага разведвальнага ўпраўлення ЗША, ваенны злачынца спецыялізуецца ў ролі літаратурнага каментара. У так званых рэцэнзіях былы бургамістр па-шулерску скажае змест твораў беларускіх пісьмennisікаў, назойліва раіць літаратараў, асабліва маладых. «Вызваліцца ад палітычнай тэндэнцыі-насці».

Гнеў і агіду выклікаюць у нашых пісьмennisікаў парады няпрошаных апекуноў тыпу Станкевіча. Дастойную водпаведзь былому бургамістру і іншым злачынцам з нацыяналістычнага балота далі ў змешчаным у зборніку артыкуле «Не вам беларусамі звацца» Рыгор Барадулін, Генадзь Бураўкін, Васіль Быкаў, Анатоль Вярцінскі, Ніл Гілевіч, Іван Пташнікаў, Барыс Сачанка і Іван Чыррынаў.

Зборнік дасць чытачу магчымасць выразней убачыць каварную ролю беларускіх буржуазных нацыяналістаў, глыбей зразумець, што нацыяналісты ніколі не былі нацыянальнай з'явай у жыцці нашага народа. Прачытаўшы зборнік, чытач, безумоўна, услед за Петрусьм Броўкам паўтарыць: «Можна з упэўненасцю сказаць, што, апрача саміх сябе, нікога яны (беларускія буржуазныя нацыяналісты. — І. Р.) не прадстаўляюць».

Зборнік «На задворках» з цікавасцю і карысцю прачытаюць і нашы зарубажныя суайчыннікі.

Надзённую кнігу выпусціла выдавецтва «Беларусь».

І. РАЖКОЎ.

НА ЗАДВОРКАХ ГІСТОРЫ

тар, — але справа ў тым, што ёсць яшчэ на свеце людзі, якія могуць і паверыць, бо яны — гэтыя вылюдкі-прайдзісветы — прыддаюцца адданым змагарамі за народную справу, за кроўныя Інтэрэсы народа... Няма на свеце таго паскудства, за якое не браліся б гэтыя найміты. Таму варта іх асцерагацца, варта аб іх пісаць, варта раскрываць перад усім светам зьярынае нутро гэтых вылюдкаў, іх крыўдае мінулае, іх цяперашнюю халуйскую практыку».

Перад чытачом праходзіць свосасабліва падарэа бербурнацаў, мацёрых здраднікаў і аддзечыцаў, лакеяў многіх паноў, якія, спрабуючы выслужыцца перад сваімі гаспадарамі-Імперыялістамі, не грэбуюць ніякімі сродкамі. Пасобніцтва разведкам Імперыялістычных дзяржаў, непасрэдным удзел ва ўзброенай барацьбе на баку ворагаў супраць Савецкай Беларусі, паклёпы, правакацыі — вось далёка непоўны пералік з «паслужнога спісу» нацыяналістаў.

Прайшлі гады, але і зараз нельга без абурэння чытаць аб цынічнай і здэклівай выхадцы нацыяналістаў супраць беларускага народнага паэта Янкі Купала.

У канцы з'явага 1931 года нацыяналістычныя газеты «Беларускі зван» і «Беларуская крыніца» паведамлялі, што Янка Купала арыштаваны і пакончыў жыццё самагубствам. «Беларускі зван» нават апублікаваў некролаг

У гэтым жа артыкуле Купала закляміў Астроўскага за яго чорныя здзелкі з ворагамі беларускага народа. «За такія ўчынкi, панове нацыяналі-фашысты, гісторыя помніцца», — папярэджваў нацыяналістаў народны паэт.

Значынную дзейнасць беларускіх буржуазных нацыяналістаў у перадаваееныя гады глыбока і аргументавана выкрывалі і іншыя беларускія пісьмennisікі. У зборніку чытач знайдзе цікавыя артыкулы, фельетоны і памфлеты Якуба Коласа, Змітрака Бядулі, Кузьмы Чорнага, Кандрата Крапівы, у якіх аўтары са з'едлівым сарказмам высмейвалі жалю варгтыя патугі нацыяналістаў выдаць сябе змагарамі «за народную справу», яскрава паказвалі ўсю няслушнасць і нікчэмнасць гэтых «змагароў».

Значная частка зборніка адведзена для паказу чорнай дзейнасці бербурнацаў у гады Вялікай Айчыннай вайны. І гэта зусім натуральна.

Гітлераўскія акупанцыйныя ўлады, як вядома, прадпрымалі розныя спробы актыўна выкарыстаць беларускіх буржуазных нацыяналістаў для прыцягнення на свой бок беларускага насельніцтва. Аднак прывезеная ў абозе нямецка-фашысцкіх войск невялікая кучка нацыяналістаў, якая складалася з палітычных трупцаў (Астроўскага, Езавітава, Казлоўскага, Іваноўскага і інш.), выклікала нянавісць народа.

У кастрычніку 1941 года акупанты ствараюць так зва-

* Памёр у гэтым годзе ў Павыжы.

ПЕСНІ З ВЯЛІКАГА ПАХОДУ

Я з пільнай увагай сачу за творчасцю Пятра Прыходзькі. Некалі мы пачыналі разам шукаць сцэжкі ў літаратуру.

Прыгадваецца 1950 год. Рэдакцыя газеты «Літаратура і мастацтва», дзе я ў той час працаваў, атрымала ад Пятра Прыходзькі цыкл новых вершаў. Дасланы яны былі з Патсдама, з акупіраванай Германіі. З вершаў паўставаў вобраз салдата, які адчуваў сваю высокую гуманістычную місію, які пільна сачыў, каб там, на нямецкай зямлі, усталёвалася новае добрае і справядлівае жыццё, без істэрый фюрэраў, без вар'яцкага шабашу фашысцкіх малойчыкаў.

Мы радаваліся за паэта. Свежа, проста, усхвалявана выказаў ён свае думкі і пачуцці. Мы не бачылі Эльбы, Патсдама, Брандэнбургскіх варот. І ўсё гэта нам паказаў паэт праз свае вершы, праз свой глыбокі паэтычны роздум.

Тым часам Пятро Прыходзька заняў трывалае месца ў шарэнгах маладых паэтаў. Неўзабаве паэт вярнуўся з Патсдама, зняў салдацкі шынель. Нараджаліся кнігі за кнігамі. Не ўсе яны, прызнаемся, былі роўныя, які след прадуманыя, але ў кожнай пульсавала крынічка нашага жыцця, нашага напружанага і нялёгкага часу.

І вось новы зборнік П. Прыходзькі

Пятро Прыходзька. «Калінавыя зоры». Выдавецтва «Беларусь», Мінск, 1969.

«Калінавыя зоры». Пад адной просценькай вокладкай некалькі дзесяткаў вершаў і пэзма «Водгулле мора».

Скажам адразу: і ў новай кнізе паэт верны магiстральнай у сваёй творчасці тэме — ён пясняр ратнага подзвігу салдата, ён жыве той вялікай перамогай, што прыйшла як чаканая ўрачыстасць у маі 1945 года. П. Прыходзька паказвае савецкага салдата як чалавека, які выхаваны Радзімай і партыяй на высokіх ідэях даброты, гуманнасці. Вельмі дасціпна і тонка гэтая асабліва савецкага воіна перададзена ў вершы «Помніць вёска, як калісці...». Сюжэт твора не складаны. Па вуліцы размераным крокам пад песню рухаецца воінскае падраздзяленне. Тым часам, заўважае паэт, «пад грушай у калісцы спіць салодка немаўля». Над дзіцем, шчасліва, схілілася маці. І вось «скончыць песню! — даў каманду старшыня». Пасля, калі застаюцца заду і плады, і чэршні, калі рота выйдзе за вёску, зноў каманда: «— Запаявай!» Дэталь сціпла, але як яна хораша асвятляе ўвесь верш! Дарэчы, паэт досыць часта карыстаецца мастацкай дэталью, каб наблізіць наваколны свет да чытача, каб паказаць рэчаіснасць у руху, у вобразнай навізне.

Ёсць у зборніку маналогі-споведзі. Да такіх належыць вершы «Другу» — франтавіку», «Не часта табе я ў любові прызнаюся», «Паверка». Праз унутраны маналог выказвае паэт сябе, сваё «я». Адаін з гэтых вершаў хочацца амаль цалкам працітаваць:

Дзе зараз ты, мой друг, салдат Айчыны? Грымцы і сёння на планеце бой,

І вораг кваліцца не без прычыны
На ўсе вышні, што ўзялі з табою.
Хачу спаткацца, дружа, зноў з табою.
Праверыць пільнасць слова і свінца.
Бо я заўбедзіў быў
На полі бою —
І буду заставацца да канца.

(«Другу — франтавіку»).

Тут, у гэтым паэтычным звароце да баявога сябра — крэда паэта, яго жыццёвыя прынцыпы. Грамадзянская лінія ў асваенні рэчаіснасці — найбольшае, што прыцягвае ўвагу чытача ў новым зборніку П. Прыходзькі. У паэта, вядома, ёсць вершы і пра «кветкі яснавокія», і пра «водар пушчаў і азёраў», і пра «чарунічыя вясёлкі», з якіх «разгортвае крылы ўсход». Аднак, пільна думкі ў такіх вершах — у рэчышчы нашага жыцця, нашых клопатаў і трывог. Дарогі вайны ў вершах паэта скрыжаваны з сучаснасцю. Вось чаму яны ў многім драматычна-напружаныя, нясуць на сабе і водсвечы адгрымеўшыя баёў і яву нашых будняў.

Нельга чытаць без хвалявання вершы «Хатынскія званы», «Пагляджу на шынель»..., «Брантазёр — не простая машына» і іншыя. Паэт горды за сваё пакаленне, за сваю маладосць, якая вытрымала вялікае выпрабаванне.

Як вядома, вельмі многа твораў напісана паэтамі аб Радзіме, аб родным краі, дзе бегала басаногое маленства, адкуль пачыналіся дарогі за сіні лес, за небасхіл, у далёкія гарады і нязведаныя краіны. Прыходзька таксама дакранаўся да гэтай вялікай і эмацыянальна-высокай тэмы. Мусім адзначыць, што ў меры свайго таленту ён сказаў і тут сваё нейкае прыкметнае слова.

Значную частку зборніка займае пэзма «Водгулле мора». Паэт звярнуўся да рэвалюцыйнай тэматыкі. Чым далей ад-

даляюцца падзеі векапомнага Кастрычніка, тым большую яны набываюць рамантыку. І так шчасліва зышліся абставіны, што паэту давялося напісаць твор, у якім галоўным героем з'яўляецца аднафамілец Прыходзька, матрос з Балтыкі: у якасці каманданта цягніка ён едзе з Піцера разам з новым Галоўнакамандуючым у Магілёў, дзе была стаўка рускага войска. У вагонах — матросы, з імі Крыленка — новы Галоўком, і камандант цягніка, хлопец з-пад Хоцімска, з Магілёўшчыны. Задача рэвалюцыйнага атрада адказная: узяць Стаўку. Гэта загад рэвалюцыі, загад Леніна.

Тэма, як бачым, надзвычай удзячная і адказная. Але пэзме, трэба прызнаць, нестае маштабнасці, злітнасці слова і вобраза, якія б маглі падкрэсліць падзеі таго бурнага і трывожнага часу.

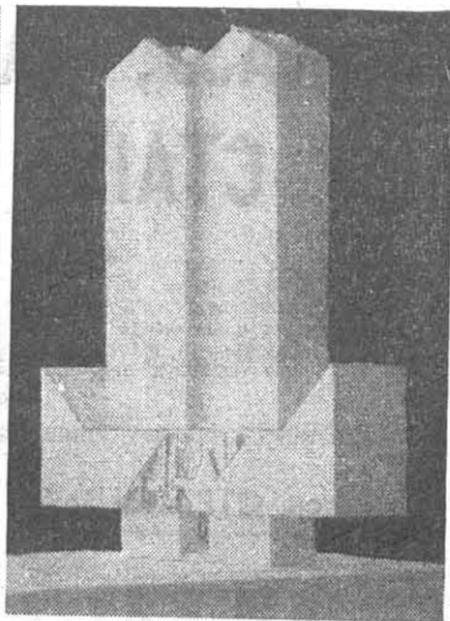
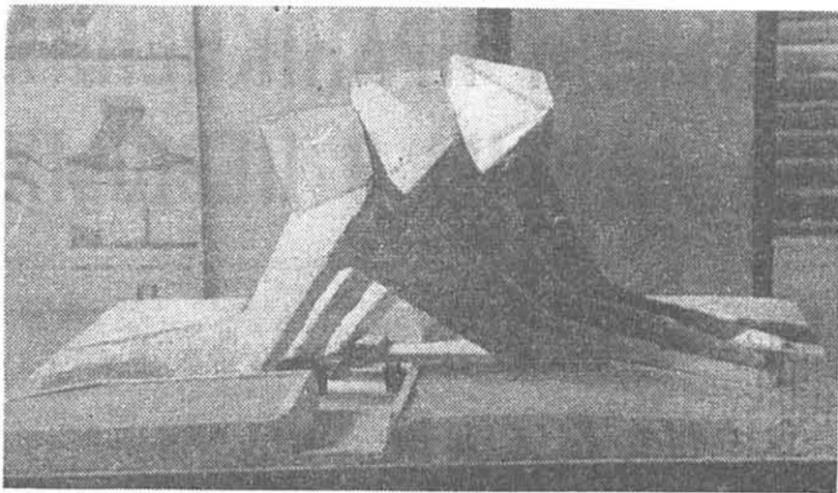
Вершы нараджаюцца, як піша сам паэт, «і знітаняны добра», а выклікаюць у нас, чытачоў, пачуццё незадаволенасці. Дзе прычына? Давядзецца адназначна эмацыянальную прыглушанасць, інертнасць некаторых паэтычных твораў П. Прыходзькі. Бывае перакос і ў іншы бок: паэт часам робіцца эмацыянальна і эстэтычна непераборлівым. Трэба берагчы паэзію ад штучнасці і стыійнага абвалу думкі.

П. Прыходзька ў вершы «Мне не забыць аяко на полі бою» гаворыць:

Таму яшу я правату святую
Ф людскія сэрцы,
Ф кожны кут і дом.
У полк паззі,
дзе бласны голас чую,
Іду служыць заўжды падтрыткам.

Паэт узяў на сябе вялікі пачэсны абавязак. Нам здаецца, што ён не звузіць абсягі свайго таленту і пастараецца адзейніць сваё жыццёвае крэда.

Мікола ГАМОЛКА.

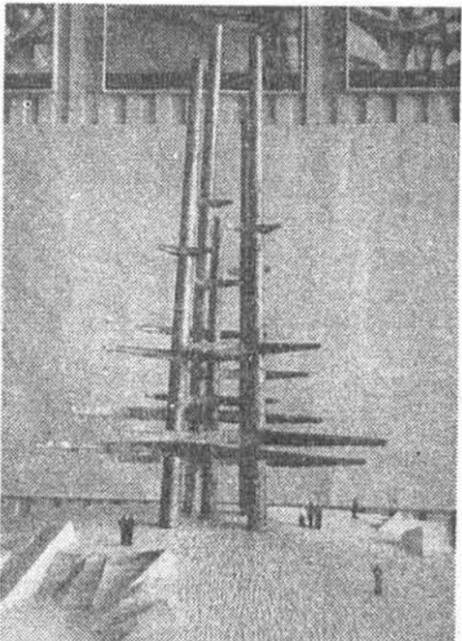
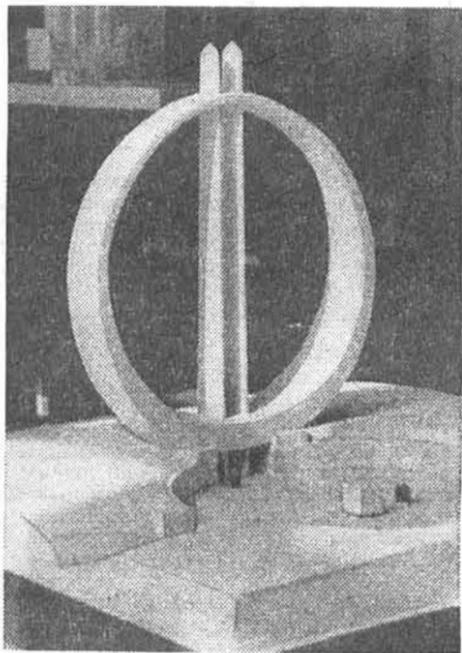
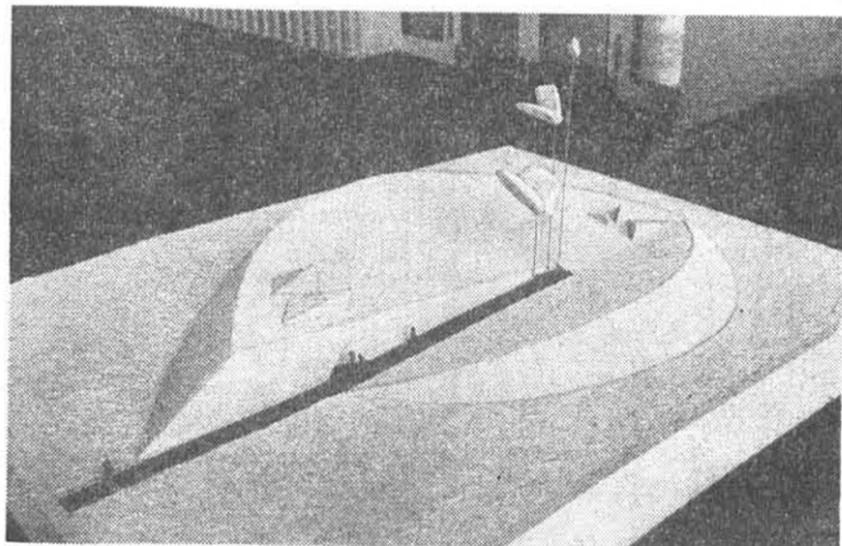


БРАТЭРСТВУ ПАРТЫЗАНСКАМУ

Калі ішла вайна народная супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў, неўвядальнай славай пакрылі сябе Беларусь-партызанка і Літва-партызанка, змагаючыся плячо ў плячо, падзяляючы горыч страты дарагіх і блізкіх, слодыч помсты і непахісную веру ў перамогу нашага Саюза ССР над варварамі дваццатага стагоддзя.

У гонар партызанскага братэрства беларусаў і літоўцаў у гады Вялікай Айчыннай вайны з цягам часу будзе ўстаноўлены палізу перасячэння граіцы дзвюх братніх рэспублік і шашы Вільнюс—Мінск спецыяльны мемарыял.

Які ён будзе, гэты помнікі Натхнёна працуюць над яго стварэннем беларускія і літоўскія дойдлыды, скульптары, мастакі. Пэўнае ўяўленне аб тым, што ўжо зроблена, дае экспазіцыя конкурсных праектаў гэтага мемарыяла, разгорнутая ў Мінскім Палацы культуры камвольнага камбіната. У экспазіцыі прадстаўлены праекты, створаныя наступнымі аўтарскімі калектывамі: першы—архітэктары В. Бялянкін, Э. Гальдштэйн, В. Чарназёмаў, скульптар Р. Казлаўскас, мастак М. Данцыг [праект уверсе справа]; другі—архітэктар Р. Шылінскас, скульптар Г. Мурамцаў [праект другі справа]; трэці—архітэктары Э. Гальдштэйн, Б. Гузас, Т. Мінкевічус, скульптары Р. Казлаўскас, Д. Жукаўскас [праект уверсе злева]; чацвёрты—архітэктары І. Есьман, П. Кракалёў, Б. Ларчанка, В. Марцянаў, А. Паслайціс, скульптары К. Кіселіс, В. Палійчук [праекты злева і справа ўнізе].



ЯНЫ ПРЫНЯТЫ У САЮЗ ПІСЬМЕННІКАЎ

Літаратуразнаўца Ісідар БАС нарадзіўся ў 1913 годзе ў горадзе Віцебску. Скончыў у 1936 годзе Інстытут журналістыкі імя С. М. Кірава, а ў 1947 годзе аспірантуру Мінскага дзяржаўнага педагагічнага інстытута. Працаваў загадчыкам аддзела савецкага будаўніцтва газеты «Савецкая Беларусь», загадчыкам кафедры літаратуры настаўніцкага інстытута, старшым выкладчыкам педагагічнага інстытута ў Гродна. З 1958 года — дацэнт кафедры літаратуры і журналістыкі Мінскай вышэйшай партыйнай школы. Аўтар шматлікіх навукова-даследчых артыкулаў і кнігі «Літаратурныя пошукі, знаходкі, даследаванні» (1969 г.). Член КПСС.



Празаік Міхась ВІШЫНСКІ нарадзіўся ў 1940 годзе ў горадзе Мінску. Скончыў аддзяленне беларускай мовы і літаратуры філалагічнага факультэта БДУ імя У. І. Леніна. Працаваў настаўнікам, рэдактарам у выдавецтве «Беларусь». Цяпер настаўнічае на Міншчыне. Выдаў зборнік апавяданняў «Вокны ўначы» (1969 г.).



Празаік Эдуард ЯРАШЭВІЧ нарадзіўся ў 1937 годзе ў горадзе Бабруйску. У 1954 годзе скончыў сярэднюю школу. Выдаў кніжкі апавяданняў «Вішанькі Восіпа Міхеевіча» (1969 г.) і «Прызнанне» (1969 г.).

БЕЛАРУСКАЯ ДЗЯРЖАЎНАЯ КАНСЕРВАТОРЫЯ ІМЯ А. В. ЛУНАЧАРСКАГА АБ'ЯЎЛЯЕ КОНКУРС

на замяшчэнне вакантных
пасада прафесарска-выкладчыцкага складу па кафедрах:

- марксізма-ленінізма — старшы выкладчык 1
- фартэпіяна—старшы выкладчык 2
- струнных інструментаў — старшы выкладчык 1
- канцэртмайстарскага майстэрства —старшы выкладчык 2
- народных інструментаў — старшы выкладчык 1
- спеваў — старшы выкладчык 1
- тэорыя музыкі — старшы выкладчык 1

Тэрмін падачы заяў — адзін месяц з дня апублікавання аб'явы. Даведкі па тэлефонах: 22-49-42; 22-14-03; 22-96-71.

Заявы і дакументы згодна з палажэннем аб конкурсах накіроўваць на імя рэктара па адрасе: г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 30.

Дзмітрый Іванавіч КАМАРОЎ



Пасля цяжкай хваробы памёр вядомы беларускі мастак і педагог Дзмітрый Іванавіч Камароў.

Д. І. Камароў нарадзіўся ў 1883 годзе ў Раствоўскай воласці ў сям'і селяніна. Вучыўся ў Пецірбургскай Акадэміі мастацтваў.

Пасля вучобы Д. І. Камароў займаўся творчай і педагагічнай дзейнасцю. Шмат сіл і ведаў аддаў ён выхаванню маладых мастакоў, працуючы выкладчыкам спачатку ў Віцебскім мастацкім тэхнікуме, а затым у Беларускай дзяржаўнай тэатральна-мастацкай інстытуце.

У апошні час Д. І. Камароў знаходзіўся на пенсіі.

Светлая памяць пра Д. І. Камарова назаўсёды захаваная ў нашых сэрцах.

ПРАЎЛЕННЕ САЮЗА МАСТАКОЎ БССР.

Аляксандр Пятровіч МАЗАЛЁЎ



Цяжкая хвароба абарвала жыццёвы і творчы шлях таленавітага беларускага мастака Аляксандра Пятровіча Мазалёва.

А. П. Мазалёў нарадзіўся ў 1910 годзе ў Рудні Смаленскай воласці ў сям'і селяніна. Спецыяльную адукацыю атрымаў у Інстытуце жывапісу, скульптуры і архітэктуры імя І. Я. Рэпіна ў Ленінградзе.

Пасля сканчэння інстытута мастак займаўся педагагічнай і творчай дзейнасцю ў Луганску і Віцебску.

У гады Вялікай Айчыннай вайны А. П. Мазалёў прымаў актыўны ўдзел у падпольнай рабоце ў тыле ворага, змагаўся ў радах Савецкай Арміі. Пасля цяжкага ранення гвардыя радавы А. П. Мазалёў прыязджае ў Мінск, дзе актыўна ўключаецца ў творчае жыццё.

А. П. Мазалёву належыць шэраг значных тэматых твораў, пейзажаў, партрэтаў, якія ўвайшлі ў залаты фонд беларускага выяўленчага мастацтва.

Апрача творчай работы, А. П. Мазалёў доўгі час займаўся педагагічнай дзейнасцю ў Мінскім мастацкім вучылішчы і Беларускай дзяржаўнай тэатральна-мастацкай інстытуце, выхаваў многа таленавітых мастакоў.

Светлы вобраз А. П. Мазалёва назаўсёды застанецца ў нашых сэрцах.

ПРАЎЛЕННЕ САЮЗА МАСТАКОЎ БССР.

... ПА СІЛЕ ПАКАЗУ, ПА ГЛЫБІНІ ПРАНІКНЕННЯ СТАЇЦЬ НА АДНЫМ З ПЕРШЫХ

ШТО такое пейзаж? Кожны мастак адказвае на гэтае пытанне па-свойму. Па-свойму адказвае на яго і Чорны, які карыстаецца пейзажам да надзвычайнаці шчодрасці, захоплена, нібы спарборнічае з самай прыродай.

Як бы ні вызначалі мы ролю пейзажа, несумненна дакладна прызнаць адно: роля гэтай найчасцей дваістая. Пейзаж нясе ў сабе як канструктыўны, так і «ідэалагічны» пачатак. У першым выпадку ён выступае як мастацкі кампанент твора, у другім — як каардыната жыццёвай, філасофскай канцэпцыі аўтара.

АПОШНІМ часам слухна гавораць пра блізкасць Чорнага да Дастаеўскага.

Яшчэ раней шмат гаварылі, што ў Чорнага свой, знакалізаваны ледзь не да мяжы Цімавіч і разгорнуты тым часам да універсальных адзнак уселюдскасці свет.

Усё гэта праўда, усё гэта так. У Дастаеўскага таксама свой свет. У чым жа розніца і ў чым падабенства іх светаў?

Падабенства ў «ідэалагічнай» замк-

ЧОРНЫ — мастак надзвычай дзейснай творчай натуры, яго ўзаемаадносінны з рэчаіснасцю, з рэальнымі жыццёвымі героямі даволі складаны. Сіла і своеасаблівасць Чорнага-раманіста, прырода яго эпічнасці — ва ўменні стварыць сваю, непаўторна чорнаўскую мастацкую рэчаіснасць, не менш рэальную і багатую, чым яе прататыпы. Мера мастацкага пераасэнсавання, пераўтварэння жыццёвых з'яў у пісьменніка вельмі высокая. Успрэчы са стыхійнага факта, у пераадавальванні дыктату рэчаіснасці Чорны-мастак найчасцей выходзіў пераможцам. Здольнасцю ствараць свой адметны мастацкі свет і сваіх герояў пісьменнік валодаў дасканала. Чорны адразу раскрывае перад чытачом таямніца ўзаемадасягненні людзей, якія ўражваюць навізнай, непадобнасцю, незвычайным аспектам, упершыню ўбачаным, выяўленым раманістам. З пункту гледжання бытавой, паўсядзённай логікі, павярхоўна ўспрынятых прамых прычынна-выніковых сувязей многае ў рамане Чорнага будзе здавацца і не зусім зразумелым і не заўсёды метаазгодным.

Усе буйныя творы Чорнага, нягледзячы на значную адметнасць ідэйнай праблематыкі і жанравую адрознасць, маюць у сабim змесце, у сваім пафасе многа агульнага. Гэта і зразумела: тая пласты рэчаіснасці, грамадскія, сацыяльна-псіхалагічныя канфлікты, якія адкрыў Чорны як мастак-раманіст, былі па-сапраўднаму невычарпальнымі. Таму зусім лагічна, што ў кожным наступным творы пісьменнік зноў і зноў вяртаўся да ранейшых тэм, вобразаў, матываў.

Пошукі-К. Чорным змястоўнай раманічнай формы з самага пачатку творчай дзейнасці вызначаліся смеласцю і інтэнсіўнасцю (романы «Сястра», «Зямля»). Значнае месца ў гэтых пошуках заняў раман «Ідзі, Ідзі...» (1930) — твор надзвычай цікавы на ідэйнай праблематыцы, унутранай пабудове, але, думаем, недастаткова адзены яшчэ нашай крытыкай.

«Ідзі, Ідзі...» у самой задуме нясе выразную тэндэнцыю ўвабраць у свой змест матэрыял шырокага эпічнага плана. Рэвалюцыя і духоўнае выпраменьне чалавека, класавая размежаванасць вёскі пачатку калектывізацыі, тэма радзімы, лёсу нацыянальнай культуры ва ўмовах сацыялістычнага ладу, тэма ролі і месца нацыянальнай інтэлігенцыі ў барацьбе за новыя асновы жыцця, у сутыкненні двух светаў — вось якія аспекты рэчаіснасці канца 20-х — пачатку 30-х гадоў узняты ў творы. Праўда, нека-

нутасці вобраза чалавека, у дапушчальнай роўназначнасці ідэі, якой надзелены кожны персанаж. Ідэі сутыкаюцца і тым часам як бы суіснуюць. Наяўнасць спрэчкі, дыялогу, дэкларацыя права кожнага персанажа

стаеўскага ўсё той час, калі не «заяўляюць сваё свавольства» і не вырашаюць сваю накутлівую «ідэю». Зрабіць гэта будзе цяжка.

А ягоны пейзаж? Нагрэтыя камяніцы педарбургскіх

ная ўзрушанасць гоніць яго ў неведомасць, а на захадзе пчыліва гарыць, плавіцца, памірае барвовая палоска вечаровай зары: гэта аднекуль здалёк, з неведомасці падаюць чалавеку знакі другія светы. Пра што яны кажуць? Пра недасяжнасць гармоніі на гэтай зямлі, пра недасяжнасць гармоніі наогул?..

Міхась СТРАЛЬЦОЎ

ШЫРОКАСЦЬ

на сваю праўду — характэрныя для Дастаеўскага і Чорнага.

Разыходжанні пачынаюцца там, дзе справа тычыцца выхату ў матэрыяльны і сацыяльны свет.

Дастаеўскі ў нейкім эстэтычным парыве свядома ці несвядома пазбаўляе чалавека радасці ад сузірання з'яў «жывога жыцця»: чалавек у пэўным сэнсе апыняецца як па-за побытам, так і па-за прыродай. Паспрабуйце ўявіць, чым займаюцца героі Да-

кварталаў, ад гарачыні паветра аж трыліцы, цяжка ступае чалавеку ў скроні: чалавек, здаецца, вось-вось страціць прытомнасць. Брудныя, прапыленыя трактары з абскубанай канарэйкай, Змардаваны душэўнымі пакутамі, утрапены, глядзіць адеоль чалавек на брудную вуліцу, дзе перадвечаровы вецер мяце па бруку шорэткі пясок. Нюўтае, бяссільнае, як скон, лье на захадзе святло нізкае сонца. Чалавек выходзіць на вуліцу. Душэў-

торыя з іх, пра што сведчыў і сам аўтар, раскрыты эскізна. Асобныя неразгорнутыя сюжэтныя лініі, якія пісьменнік збіраўся паглыбіць пры падрыхтоўцы асобнага выдання, былі перанесены ў пазнейшыя творы («Бацькаўшчына», «Трацея пакаленне»).

«Ідзі, Ідзі...» задумваўся Чорным не толькі як эпічны твор складанай сюжэтнай пабудовы, твор са шматпланавай кампазіцыяй, але і як раман філазофскі. Праблематыка твора дае падставу для падобнай ацэнкі жанравай сутнасці рамана, хоць з пункту

мапе ўсёвызначальным прынцыпам, які дастаеўскаецца не толькі да галоўных, але нават і эпізодычных персанажаў. Успомнім сцэну па кватэры старога доктара. Улюбёныя «чудныя два левка» жонкі доктара як праўленне густаў і разам з тым як характэрная адзнака пэўнага тыпу светаадчування, тыпу ўзаемаадносін асобы з рэчаіснасцю, зусім непрычымна, чужыя Галене. І гэта добра разумее стары доктар: «Вы і яна (глядзі на жонку) ніколі не сыйдзецеся. От мы і высветлілі ўсё. Цяпер нам будзе лягчэй гаварыць». Да такой вы-

ПЯЦЬ дзён святліла сонца, дарогі ўсе чаклі вільгацію пасля дажджоў — чорныя з жоўтымі адценнямі гліны. Іржышча было такое пустое і такое ціхае. І ад сонца здавалася шырокім усё: і глыбокае неба, і спустошаная на зіму ўраджаем зямля, і нават дробныя каменны пасярод палывоў травы і зрэзанай саломы, — усё да туманнай сіні блізкіх лясоў, да рэчак і азёр, да дэравяных хат і мураваных будынкаў, да ўсяго маладога і вялікага, сярод чаго так названы былі вялікія бунты радасці і смутку.

Або: «Зямля — як размах чалавечай радасці — шырокая, бяскрайняя, здольная будзіць вялікія імкненні пацуюцца і думаць».

Гэта, вядома, Чорны. Калі хочаце, назавіце гэта ўхвалай гармоніі.

нічнае перайманне старых, даўно вывераных сродкаў мастацкага выяўлення і кампазіцыйнай арганізацыі твора. У Чорнага мастацкі прыём заўсёды глыбока змястоўны. Так, тыя ж дэтэктыўныя элементы ўжыты не як распаўсюджаны прыём завастрэння знешняй інтрыгі. Яны выконваюць тут выразную структура-ўтваральную ролю. Замах на жыццё аднаго з герояў, пошукі внаватага, устаўленне сацыяльных і індывідуальных матываў паводзін і ўчынкаў чалавека, які падазраецца ў замаху, — гэта і ёсць пачатак пошукаў героямі ісціны, шляхоў збліжэння, праўды пра чалавека і час, пошукаў свайго месца ў жыцці, у барацьбе, чым ярка і заняты героі рамана: Галена, Зося, браты Пніцкія, Наталія.

У непасрэднай сувязі з прыёмам распазнавання, на якім многае трымаецца ў сюжэтно-вобразнай сістэме рамана, знаходзіцца і тый паводзін герояў, у прыватнасці, іх схільнасць да працяглых разоў, дыялогаў, гутак. Дыялогі, спрэчкі, палеміка з'яўляюцца тут сродкам выяўлення інтэлектуальнага, філазофскага пачатку. Пісьменнік дае сваім героям выгаварыцца да канца. Ён не перабівае іх, не спынае абвергнуць прамовы. І яны, выкарыстоўваючы гэтае права, паступова распазнаюць саміх сябе, блізкіх, сваю дарогу ў жыццё. Паступова Андрэй Пніцкі перастае «енчыць і хітрыць», каб памаглі яму «стаць на ногі». Гэта ж знаходзіць сябе і Зыдор Пніцкі, «смешны, абшарпаны і абадраны спрадвечна, здаецца, бядак, з спрадвечнаю свайй бядачаю капецнаю хітрасцю». Чорны паказвае, як паступова адтаіваюць іх схаладзелыя сэрцы, цяплей на душы, і яны са здзіўленнем пачынаюць прыслуховывацца га ўнутранага голасу. «... І ён адчуваць стаў, што пачало з'яўляцца ў яго замілаванне да гэтай спрацаванай жанчыны, чаго ўжо доўгі гады не было. Жылі яны ўжо, як чужыя». Гэта вялікая трагедыя чалавека, калі ў яго непрыкметна знікаюць пацуюцца таварыскасці, дабраты, спагадлівасці. «Як успамінаў брата, твар яго засвяціўся добраю, слаўнаю лагоднасцю. І такая жывая, вялікая ласкавасць ляжала на гэтым твары і не сходазіла доўга, аж накуль ён ішоў дадому і думаў пра свайго брата». Вось гэта і было адчуваальнай перамогай чалавека, рашучым яго крокам па шляху ў новае жыццё. Таму і плача ціхімі радаснымі слязьмі Галена ў свайй замілаванасці да людзей, якія «выкіроўваюцца цяпер на сваю сапраўдную дарогу».

Для большасці герояў вытворчя дзейнасць з'яўляецца адным з самых актыўных фактараў фарміравання новых поглядаў, новых адносін да

М. МУШЫНСКІ

ЗА НОВАГА ЧАЛАВЕКА

РОЗДУМ НАД РАМАНАМ «ІДЗІ, ІДЗІ...» К. ЧОРНАГА

гледжання глыбіні і пераканаўнасці выяўлення мастацкай ідэі не ўсё ў роўнай меры ўдалося аўтару. Што, аднак, прываблівае ў творы — дык гэта па-сапраўднаму раманічны падыход да праблемы рэвалюцыі і новага чалавека.

«— Вы думаеце, што той новы чалавек, пра якога вы мне тады чыталі ў сваіх вершах, будзе толькі таму новы, што будзе абуты, негалодны, адзеты?.. Ну, адным словам, выратуецца з сацыяльных бядот, а сам які быў, гэтак і застанеца? Поўны новы чалавек пачнецца тады, калі з яго будзе вытраўлены апошні цень ад пацуюцца ўсялякага акафіста ў дачыненні да каго і да чаго б там ні было... Акафістаў рэвалюцыя не прымае... Акафіст — гэта «славословне», нывольніцтва». Такі глыбокі, філазофскі погляд на рэвалюцыю і шляхі вызвалення чалавека ад змрочнага мінулага, ад рабскай псіхалогіі, узгадаванай шматвяковай эксплуатацыі, падаўленнем чалавечай свабоды, з'яўляецца стрывялым момантам ідэйнай канцэпцыі рамана. Структура яго цалкам абумоўлена задачай раскрыцця гэтай канцэпцыі.

Выяўленне чалавечых ўзаемаадносін, імкненне герояў да самапазнання і ўзаемазбліжэння становіцца ў ра-

разнасці ва ўзаемаадносіннах імкнуча і ўсё героі рамана. Аднак дайці да ўзаемага разумення нялёгка людзям розных сацыяльна-класавых поглядаў і інтарэсаў. Логікай гістарычнага развіцця грамадства, заснаванага на няроўнасці, на праве моцнага над слабым, род Сегеніў раскрыжаваўся па розных дарогах. У такой схеме — Сегень-бядняк, Сегень-кулак, Сегень-палетар і, нарэшце, Сегень-чыноўнік — можна бачыць пэўную зададзенасць, але яна не ўспрымаецца як схематызацыя, парушэнне жыццёвай праўды. У рамане Чорнага заўсёды ёсць пешта ад высокіх жанраў мастацтва, ад трагедыі, драмы, а ў гэтых жанравых формах умоўнасць падобнага тыпу — арганічная якасць. Без яе не можа абысціся мастак, калі ён хоча сказаць вялікую праўду пра чалавека і эпоху, якая яго ўзраціла, а ён слізгацца па паверхні з'яў, захоўваючы наўную адпаведнасць і таннае праўдападабенства. Кіруючыся такімі меркаваннямі, пісьменнік вельмі смела і свабодна карыстаецца выяўленчымі сродкамі і сюжэтно-кампазіцыйнымі прыёмамі, уласцівымі самым розным жанравым формам, у тым ліку і прыгодным жанрам. Аднак гэта не эпігонскае паўтарэнне, не меха-

Ў ЧАЛАВЕЧУЮ ПСІХАЛОГІЮ ГЭТЫ ЯРКІ ТАЛЕНТ

МЕСЦ У БЕЛАРУСКАЙ ПРОЗЕ

Якуб КОЛАС

IV

АЗНОЖНАЯ адзіна ягонаі творчасці — менавіта «шыронасць». Чорны любіць выводзіць чалавека на прасторы жыцця. Мадэль чалавек-свет для яго — устойлівая ў сваёй настайнай рухомасці. Канкрэтызацыя гэтай мадэлі (асоба — грамадства) падрыхтавана пазнаннем сацыяльнага зместу рэчаіснасці. Інакш не магло быць: Чорнага нарадзіла рэвалюцыя.

Вось чаму і пейзаж у Чорнага павойска сацыяльна, канцэпцыйны. Вялікія буры «радасці і смутку» паўсюль прасякаюць яго.

Пейзаж у Чорнага, нягледзячы на яго надзвычайную выяўленчую канкрэтнасць, часта выступае як адухоўленае, валавое ўвасабленне стыхій прыроды, і яна ўжо, гэтая стыхія, часта зноў жа як бы імітуе, адбівае стыхію сацыяльную.

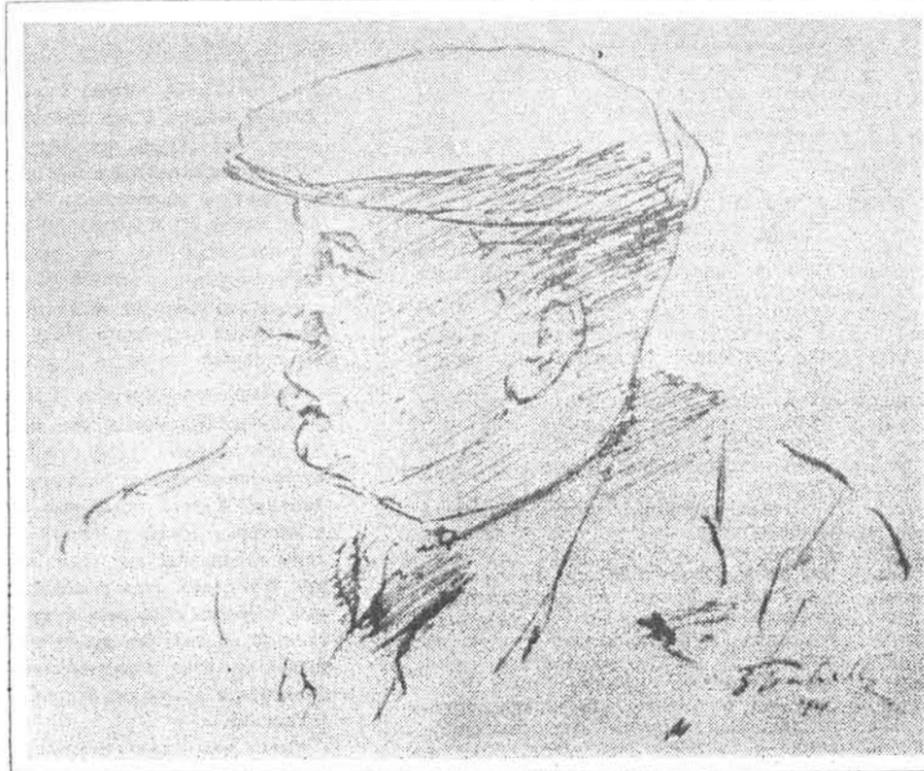
«У ціхіх скаргах непрыбранага жытця чуў я вялікія буры».

Гэта сказана ў адным з ранніх апавяданняў. Але прытупіў, выказаны там, застаўся вызначальным для творчай практыкі Чорнага і, у прыватнасці, для яго пейзажа.

жыцця. Так, менавіта праца Зыдора Пінцкага на фабрыцы, знаходжанне сярод калектыву рабочых дапамаглі яму адчуць сябе новым чалавекам. Ва ўзаемаадносінах з найбольш свядомымі калгаснікамі (Аланас Сегень, Зяня) мяняецца і псіхалогія Андрэя, ірвуцца тыя пумы, якія звязвалі яго з цяжкім мінулым. Праўда, у вырашэнні праблемы героя і асяроддзі не абышлося без выдаткаў. Яны звязаны з тым, што імяна вытворчыя пытанні ў «чыстай», нечалавечанай форме часамі выходзілі ў рамане на першы план. Вытворчай дзейнасцю аўтар ішчы раз спрабаваў неспрадына, прама выгудмачыць і паказаць змены ў чалавечай псіхалогіі. Адзінакі пэўнай аблегчанасці, паскоранай эвалюцый характару заўважаюцца і пры абмалёўцы вобразаў тых жа Андрэя і Зыдора. І ўсё ж «Ідзі, Ідзі...» менш за ўсё падыходзіць пад характарыстыку «вытворчага», «валгаснага» рамана. Галоўнае ў ім — чалавек, рух яго характару, чалавечазнаўчыя праблемы ў іх філасофска-этычным аспекце.

У выяўленні і паглыбленні філасофскага пачатку, у афармленні рамана як твора шматпланавай кампазіцыі важную ролю выконваюць побач са спрэчкамі, дыялогамі, прамовамі, палемікай герояў яшчэ і іх асабістая, прыватная перапіска. Слова героя, афармленае як слова пісьмовае, актывізуе жыццёвую пазіцыю гэтага героя, яго адносіны да асяроддзі, да барацьбы, якая адбывалася ў свеце. Герой не проста ўстанаўліваюць дзелавую сувязь з тым, кама адрасуюць ліст. Яны заўсёды глыбока раздумваюць над зместам напісанага, прыходзяць да нейкіх новых вывадаў. Чорнаму ў яго рамана патрэбен быў інтэлектуальны герой. Чорны шукаў такога героя адначасова з пошукамі зместовай формы філасофскага рамана.

Вялікая роля належала эпісталаграфічнаму матэрыялу, пісьмоваму слову героя і ў сюжэтна-кампазіцыйным афармленні рамана. Лісты давалі багатую матэрыял устанавіваюць сувязь розных часоў, мінулага і сённяшняга, звязваюць розныя сюжэтныя лініі і звенні ў адно цэлае, канцэнтравалі, «сцягвалі» дзеянне ў моцны сюжэтны вузел. Нельга сказаць, што аўтару ўдалося дабіцца аднолькава моцнага шчуплення ўсіх сюжэтных звенняў, г. зн. справіцца з шматпланавай сюжэтнай кампазіцыяй. Такого шчуплення рамана яшчэ не хапала, але для далейшай практыкі вопыт працы над гэтым творам меў вялікае значэнне. «Ідзі, Ідзі...» — гэта значная з'ява ў гісторыі станаўлення буйных жанравых форм беларускай мастацкай прозы.



Шчаслівая выпадковасць... Збег акалічнасцей... Яны, бывае, здольны прыносяць нам дарункі, якім, калі гаварыць на вышэйшым паўшчыну, няма цаны...

Не акалічы аднойчы пад рукамі ў мастака кавалак ватману і пра — не было б гэтага малюнка, на якім — Кузьма Чорны. Такім яго ведалі ўсе, хто сустракаўся з ім у нестабытным 1944 годзе, калі было ўжо абсалютна ясна, што неўзабаве Беларусь будзе вызвалена ад фашысцкіх катаў.

Аўтар гэтага графічнага партрэта пісьменніка — мастак Зінон Паўлюскі. Ён прыгладвае абставіны, пры якіх зроблены малюнак:

— Аднойчы ў сорак чатыры год у Маскве, у рэдакцыі газеты «Известия», што на Пушкінскай плошчы, сабраліся беларускія пісьменнікі і мастакі на нараду. Гаворка ішла пра арганізацыю часопіса «Беларусь». Зразумела, Кузьма Чорны не мог не прыйсці на такую нараду. Наглядзеў я, як сядзіць ён у такой характэрнай позе, абавершыся на кій, — і пачула зрабіць замалёўку. На шчасце, ляжаў на сталае кавалак ватмана. Мне перадалі яно. І пакуль усе гаварылі, я і зрабіў навід... Тут падыходзіць да мяне Васіль Вітка і кажа: «Зінон Станіславіч, падаруй!» Я падараваў яму малюнак. А пасля і сам забываўся пра гэтую работу...

Вось, здаецца, і ўся няжырая гісторыя малюнка, такога дарагога кожнаму з нас, хто любіць творчасць Кузьмы Чорнага. Арыгінал малюнка захоўваецца ў Васіля Віткі, фотакопія ёсць у музеі Цімкавіцкай школы, звязанай з пачаткам жыцця Кузьмы Чорнага.

АДНОЙЧЫ ў верасні 1931 года сабраліся мы ў тэатры абмеркаваць пытанне — чым сустрэнем 15-ю гадавіну Вялікага Кастрычніка, да святкавання якой застаўся ўсяго адзін год. Думалі, які мокам стварыць спектакль, чым парадаваць нашага глядача. Хацелася зрабіць нешта цікавае, значнае, вартае вялікай даты. І яшчэ хацелася замацаваць і пашырыць той вялікі летанні поспех, які выпаў на нашу долю ў часе выступлення тэатра ў чэрвені 1930 года ў Маскве на Алімпіядзе мастацтва народаў СССР. Гэта было вялікае свята савецкай культуры. Першы БДТ паказаў два спектаклі — «Гута» Р. Кобеца і «Міжбур'е» Д. Курдзіна ў настанавы Е. Мірвіча. Зазначу, што гэтыя п'есы былі створаны ў сумеснай плённай працы тэатра з драматургамі.

І вось у сэрцах нашых жылі яшчэ зусім свежыя ўспаміны аб тых падзеях і аб поспеху тэатра. Яны і натхнілі калектыв на новыя творчыя пошукі. Хацелася зрабіць гераічны па сваім характары спектакль аб жыцці і барацьбе беларускага народа за сваю незалежнасць і свабоду, аб ішчасці, здабытым у палымі рэвалюцыі і грамадзянскай вайны. А п'есы такой не было (як няма яе і цяпер!). І чакаць, што нехта прынясе такі твор, было нельга. З'явілася думка зрабіць інсцэніроўку новага рамана Кузьмы Чорнага «Бацькаўшчына», які быў надрукаваны ў часопісе «Узвышша». І помніцца мне, што гэта «падказаў» нам наш акцёр і драматург Яўген Рамановіч.

Надзвычайны драматызм падзей на шырокім гістарычным фоне, своеасаблівы і хваляючы лёс Леапольда Гушч і яго сям'і, псіхалагічная і філасофская глыбіня характараў, цікавыя і разнастайныя людзі, цудоўная мова, жыццёвая зямная праўда, сацыяльны і нацыянальны каларыт рамана, яго рэвалюцыйная сутнасць — усё гэта пасяляла ў нас упэўненасць, што рамана можа добра прагучаць і на драматычнай сцэне і ўсе акцёры тэатра будуць з натхненнем працаваць над сцэнічным увасабленнем герояў. Вельмі важна было і тое, што тэленавіты рэжысёр тэатра Леў Літвінаў захапіўся гэтай ідэяй і з уласцівым яму запалам і энергіяй пачаў неадкладна дзейнічаць. Першае і галоўнае, што трэба было зрабіць — гэта ўгаварыць К. Чорнага ўзяцца за новую для яго справу, праўдзівай кажучы, запаліць у душы мастака-празаіка драматычны агеньчык. І гэта было зроблена. Тэатр дастукаўся да чулага і добрага сэрца пісьменніка. Чорны сказаў, што разумее нашы жаданні і што яго самога вабіць матэрыял убачыць герояў рамана ў сцэнічным увасабленні. Абцяжыў падумаць, як яму падступіцца да гэтай справы.

Аднойчы ён прыйшоў у тэатр са сваім нязменным кітчанам у руцэ і ўсміхаючыся светлай і такой прыемнай усмешкай, ціха і сціпла сказаў, што п'есу будзе рабіць. Многа гаварылі аб тым, якім будзе спектакль. Прыйшлі да згоды, што твор павінен

Леанід РАХЛЕНКА

У ДРАМАТУРГІЧНЫМ «ПЕКЛЕ»...

УРЫВКІ З УСПАМІНАЎ

быць гераіка-гістарычнай эпопеей, рамантычна-ўзніслым, што галоўны акцэнт прыпадзе на раскрыццё чалавечых характараў, на сацыяльна-філасофскую сутнасць тэмы — зямля і Радзіма. Праз лёс Леапольда Гушч і яго сям'і тэатр паказаў канкрэтную жыццёвае гістарычны падзеі. Каб паспець паставіць спектакль, нам трэба было атрымаць тэкст п'есы не пазней лета 1932 года.

УВЕСЬ складаны працэс сумеснай працы аўтара з рэжысёрам паказаў, што справа ідзе не аб проста інсцэніроўцы, а пра напісанне паводле галоўных матываў рамана самастойнага драматычнага твора з усімі ўласцівымі яму сцэнічнымі якасцямі.

Пачаліся цяжкасці. Няўрымліва фантазія рэжысёра, яго жаданне як мага шырэй і паўней паказаць падзеі і людзей, нараджэнне новых думак, часам празмерная ў Л. Літвінава схільнасць да эфектных тэатральна-вонкавых прыёмаў і захапленне ім, бывала, і адводзіла ў бок ад першапачатковай і асноўнай задумы будучай п'есы. Гэта прымушала аўтара рабіць розныя варыянты сцэн, перапісваць дыялогі, уводзіць новыя эпізодычныя асобы ў масавыя карціны, прадугледжаныя настанавачным планам спектакля, ствараць інтэрмедый паміж карцінамі... Усё гэта адмянялася і пісалася нешта новае. Даволі-такі пакутлівы працэс! Кузьма Чорны працаваў цярыліва, са шчырым жаданнем ісці насустрэч творчым пошукам рэжысёра, амаль цалкам давяраючы яму. І ўсё больш паглыбляўся, як ён казаў, «у тэатральную кухню».

Аднак усё ж адчувалася, што ён прымае не ўсё з таго, што задумаў рэжысёр, але сціпласць і далікатнасць, відаць, не дазвалялі яму адкрыта выказаць свае сумненні. Праца была напружанай. І аднойчы ён не вытрымаў і сказаў:

— Для мяне, браткі, гэта ўжо не гераіка-гістарычная эпопея, а нейкая «апуея»...

Сказаў гэта не зласліва, а з добраазначаным лагодным усмешкай у вачах. Мо нягледзячы на пакутлівыя цяжкасці, яму падабаўся рэжысёрскі творчы запал, захапляла вера акцёраў у будучы спектакль.

Нарэшце быў створаны чарнавы, рабочы варыянт п'есы. Пачаліся застольныя рэпетыцыі. Акцёры працавалі самааддана, з вялікім уздымам і з пачуццём творчай адказнасці. Ніхто не лічыўся з часам, ніхто не глядзеў на гадзіннік (такой моцы пагогул тады не было ў тэатры). У кожным з нас жыло адзінае жаданне, адзінае імкненне дасягнуць мэты, якую паставіў сабе тэатр. Усе адчувалі, што можа атрымацца цікавы спектакль, якому суджана стаць значнай падзеяй у нашым творчым жыцці. Усё захапіў рэвалюцыйны, інтэрнацыянальны пафас падзей, маляўнічыя вобразы, народнасць і жыццёвая праўда твора. Але і ў часе работы за сталом і потым, калі перайшлі на сцэну, перапіска і пераробка асобных карцін п'есы працягваліся. Гэта трохі стамляла. Скажу наперад, што нават пасля прэм'еры, якая прайшла з вялікім поспехам, праца над п'есай і спектаклем не спынілася — рабіліся скарачэнні некаторых карцін і розныя варыянты фінала.

У сваім артыкуле «Пра сваю п'есу», які з'явіўся неўзабаве пасля прэм'еры, К. Чорны пісаў: «П'еса «Бацькаўшчына», як драматычнае цэлае, яшчэ не ёсць зусім закончаны твор. Той акт, які цяпер ідзе на сцэне, як трэці акт, павінен быць паданы так, як першыя два акты; каб падзеі ў ім прайшлі праз індывідуальнае праламленне галоўных персанажаў твора».

Не лішнім будзе сказаць тут, што К. Чорны на працягу яшчэ многіх гадоў вяртаўся да сваёй п'есы «Бацькаўшчына», удасканальваў яе, аб чым сведчыць канчатковы варыянт, які ўвайшоў у зборнік яго твораў. Мне вельмі падабаецца новы цікавы персанаж, якога не было тады ў нашым спектаклі, — гэта Барадаты салдат у сцэне аюпа, якому аўтар даў цудоўны маналог пра старога, худага, хворага кая, маналог, поўны драматызму, душэўнага болю, жыццёвай мудрасці і вялікай нянавісці да тых, хто гоніць народ на крывавае бойню. Гэты таленавіта напісаны маналог — знаходка для акцёра.

[Заканчэнне на 12-й стар.]

У ДРАМАТУРГІЧНЫМ «ПЕКЛЕ»...

[Заканчэнне. Пачатак на 11 стар.]

Раскажу і пра адзін смешны выпадак. Мы рэпэціравалі, як кажуць, на поўную нагу, тыя карціны, якія ўжо не патрабавалі ніякіх перапрацаваць. Адной з іх была карціна ў хаце Леапольда Гушкі, куды прыходзіць хавацца ад паліцыі Евель Цывін і куды неспадзявана вяртаецца з фронту Павел Няміра.

І вось у размове Леапольда са сваёй жонкай, якая ўпэнае яго за некаторыя яго ўчынкi, яна гаворыць: «Каб ты быў разумнейшы, дык не трэба было табе нікога пахлявацца!»

Такого слова мы ніколі не чулі і пачалі дакопвацца да яго сэнсу. Капаліся, капаліся, але так і не дакапаліся, што яно можа азначаць. Гэта была першая чытка па ролях. Спытаць у К. Чорнага, што гэта за слова такое мы не маглі, таму што аўтар, стомлены працай над п'есай, паехаў кудысьці адпачываць. Аднойчы мы спыталі ў аднаго выкладчыка мовы ці ведае ён, што гэта за слова такое — пахлявацца? Выкладчык падняў вочы ў неба, задумаўся, а потым сказаў, што ў беларускай мове ёсць такое слова, — ён чуў яго недзе на Маршэўшчыне — яно належыць да мясцовага дыялекту і азначае прыблізна тое, што ў рускай мове «поощрять». Ну што ж, добра. Але Лідзія Ржэцкая, якая рэпэціравала жонку Леапольда Гушкі, сказала, што яна не разумее пры чым тут у размове з мужам нейкае «поощренье»!

Ішлі дні. Нарэшце прыехаў К. Чорны, прыйшоў у тэатр і мы папрасілі яго растлумачыць, што азначае гэтае дзіўнае слова. Ён сказаў, што ўпершыню чуе такое слова!

Дазвольце, казалі мы, як гэта ўпершыню — яно ж з вашай п'есы! Паглядзіце — у сцэне Леапольда з жонкай!

Ён паглядзеў і... так зарагатаў, аж слёзы паказаліся на вачах. Мы глядзім на яго і нічога не разумеем. Смеючыся, ён сказаў: «Гэта машыністка наблытала! У мяне напісана — па хлявах хаваць» — гэта ў адносінах да таго, што Леапольд хавае ў хляве Евель Цывіна.

Тут ужо ўсе мы разам пачалі смяцца, і не так з машыністкі, як з «вялікага» знаўца мясцовых дыялектаў.

Тэатр паказваў «Бацькаўшчыну» ва ўсіх гарадах нашай рэспублікі. Віталі яе і ўдзячныя глядзчы Кіева, Харкава, Адэсы, куды мы прыязджалі на гастролі. Усюды яна карысталася вялікім поспехам, у тым ліку і ў Маскве, дзе першы БДТ даваў спектаклі летам 1933 года.

Кузьма Чорны быў вельмі задаволены тым шырокім водгукам, які меў спектакль і ў прэсе. Бліскуча выконвалі свае ролі акцёры нашага тэатра. Незабыўны вобраз Леапольда Гушкі таленавіта стварыў Уладзімір Уладзімірскі. Прайшло ўжо шмат гадоў, але і зараз паўстае перад маімі вачыма першае з'яўленне на сцэне Леапольда — Уладзімірская, куды ён прыйшоў са сваімі клункамі прадаваць апошнюю кашулю, каб купіць сабе кавалак зямлі.

Павал Няміра ў выкананні Глеба Глебава, Евель Цывін — Міхала Зорава, жонка Леапольда — Лідзія Ржэцкая, Марыя — Ірына Ідановіч, пан Мазавецкі — Генрых Грыгоніс... Усё гэта каштоўнейшыя скарбы акцёрскага рэалістычнага мастацтва. Вобразы былі насычаны магутнай сілай творчага гарэння, жыццёвай праўдай, увасобленай у непаўторных рысах індывідуальнасці кожнага акцёра. Вялікі чалавекзнаўца К. Чорны натхняў акцёраў на стварэнне гэтых вобразаў. Ён з замілаваннем гаварыў аб выкананым майстэрстве.

Хоць і цяжкавата было К. Чорнаму ў драматычнай «пекле» — ён глыбока палюбіў прыябны і чароўны свет тэатральнага мастацтва, палюбіў складаную, загадкавую і такую неспакойную творчасць акцёра і рэжысёра.

Маналог Паўла Няміры — цяжкае месца ў ролі. Помню, на адной з рэпетыцый К. Чорны тлумачыў Г. Глебава, што ў гэтым маналозе ўся філасофія Паўла Няміры і трэба перадаць не толькі амаль жывёльную радасць Паўла з прычыны таго, што ён уцялеў, што яму пашанцавала і няма яму больш фронту, акупаў, вайны і няма яму ніякай справы да тых, хто яшчэ гібее і пакутуе ў акапах, а га-

лоўным чынам выразна падкрэсліць яго прагнасць да сваёй паўвалокі зямлі. Яна ж так неспадзявана трапіла яму ў рукі! Варта падкрэсліць яго смагу да працы на зямлі, якую ён па-мужыцку шануе і любіць, зямлю, якая «пахла-

мокая ад дажджу». Маналог напісаны кароткімі, рытмічна-напружанымі фразамі, якія перадаюць узрушаны душэўны стан Паўла. Акцёр з вялікім майстэрствам карыстаўся гэтым і яго выкананне маналогу пакідала незабыўнае ўражанне.

ХОЧАЦА расказаць яшчэ пра адну смешную гісторыю. Гэта было ў Маскве ў ліпені 1933 года, у часе нашых гастроліў. Да нашага прыезду ўжо былі расклеены афішы. Гэта зусім звычайна.

Але, калі мы глянулі на гэтыя афішы, дык спачатку вачам сваім не паверылі, а потым і не ведалі — ці абурацца нам, ці смяяцца! На вялікіх афішах, сакавітай фарбай на рускай мове было напісана: «Батько Вщина» — историческая драма в 3-х действиях.

Потым выявілася, што маскоўскі адміністратар, які запраўляў нашымі гастролімі і ўсёй рэкламай, атрымаўшы па тэлефоне з Мінска наш рэпертуар, палічыў, што «бацькаўшчына», складаецца з двух слоў і спектакль гэты пра нейкага бацьку-атамана па прозвішчы «Вщина!» Дарэчы, у той час быў фільм «Банда бацькі Кныша» — і вось гэты «дасціпны» тэатральны дзеяч падумаў, што і наш спектакль з такіх... Зразумела, усю гэтую рэкламу знялі і расклеілі новую. Але, калі мы прывезлі тую недарэчную афішу дамоў і паказалі яе К. Чорнаму, ён смяяўся гадзіны са дзве і ў мяне няма такіх слоў, каб апісаць гэты смех.

ВЕРАСЕНЬ 1939 года. Незабыўныя, радасныя, гістарычныя дні ўз'яднання беларускага народа ў адзіную савецкую сям'ю. Мы былі прыемна здзіўлены і ўзрадаваны, калі К. Чорны сказаў нам, што ён думае над новай п'есай, што яна ўжо спее ў яго душы, што падзеі і людзі яе набывалі ўжо жывыя і канкрэтныя рысы. І запэўніў нас, што праз некаторыя зусім кароткі час, напіша яе.

Пад уплывам хваляючых падзей уз'яднання ён напісаў «Ірынку». У 1940 годзе тэатр паставіў гэтую п'есу. Яна карысталася поспехам, дзякуючы захапляючаму зместу, свежасці і навізне тэмы, а галоўнае, багаццю і характару характараў дзеючых асоб, псіхалагічнай пранікнёнасці ў лёс кожнага з персанажаў. Такія ролі, як Ірынка, бацькі яе Мікалая Міхалювіча, асцяжніка Ляменты, наймічкі Юзэфы, пана Чарноцкага, Зыгмуса і іншыя, далі магчымасць нашым акцёрам стварыць глыбокія і цікавыя сцэнічныя вобразы.

Не магу ўтрымацца, каб не сказаць, што наш Акадэмічны тэатр імя Я. Купалы павінен вярнуць на сваю сцэну і «Бацькаўшчыну» і «Ірынку». Я глыбока ўпэўнены, што гэтыя п'есы з'яўляюцца класічнымі творамі ў беларускай савецкай драматычнай і яны маюць усе правы на сцэнічнае жыццё.

У сувязі з гэтым прыгадаю некаторыя думкі К. Чорнага з яго атыкула «Заўвагі пра драматычнае». Ён піша: «У нашай драматычнай практыцы шмат ёсць такіх з'яў: ідзе на сцэне п'еса і лічыцца яна за самую актуальную сваёй тэмай, сваім ідэямі, але вось праходзіць самы малы час, і гэтая п'еса робіцца неактуальнай, проста-такі часта нецікавай. Справа, бачыце, такая, што «гэтыя п'есы ўстарэлі», што «прайшоў ужо той этап, які яны тэматычна тлумачылі». Этап прайшоў, гэта праўда. Але хіба той этап загінуў без следу? Хіба ён не вырашыў вялікіх пытанняў, ад якіх залежаць наступныя этапы? Хіба ён не застаўся, як гістарычная з'ява? Ён-то застаўся, але творы, якія нібыта ўвасаблялі яго, не засталіся. Чаму? Таму што ў іх не было філасофіі гэтага этапу».

Залатыя словы!
А я лічу, што і «Бацькаўшчына», і «Ірынка» якраз маюць філасофію сваіх этапаў.

ЛІСТАПАД 1944 года. Яшчэ грымяць апошнія грымоты вайны. Але цяжка паранены, амаль зруйнаваны Мінск ужо чатыры месяцы свабодны ад фашысцкай чумы. У цудам уцалелым будынку нашага тэатра стаіць труна з памёршым К. Чорным. Тут адбываецца грамадзянская паніхіда. Адсюль мы праводзім яго ў апошні шлях. Усёго сорак чатыры гады пражыў вялікі патрыёт сваёй бацькаўшчыны, добры і сціплы чалавек, таленавіты пясняр жыцця народнага беларускага.

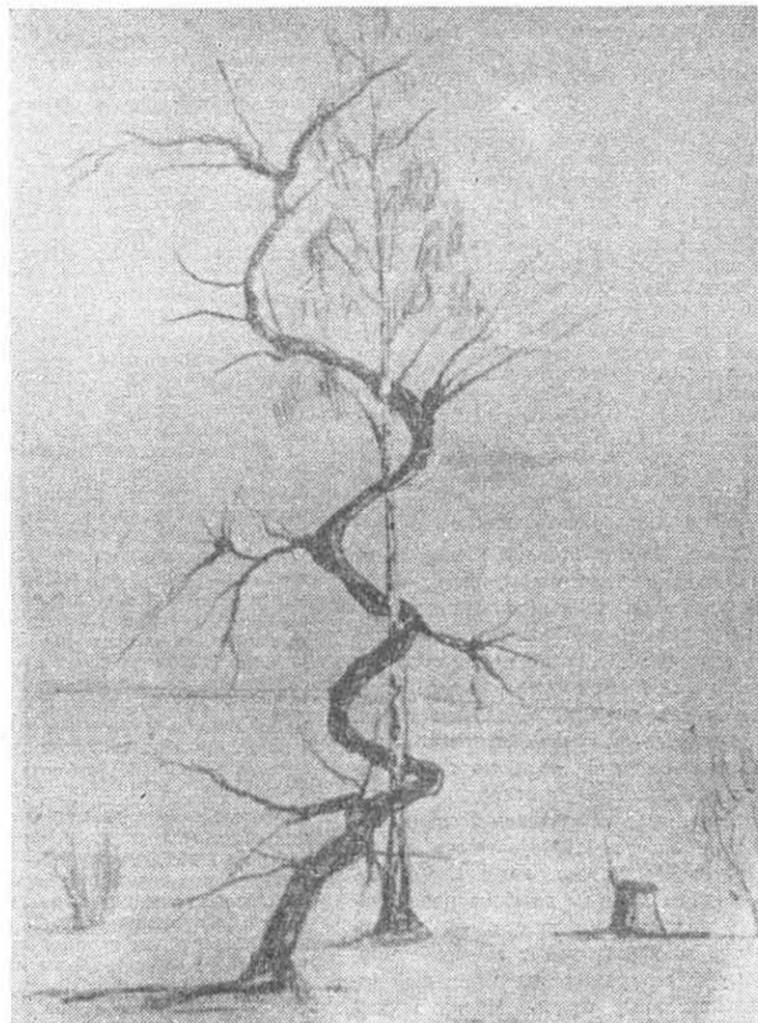
ШУКАЮЧЫ АДЗІНА ПАТРЭБНАЕ СЛОВА

КУЗЬМА Чорны і выяўленчае мастацтва... Узаемаадносіны слова і фарбаў жыцця ў яго маляўнічай, сакавітай, рэльефнай прозе — вельмі складаны і непаўторны свет. Адны старонкі яго твораў нагадваюць строгаю рэльефнасцю старадаўняга мастацтва беларускага разьбярства, другія — маляўнічую палітру жывапісца, а іншыя — лакавічныя па вобразным ладзе эстампы... Але, мабыць, і ў такога майстра слова, якім быў Кузьма Чорны, надараюцца ў жыцці моманты, калі слова бяссільнае, калі на дапамогу прыходзяць вобразы ўласна выяўленчага плана. Яны памагаюць пісьменніку засяродзіцца ўнутрана на пачуццях, якія валодаюць душой, спрыяюць пошукам адзіна патрэбнага слова, адзіна патрэбнага ладу душы, неабходнага, каб выкрасалася таямнічая іскра, што надае творчасці жыццёвасць...

Мабыць так і з'явіліся гэтыя малюнкi Кузьмы Чорнага.

Жонка пісьменніка, Рэвека Ізраілеўна, сведчыць, што ён любіў маляваць. Здаралася, яшчэ задоўга да Вялікай Айчыннай вайны, сярод ягоных рукапісаў сустракаліся тыя ці іншыя замалёўкі, зробленыя ў часе роздуму. Але яны загінулі. А вось гэтыя тры захаваліся з тых часоў, калі Кузьма Чорны быў у эвакуацыі і жыў у Маскве. Ён вельмі сумаваў па радзіме. Быў хворы. Доктары забаранялі яму шмат пісаць. І ўсё ж Кузьма Чорны напружана працаваў. З-пад яго пера выходзілі палымныя публіцыстычныя артыкулы, натхнёныя старонкі «Пошукі будучыні», апавяданні... І вось гэтыя малюнкi з'явіліся тады ж, калі ўсе думкі пісьменніка кіраваліся на радзіму, у прадчуванні хуткай сустрэчы з роднай зямлёй. Памяць нагадала немудрагелістыя матывы беларускай прыроды, а рука з пяром занатоўвала народжанае памяццю і ўяўленнем...

Чытач, нам здаецца, здолее ацаніць, наколькі блізкія гэтыя малюнкi некаторым асаблівасцям стылістыкі Чорнага — мастака слова. Ён убачыць у гэтых малюнках своеасаблівую метафарычнасць, блізкую тым магутным метафарам, якія тварыў Чорны словам. І, што немалаважна, чытач яшчэ раз убачыць, наколькі рознабаковая творчая натура была ў гэтага чалавека.



«УСЁ АДТУЛЬ, САПРАЎДНАЕ...»

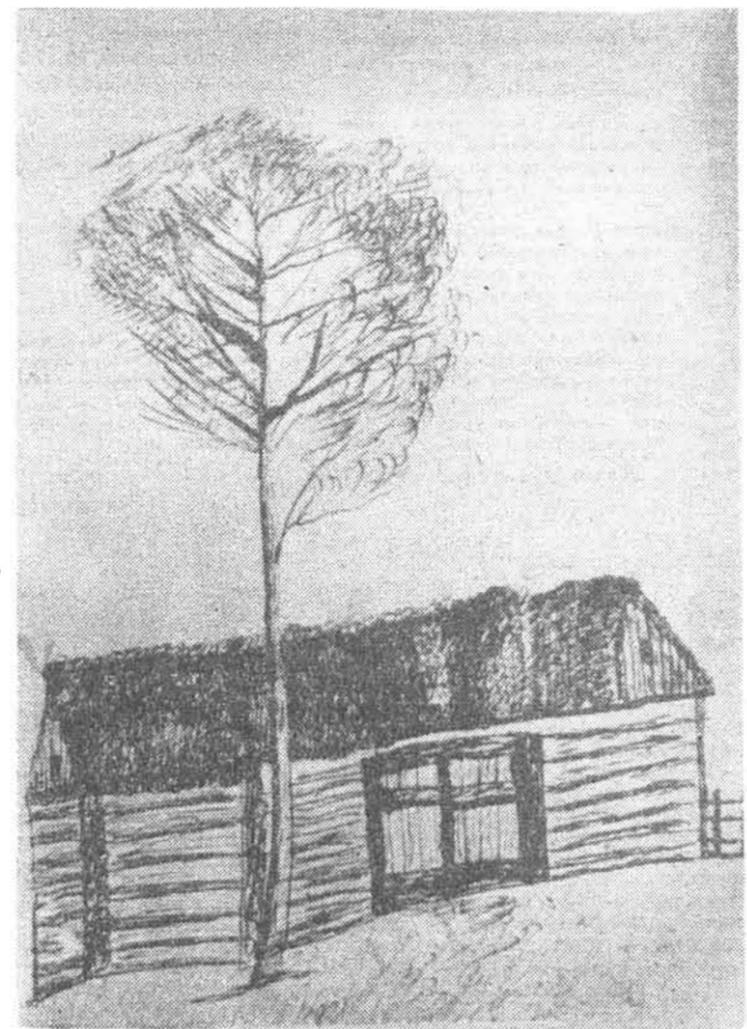
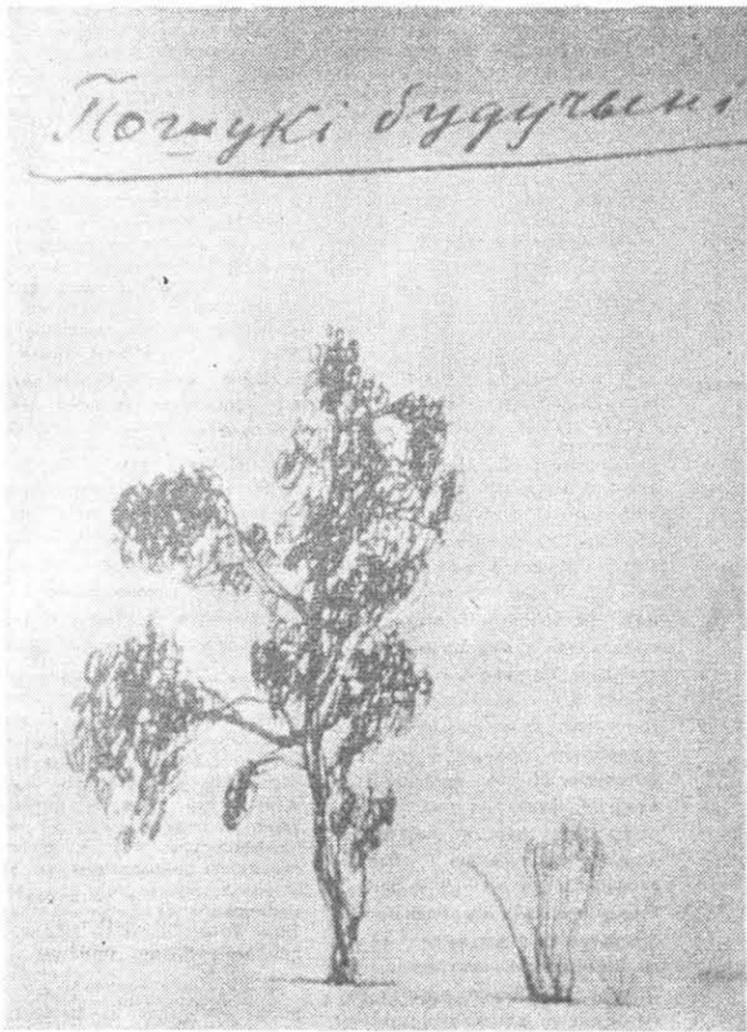
Цімкавічы... З маленства блізкая і звыклая назва. Нават калі ты ні разу і не быў у гэтым мястэчку, то ўсё роўна тут табе шмат знаёмага, бо напэўна ж

няма ў нас чалавека, які б не чытаў твораў Кузьмы Чорнага. А ў іх, у гэтых творах у пераважнай большасці «усё адтуль, сапраўднае», з Цімкавіч.

І ўсё ж хочацца самому пахадзіць па тых сцэжках, па якіх хадзіў твой любімы пісьменнік, паглядзець на тыя мясціны, што так падрабязна і з замілаваннем апісаны ў яго раманах, апавесцях, апавяданнях.

І вось я ў Цімкавічах.

...Ногі самі скіраваліся на алейку, абсаджаную кветкамі, — яна вяла да белага дома — музея Кузьмы Чорнага. Ужо здалёк бачу ля музея незвычайнае ажыўленне. Ад'язджалі грузавікі, завіхаліся з рыдлёўкамі вучні.



ДЛЯ НАС ГЭТА БЫЛО СВЯТА

НОВАЕ ВYДАННЕ
СПАДЧЫНЫ ВYДАТНАГА МАСТАКА

Творчасць Кузьмы Чорнага з кожным годам прыцягвае ўсё большую і большую ўвагу даследчыкаў. Аб ім пішуцца манаграфіі і дысертацыі, успаміны людзей, якія блізка ведалі пісьменніка. І з усіх гэтых прац паўстае вобраз Чалавека вялікага сэрца, чулай і ўражлівай душы, надвычай таленавітага і сціплага, чалавека з чыстым сумленнем...

Аднак шырокае даследаванне творчасці Чорнага стрымліваецца адсутнасцю навуковага выдання збору яго твораў, у якім бы з найбольшай паўнатай была прадстаўлена спадчына праяніка.

Каб ліквідаваць гэты прабел, Інстытут літаратуры імя Янкі Купалы АН БССР на працягу апошніх год падрыхтаваў да друку Збор твораў Кузьмы Чорнага ў васьмі тамах. Гэта першае навуковае выданне твораў выдатнага мастака слова.

У параўнанні з пасмротным Зборам твораў у шасці тамах (1954—1955) новы Збор твораў з'явіцца найбольш поўным і дакладным у тэксталагічных адносінах. Некаторыя творы ўключаны ў Збор твораў упершыню — раманы «Сястра», «Млечны шлях», няскончаныя раманы «Завява свету», «Вецер і пыл» і інш. У выніку аналітычнай зверкі тэкстаў з першакрыніцамі, усімі прыжыццёвымі выданнямі і рукапісамі з'явілася магчымасць выправіць недакладнасці і скажэнні чорнаўскага тэксту, дапушчаныя ў папярэднім выданні.

Вядома, што крыніцай асноўнага тэксту з'яўляюцца апошнія прыжыццёвыя выданні пісьменніка. Калі ж твор не ўваходзіў ні ў адно з выданняў, ён даецца па першадруку або па рукапісу. Куды цяжэй выбраць крыніцу асноўнага тэксту для твора, які не мае ні друкаванай першакрыніцы, ні прыжыццёвага выдання, тым больш, рукапісу або

машынапісу з праўкамі аўтара.

Такая праблема паўстала перад тэксталагамі і ў працэсе работы над некаторымі творамі Кузьмы Чорнага, у прыватнасці, над п'есай «Ірынка». У біяграфіі К. Чорнага адзначана, што «Ірынка» была ўпершыню апублікавана ў 1941 годзе ў часопісе «Полымя рэвалюцыі», № 4. Аднак гэтага нумара часопіса не знайшлося ні ў бібліятэках Мінска, ні Ленінграда, ні Масквы. Відаць, Кніжная палата апублікавала звестку аб першадруку «Ірынка», а вайна перашкодзіла выхату часопіса ў свет.

Прышлося звярнуцца за дапамогай да Р. І. Свераноўскай, жонкі пісьменніка, якой мы вельмі ўдзячны за шчыры і актыўны ўдзел у падрыхтоўцы Збору твораў К. Чорнага. У яе захоўваецца машынапісны тэкст п'есы, з якога рабіў пераклад на рускую мову Іларыён Барашка. Машынапіс мае паметку перакладчыка: «З архіву Іл. Барашкі. У 1941 г. перакладаў «Ірынку» я на рускую мову, жывучы ў Маскве. Кузьма Чорны пераслаў рукапіс у Маскву, дзякуючы чаму ён і застаўся. З любоўю і пашанай да аўтара «Ірынка» перадаю рукапіс сям'і пісьменніка».

На жаль, гэта не рукапіс, а машынапіс, на 66 старонках, без правак аўтара і нават не выпраўлены пасля машынікі. Асобныя месцы тэксту не перадрукаваны: не адбіліся на паперы. Пасля знаёмства з гэтым тэкстам узнікла неабходнасць напісаць перакладчыку пісьмо з пытаннем, ці не застаўся ў яго сапраўдны рукапіс «Ірынка»? І мы атрымалі адказ, у якім Іл. Барашка пісаў: «...На жаль, «Ірынку» ў сваім архіве я не знайшоў. У 1941 годзе ў выдавецтве «Іскусство» была выдадзена «Ірынка» на рускай мове, у маім перакладзе, які быў аўтарызаваны Кузьмою Чорным. Ду-

маю, што гэтую кніжку можна знайсці ў бібліятэках Масквы (6-ка Леніна, Тэатральная бібліятэка), і па ёй зрабіць праўку тэксту, які застаўся ў родных пісьменніка».

Адзін з апошніх экзэмпляраў «Ірынка» захоўваецца ў Свераноўскай. На тытульным лісце яго напісана рукою самога аўтара: «Ірусьцы, мілай маёй дачушцы — Ірынцы. Кузьма Чорны. 21 сакавіка 1943 г. Масква».

25 мая 1941 г. «Ірынка» была пастаўлена ў БДТ-1 (г. Мінск). Рэжысёр М. Зорэў, мастак І. Ушакоў. П'еса ставілася пад назвай «У апошнюю ноч».

Маючы гэтыя звесткі, мы звярнуліся ў Тэатральны архіў тэатра імя Янкі Купалы і там пазнаёміліся з машынапісным тэкстам п'есы, які мае заглавак «Ірынка» (а не «У апошнюю ноч») і ўяўляе сабой 101 старонку машынапісу, без правак аўтара, з памылкамі, не выпраўленымі пасля машынікі, і шматлікімі рэжысёрскімі праўкамі зместу і сэнсу п'есы.

У працэсе працы па супастаўленні паміж сабой двух машынапісных тэкстаў п'есы выявілася, што яны істотна адрозніваюцца адзін ад другога зместам, характарам і паводзінамі дзеючых асоб. Так, напрыклад, у машынапісным тэксце, які захоўваецца ў Тэатральным архіве, дзеі разбіты на карціны. І другая карціна другой дзеі, як і апошняя карціна чацвёртай дзеі, — зусім новыя, хоць у іх дзейнічаюць тыя ж героі.

Нават беглае супастаўленне пераклада «Ірынка» з машынапісным тэкстам, які захоўваецца ў Свераноўскай прыводзіць да вываду, што пераклад амаль дакладны, супадае з арыгіналам. А паколькі пераклад аўтарызаваны, то, на нашу думку, машынапісны тэкст, з якога зроблены гэты пераклад, і павінен быць «крыніцай асноўнага тэксту «Ірынка»».

Той жа машынапісны тэкст, які захоўваецца ў тэатральным архіве, неабходна даць як асобную рэдакцыю п'есы.

Праца над творамі пісьменніка прынесла многа «творчай радасці» складальнікам тамоў новага Збору твораў. Для ўсіх нас гэта было сапраўднае свята.

Антаніна ХАРКЕВІЧ.

ВОДГУК УДЗЯЧНЫХ СЭРЦАЎ

Юбілей пісьменніка такога маштабу, як Кузьма Чорны, зойсёды выклікае хваля грамадскай цікавасці да жыцця і творчасці аўтара нейміручых кніг. У гэтыя дні ў бібліятэках рэзка ўзнімаецца попыт на выданні твораў выдатнага раманиста і навіліста. Наладжваюцца літаратурныя вечары, на якіх з успамінамі пра калегу па пярэ і мудрага настаўніка выступаюць літаратары, чытаюцца лекцыі па праблемах яго творчасці. На стэндах бібліятэк — багаты іканаграфічны матэрыял, здымкі і кадры з дакументальных фільмаў, сцэны са спектакляў, пастаўленых па п'есах «Бацькаўшчына» і «Ірынка».

Слова Кузьмы Чорнага гучыць на радзі — тут зроблены інсцэніроўкі драма-

тычных старонак яго прозы. У праграмы літаратурных перадач уключаны гутаркі вядомых даследчыкаў творчасці пісьменніка.

Бюро прапаганды беларускай літаратуры пры Саюзе пісьменнікаў рэспублікі выпраўляе ў вяртлікі маршруты групы пісьменнікаў, і ў камандзіроўках наказ — правесці вечары, прысвечаныя памяці, жыццю і творчасці Кузьмы Чорнага.

Вялікая мастацкая панарама барацьбы беларускага народа за існасць, абпаленыя рэвалюцыяй і войнаю старонкі яго кніг у ліпені 1970-га зноў хваляюць тысячы і тысячы чалавечых сэрцаў. Удзячных сэрцаў чытачоў.

— От, расшырацца надумалі, — сказала дырэктар школы Зінаіда Іосіфаўна Раманенка пасля таго, як мы павіталіся. — Цеснавата нам стала. Вы якраз будзеце сведкай закладкі фундаменту.

І ўжо ў музеі яна працягвала:

— Ведаецца, я часта думаю, як хараша, што такі музей ёсць, існуе. Паслухайце, якая тут урачыстая цішыня. Тут так добра думаецца пра мінулае і сённяшняе. Я ж ведала Мікалая Карлавіча. Вучылася якраз тады, калі ён настаўнічаў у нашай школе. Бегала не адзін раз пад іх двор, на Капыльскую, калі ён ужо вядомым пісьменнікам быў і прыязджаў з Мінска.

Да нашага музея мы так прывыклі, што часам здэецца, быццам гэты дамок спрадвечку стаяў у мястэчку, што ў ім

жыў пісьменнік, хадзіў па гэтых пакоях. Тут, у Цімкавічах, сапраўды ўсё жыве Кузьмом Чорным.

Капыльская вуліца ціхая, выклікае на роздум. Пад хатамі бацькоўскія бярозы, клёны. Уздоўж платоў усё лавачкі, лавачкі... На адной з іх сядзіць сталага веку дзядзька. Падыходжу да яго, вітаюся:

— Ці не памятаеце, выбачайце, Мікалая Раманоўскага?

Я сумысна назваў юнацкае прозвішча Кузьмы Чорнага. Мне захацелася правесці, ці памятаюць тут Мікалая Карлавіча пад бацькавым прозвішчам.

— Як вы кажаце? — перапытаў дзядзька.

— Мікалая Раманоўскага — Кузьму Чорнага, — удакладняю.

— А-а, — ажывіўся дзядзька. — Кузьму Чорнага? Ды хто ў нас яго не ведае... Хату пытаеце? Хаты няма. А на месца тое можна паглядзець. Ідзіце ў канец вуліцы, там вам кожны скажа, дзе жыў Чорны.

У самым канцы нечакана вынірнула студня, звычайная студня з жураўлём, якіх ужо не знойдзеш не тое што ў Цімкавічах, але і ў самых маленькіх вёсках на Капыльшчыне.

— Як жа яна ўратавалася? — запытаўся я ў Чараховіча Аляксандра Канстанцінавіча, які, заўважыўшы з двара незнаёмага чалавека, што пільна да ўсяго прыглядаўся, выйшаў на вуліцу.

— А от ужо хацелі былі журавель зняць, ды мы з зяцем адгаварылі. Хай стаіць. Ён шмат чаго кожнаму нагадвае.

А нам пра нашу маладосць. Бывала, ля хаты Раманоўскіх — яна якраз амаль на супраць гэтай студні стаяла — столькі дзяўчат пад клёнамі збіралася. Цэлы вечар песні звінелі. Мікалай таксама спяваў. Любіў ён яшчэ нам на балалайцы іграць... Каб мог Кузьма паглядзець на сённяшняе жыццё, ото б парадаваўся. Дык гэта студня хай стаіць, — неяк нечакана закончыў ён сваё апавяданне.

Хай сапраўды стаіць, — падумаў я. — Хай нагадвае ўсім пра маладосць Чорнага.

Уладзімір СОДАЛЬ.

УПЕРШЫНЮ ў Беларусі з такім шырокім прадстаўніцтвам тэарэтыкаў і практыкаў абмяркоўваюцца праблемы тэхнічнай эстэтыкі.

Сімвалічна, што канферэнцыя праходзіла ў новым будынку філіяла ВНІІТЭ, нядаўна пабудаванага ў сталіцы рэспублікі. Тут цудоўныя майстэрні, студыі, лабараторыі, абсталяваныя навіейшымі сродкамі для творчай работы, вялікія магучасці эксперыментальна-вытворчыя майстэрні.

Адчуваецца, што тут працуюць мастакі са строгім густам і высокай патрабавальнасцю. Пра гэта красамоўна сведчаць і агітацыйныя і інфармацыйныя стэнды ў калідорах і фая будынка, і ўтульная канферэнц-зала, і выдатная выстаўка інфармацыйна-тэхнічнай літаратуры, дастасаваная да дзён працы канферэнцыі.

Мэты і задачы праведзенай канферэнцыі былі акрэслены ва ўступным слове старшын яе арганітэта — в. а. дырэктара Беларускага філіяла ВНІІТЭ А. Мельнікава: паспрыць шырокаму абмену вопытам работы, асэнсаваць зробленае, вызначыць новыя шляхі развіцця тэхнічнай эстэтыкі.

Адразу адначу, што ўся канферэнцыя прайшла ў дэлавой атмасферы. Цікава гаварылі яе ўдзельнікі пра набыты вопыт. Востра крытыкавалі ўсе, што замінае далейшаму развіццю тэхнічнай эстэтыкі. Уносілі канструктыўныя прапановы.

У цэнтры ўвагі шэрагу прамоўцаў апынуліся праблемы пераўтварэння навуковай асновы вытворчага асяроддзя. Пра ролю і задачы тэхнічнай эстэтыкі ў гэтай галіне жыцця гаварыў галоўны мастак Беларускага філіяла ВНІІТЭ Б. Грубін. Ён красамоўна даказаў, колькі шкоды прыносіць неразуменне і недаацэнка ролі тэхнічнай эстэтыкі.

Я паўтару тут прыведзены Б. Грубіным прыклад. Так, пабудаваны нядаўна гіганцкі камбінат сінтэтычнага велька ў Магілёве, начыста пазбаўлены элементаў эстэтызацыі вытворчага асяроддзя, распрацаваных філіялам ВНІІТЭ ў Мінску. Чаму? Таму, што будаўнічыя арганізацыі імкнуцца да «эканоміі» — да «таннага» будаўніцтва. Але яны забываюць, колькі ка-

шту падобная «эканомія». Тут здольны памагчы някітры разлік. Ад таго, што эстэтычны ўзровень вытворчага асяроддзя заніжаны нізкакаснымі аддзелачнымі матэрыяламі, ужытымі ў будаўніцтве «па інерцыі», прадукцыйнасць працы зніжаецца на 5—6 працэнтаў. Дробязь? А перамножце гэтыя працэнтны на бліжэйшыя гады эксплуатацыі камбіната!.. Такім чынам, выйграем на цудоўным абсталяванні, якім аснашчаны камбінат, і трацім на ўяўнай

прыемстваў. Гэтыя праекты каштуюць, скажам шыра, не такіх ужо і малых грошай. А што робіцца на прадпрыемствах? Там іх кладуць пад сукно. Самім фактам завазу праекта прадпрыемства быццам бы сцвярджае: і мы, маўляў, не адстаем ад патрабаванняў часу. А кладучы праекты пад сукно, яно наносіць само себе значную шкоду. Так, напрыклад, зроблена на камвольным камбінате, праекты рэканструкцыі якога ствараліся паўтара года.

чых зон, пачынаючы ад адзіночнага рабочага месца і канчаючы цэхам, — усё гэта прадмет роздому для ўсіх, хто заняты тэхнічнай эстэтыкай у нашай рэспубліцы. А. Усцінаў аргументавана паказаў неадпаведнасць архітэктуры сучасных прамысловых прадпрыемстваў патрабаванням мэтазгоднасці арганізацыі рабочых зон. Свае думкі прамоўца ілюстравалі пераказанымі схемамі і дыяграмамі.

Як тэхнічная эстэтыка можа уплываць на вытворчасць, паказаў у сваім дакладзе кандыдат архітэктуры В. Вайткус (Вільнюс). Яго даклад называўся «Асноўныя прынцыпы фарміравання вытворчага асяроддзя прамысловых прадпрыемстваў». Аказаўца, нашы літоўскія калегі вынайшлі спосабы абароны ад салярызацыі шляхам правільнага выбару арыентацыі прамысловых будынкаў. На аснове навукова распрацаванай метадалогіі яны стварылі адпаведныя рэкамендацыі. А як арыгінальна абгрунтавалі яны рацыянальную афарбоўку памяшканняў на вытворчасці ў прыватнасці, звярнулі ўвагу на тое, што ў розных мясцовасцях рэспублікі людзі праяўляюць розную схільнасць да розных колераў. Спецыяльнымі даследаваннямі літоўскай вучоныя вывелі вельмі цікавыя заканамернасці. У Літоўскай ССР вызначыліся чатыры зоны, дзе схільнасці насельніцтва да пэўных колераў рэзка адрозніваюцца і трымаюцца ўстойліва воль у два стагоддзі. Методыка і прынцыпы гэтых даследаванняў у многім заснаваны на аналізе твораў народнага дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

Цудоўна ілюстравалі свае думкі аб асноўных прынцыпах азелянення прамысловых прадпрыемстваў начальнік лабараторыі філіяла ВНІІТЭ ў Вільнюсе Л. Чыдзерас. Яго каляровыя дыяпазітывы красамоўна паказвалі, што азеляненне прамысловых тэрыторый сапраўды карыснае не толькі з пункту погляду чыста эстэтычнага. Паглынанне пылу, падтрыманне пэўнага ўзроўню мікраклімату, абарона ад сонечнай радыяцыі — так азеляненне павышае прадукцыйнасць працы.

З цікавасцю сустрэлі ўдзель-

нікі канферэнцыі даклады Ю. Сураўцава (Мінск) пра ролю і месца візуальных камунікацый у вытворчым асяроддзі і старшага выкладчыка кафедры інтэр'ера і абсталявання Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута В. Валашына пра аддзелачныя матэрыялы ў інтэр'ерах прамысловых прадпрыемстваў. Наш інстытут праводзіць вялікую работу не толькі ў галіне сістэматызацыі і каталагізацыі аддзелачных матэрыялаў, але і займаецца сур'ёзнымі даследаваннямі па стварэнні новых.

Бадай, не было на канферэнцыі прамоўцаў, які не закранаў бы ў той або іншай форме прынцыпы работы ў ВНІІТЭ і яго філіялах. Вывад гэтай гаворкі — адзінадушны: патрэбны не прыватныя распрацоўкі асобных цэхуў і прадпрыемстваў, а вывучэнне агульных прынцыпаў і канкрэтныя рэкамендацыі, а таксама стварэнне ўзора-эталопа прадпрыемства.

Карысць ад гэтай канферэнцыі — вялікая. Такія сустрэчы павінны практыкавацца і надалей. Абмен думкамі тэарэтыкаў і практыкаў маладой навукі — неабходны, як паветра. Пажадана, каб больш актыўны ўдзел у падрыхтоўцы да такіх канферэнцый і ў іх рабоце прымалі і спецыялісты па тэхнічнай эстэтыцы, якія працуюць непасрэдна на прадпрыемствах. Тады абмен вопытам будзе несумненна больш эфектыўны.

Я лічу, што на такім жа ўзроўні, як гэтая канферэнцыя, было б карысна сабраць семінар кіраўнікоў груп, аддзелаў тэхнічнай эстэтыкі перадавых прадпрыемстваў з пастаноўкаю спецыяльных дакладаў. Ды яшчэ не шкодзіла б на такія семінары запрашаць кіраўнікоў прадпрыемстваў, каб яны на канкрэтных прыкладах пераканаліся ў высакароднасці мэты і важнасці задач тэхнічнай эстэтыкі.

Само жыццё паказвае, што неабходны семінары, якія былі б школай навучання як саміх мастакоў-канструктараў, так і кіраўнікоў прадпрыемстваў.

Бадай, кожны з удзельнікаў канферэнцыі вынес цвёрдае перакананне: навукова тэхнічная эстэтыка сёння — адзін з рычагоў далейшага тэхнічнага прагрэсу ў краіне.

А. МОРСАУ.

ПОШУКІ ПРАЦЯГВАЮЦА

18—19 чэрвеня ў Беларускай філіяле Усесаюзнага навукова-даследчага інстытута тэхнічнай эстэтыкі (ВНІІТЭ) у Мінску адбылася навуковая канферэнцыя па праблемах далейшага развіцця тэхнічнай эстэтыкі. У яе рабоце ўдзельнічалі вучоныя, работнікі практычных арганізацый, спецыялісты па навуковай арганізацыі працы, кіраўнікі груп і аддзелаў тэхнічнай эстэтыкі на вытворчасці, мастакі-канструктары Беларусі і некаторых бранных рэспублік краіны.

Уражаннямі ад гэтай форуму дзеліцца начальнік бюро тэхнічнай эстэтыкі Мінскага заводнікзавода А. Морсаў.

эканоміі і безадказных адносін будаўнікоў-аддзелачнікаў. Пагарджаць патрабаваннямі тэхнічнай эстэтыкі нельга. Бо меры па ліквідацыі недахопаў, падобных да адзначаных (а прымаць такія меры прымушае жыццё!), абыйдуцца ў тры разы даражэй, чым свечасовы ўлік навуковых патрабаванняў да вытворчага асяроддзя.

Я разумею заклапочанасць Б. Грубіна, які востра крытыкаваў адносіны некаторых кіраўнікоў прадпрыемстваў да патрабаванняў тэхнічнай эстэтыкі. Па віне падобных кіраўнікоў атрымліваецца, што мы не толькі нічога не выйграем ад прымянення тэхнічнай эстэтыкі, але і без усялякай карысці для прадпрыемства выдаткуем сродкі на праекты. Так, Беларускай філіяла ВНІІТЭ выконвае праекты рэканструкцыі і пераўтварэння некаторых прад-

Так зрабілі і кіраўнікі інстытута тарфяной прамысловасці.

Вельмі было б карысна, каб прыслухаліся да выступлення Б. Грубіна кіраўнікі гэтых і падобных да іх прадпрыемстваў, удумаліся ў тыя прыклады, якія ён прыводзіў з айчыннага і замежнага вопыту, каб паказаць ролю і задачы тэхнічнай эстэтыкі ў пераўтварэнні вытворчага асяроддзя, у яго ачалавечванні.

Говорку пра вытворчае асяроддзе працягнуў кандыдат мастацтвазнаўства А. Усцінаў (Масква). Ён гаварыў аб павышэнні эстэтычнага ўзроўню рабочых зон на прамысловых прадпрыемствах, аб праблеме навуковага падыходу да іх фарміравання і арганізацыі. Структура камунікацый, пошукі альтымальных яе варыянтаў, свабоднае развіццё ў прасторы ўзаемадзеяння асобных рабо-



1800 кіраўнікоў харавых, танцавальных, драматычных калектываў і аркестраў духавых інструментаў выпусцілі за дзевяць гадоў Рэспубліканскія пастаянныя курсы па падрыхтоўцы кіраўнікоў мастацкай самадзейнасці. Нядаўна на курсах адбыўся чарговы выпуск. 150 выпускнікоў накіраваны на работу ў калгасы, саўгасы і на прадпрыемствы рэспублікі. На гэтым здымку — сцена з пастаўленага слухачамі курсу спектакля «Над хвалямі Серабранкі» І. Козела. У ролі Ядзі — Ена Сержаніч, Шыдлоўскага — Пётр Шумко, Федзі — Мікалай Пытляк.

Фота Уд. КРУКА.

НЯДАўНА ў нашай рэспубліцы (Гервяцкі сельскі Савет, Астрэвецкі раён) працавала фальклорная экспедыцыя Інстытута літоўскай мовы і літаратуры Акадэміі навук Літоўскай ССР. Узначальваў яе малады вучоны Велюс Норбертас. Літоўскія фальклорысты працавалі ў мястэчках Гервяты, Піры і навакольных вёсках — Міцюнах, Гайголях, Мацках, Рундзюнах, Кністунках, Мільцеях, Гелюнах, Гальчюнах, дзе побач жыве беларускае і літоўскае насельніцтва (у розных колькасных суадносінках). Сустрэкаецца тут шмат двухнацыянальных сем'яў. Тутэйшыя літоўцы збераглі сваю мову, фальклор, але добра засвоілі таксама мову беларускую, здаўна стала для іх роднай беларуская песня, казка, прымаўка. Традыцыйны пачатак гутаркі пра песні: «Ой, колькі гэтых песень я ведала, на валову скуру не спісаў бы!» Многія беларусы таксама разумеюць літоўскую мову, ведаюць літоўскія песні. Аб гэтым сведчаць шматлікія факты, калі ад аднаго і таго ж інфарманта запісвалі фальклорныя творы і літоўскія збіральнікі. І мы, удзельнікі экспедыцыі Акадэміі навук БССР. Да таго ж усе мясцовыя жыхары размаўляюць з большага на польску, ведаюць польскія песні.

Такія астраўкі дваадзінай культуры з рознымі дадатковымі гістарычнымі напластаваннямі — вельмі цікавыя аб'екты для даследчыкаў міжнацыянальных сувязей, уплываў у галіне фальклору, этнаграфіі і мовы.

Таму ўдзельнікі экспедыцыі Акадэміі навук БССР, якія на праграме падрыхтоўкі 30-томнага выдання беларускага фальклору працавалі ў Ашмянскім і Астрэвецкім раёнах, адпаведна цікавіліся станам беларускай вусна-паэтычнай творчасці на сумежнай тэрыторыі суседняй рэспублікі — у Свянцянскім раёне.

ГЭТА — УЗОР

У жніўні гэтага года ў Гервяцкім сельскім Саветае будзе працаваць другая, яшчэ буйнейшая комплексная экспедыцыя «Таварыства па ахове помнікаў і краязнаўства» (Вільнюскі аддзел). Усе ўдзельнікі — вучоныя, мастакі, кампазітары, настаўнікі, медыкі, юрысты, студэнты будучы працаваць на грамадскіх пачатках, у час свайго летняга адпачынку. Тэматыка даследаванняў надзвычай шырокая: геаграфія, прырода, гісторыя, матэрыяльная і духоўная культура (вопратка, жыллё, ежа, будаўніцтва, ткацтва, рамёствы, земляробства, жывёлагадоўля, сямейныя і календарныя абрады, звычайнае права, народная медыцына, знахарства і да т. п.). Будзе зроблена вялікая колькасць фатаграфій, замалёвак узораў будаўніцтва, прылад працы, народных убораў, тканін.

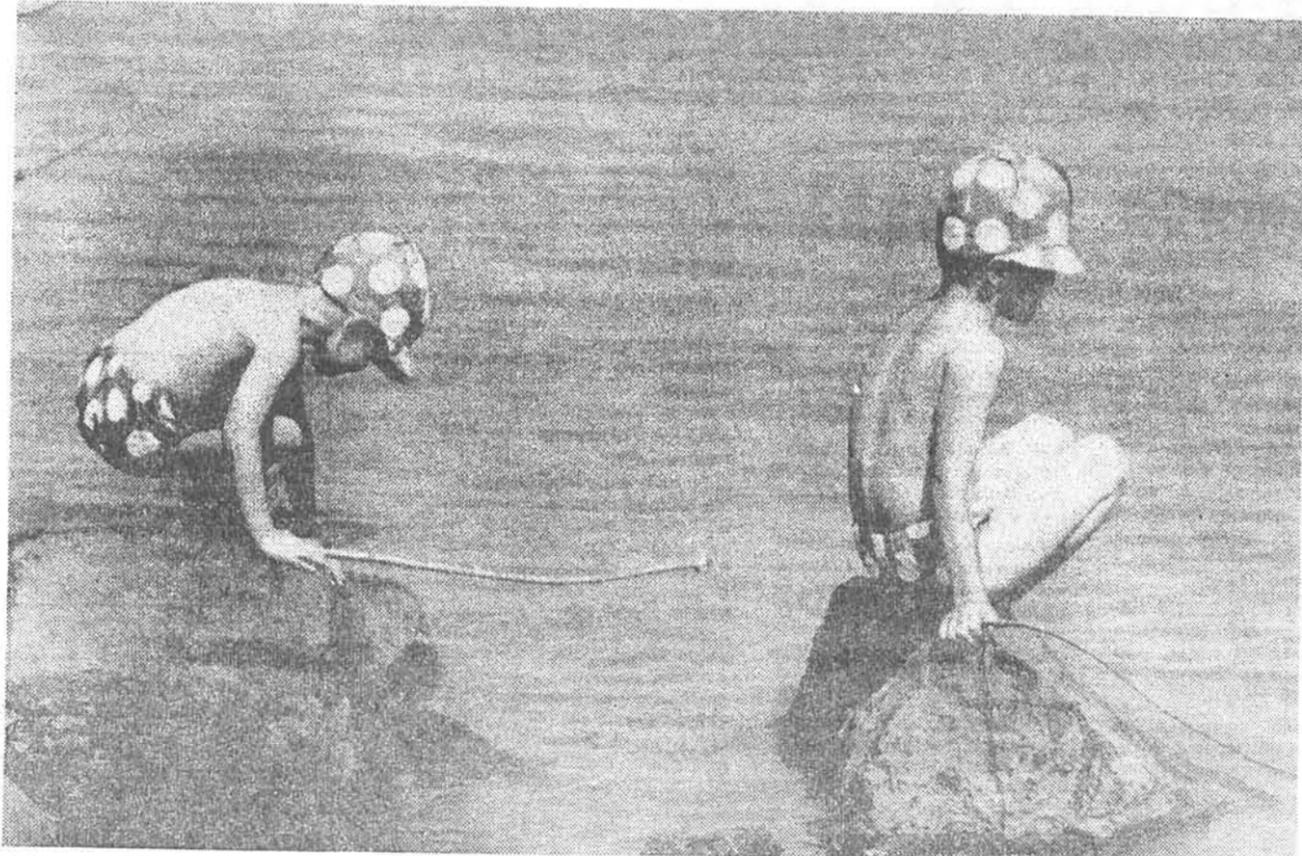
Шматлікія матэрыялы абедзвюх экспедыцый пасля расшыфравкі і апрацоўкі паступаць у музеі, архівы, і ў туды, дзе падобныя матэрыялы захоўваюцца пастаянна. На аснове сабраных матэрыялаў будуць напісаны абагульняючыя артыкулы і асобныя эпіоды, прысвечаныя лепшым спевакам, казачнікам, асобным цікавым сюжэтам, рэдкім творам. Усё гэта (найбольш каштоўныя ўзоры вусна-паэтычнага твораў) увойдзе ў калектыўную манаграфію, прысвечаную Гервятам і ваколіцы, якую плануюць выдаць сумесна Інстытут літоўскай мовы і літаратуры АН ЛССР і літоўскае «Таварыства па ахове помнікаў і краязнаўства».

Нялішне ўспомніць надзвычай плённую збіральніцкую і навукова-выдавецкую работу літоўскага «Таварыства па ахове помнікаў і краязнаўства». Нягледзячы на тое, што работа вядзецца на грамадскіх пачатках (штатнымі работнікамі таварыства з'яўляюцца толькі намеснікі старшын і чатыры кансулянтны), кожны год, пачынаючы з 1963 года, таварыства праводзіць вялікія комплексныя экспедыцыі, на матэрыялах якіх ужо выдадзена чатыры манаграфіі: «Зервінас» (Варэньскі раён), «Ігналіскі край» (Ігналіскі раён), «Дзевянішкес» (Эйшышскі раён), «Аюліца Рымшэ і Гайдэ» (Ігналіскі раён). Пятая манаграфія знаходзіцца ўжо ў выдавецтве, дзве наступныя дапрацоўваюцца.

Штогод ад аматараў літоўскай народнай паэзіі паступае да 20 тысяч запісаў вусна-паэтычных твораў, што дае вялікі матэрыял для ўсебаковых даследаванняў.

Вопыт работы літоўскіх краязнаўцаў нам патрэбна ўзяць за ўзор, і чым больш руліва напрацуем мы ў гэтым кірунку, тым больш шэдэўраў народнага мастацтва захаваем ад забыцця. У заключэнне трэба сказаць, што літоўскія фальклорысты адзначалі вельмі прыязную атмасферу, якая садзейнічала поспеху іх працы, даверлівае стаўленне да іх насельніцтва, яго традыцыйны інтэрнацыяналізм.

Л. САЛАВЕЙ, аспірантка Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук БССР.



КАМУ ПШАНЦУЕ?

Фота М. АМЕЛЬЧАНКІ.

НОВЫЯ ПЕРАКЛАДЫ

Павел МАЦЕЎ

Павел Мацеў вядомы ў Балгарыі не толькі як адзін з лепшых сучасных паэтаў, але і як відны грамадскі і дзяржаўны дзеяч. Працаваў сакратаром праўлення Саюза пісьменнікаў Балгарыі, галоўным рэдактарам літаратурна-мастацкага часопіса «Септэмыры», а з 1964 года з'яўляецца міністрам культуры НРБ. Член ЦК БКП і прадстаўнік (дэпутат) Народнага Сходу НРБ. Заслужаны дзеяч культуры Балгарыі, лаўрэат Дзімітраўскай прэміі.

Нарадзіўся Павел Мацеў у 1924 годзе ў вёсцы Армава Старавазгорскай акругі, Друкавацца пачаў у 1947 годзе. Выдаў кнігі паэзіі «У страю» (1951), «Ясныя дні» (1953), «Доўг» (1955), «З верай у людзей» (1959), «Чалавечы трынога» (1960), «Час, Радзіма, любоў» (1962), «Радаслоўе» (1963), «Чаўкі адпачываюць на хвалях» (1965), «Прасвятленні» (1965) і інш. Вершы, якія прапануюцца ўвазе чытачоў, узяты з новай кнігі паэты «Незвычайна свет» (1969).

АКОЛЧЫЦА

Хрыста БОЦЕВУ

Тут рана мне балгарская баліць.
Радзіма-маці тужыць тут няўцешна.
Каля скалы, крутой, як абеліск,
праходзіць лёс маёй зямлі мяцежнай.
Тут, верныя жалобе, узраслі
са слёз народных кветкі між камення.
Бясстрашна смерцю гэтай пачалі
мы пераможны шлях да вызвалення.

Тут не адзін свае пачуцці змяў,
каб новыя ўскрынічылі, як рэкі.
Адсюль мая балгарская зямля
паверыла ў паэзію навекі...

Аколчыца — вяршыня ў Балканах, на якой загінуў Хрыста Боцеў.

А рана мне як і раней баліць.
Трагічна сцэжку строма абрывае.
Паэт у смерці гэткай, можа быць,
сваё скупое шчасце адкрывае.

Сон кароткі мой і неспакойны.
Дзень—і трудны і даўгі як год.
Веру, што паэт і сёння воін
перад тварам распачных нягод.

Мой рэальны свет такі трывожны —
на спакой надзей мне не дае.
І з бясмарных даяляў—знае кожны —
немагчыма дні вярнуць свае.

І любоў мая завецца Мука.
Для мяне, самотнага, яна —
самая ўнушальная зарука,
самая балючая віна.

Можа ў позніх кветках і не бачу
мудрасці вялікай. Ды калі
хоць на міг сваю любоў

я страчу —

страчу ўсё, што маю на зямлі,
І па смерці — брат братве салдацкай —
адзіноты не жадаю знаць,
А хацеў бы у магіле брацкай
між сяброў-папличнікаў ляжаць.

Вечарэе.
Ціха і туманна.
Ад айвы праменіцца сяйво.
Добры вечар!
І цалуе мама сына пасівелага свайго.

І цалуе мама...
У далонях —
непаголены мужчынскі твар.
А на вейках слёзы, што да сёння
берагла як самы лепшы дар.

Ставіць лубку яблыкаў даспелых,
брынзу і салодкую айву.
Клёкат слоў, крыху незразумелых,
слухаю, схіліўшы галаву.

Быццам і знаток балгарскай мовы,
а не проста разгадаць сакрэт,
як раджаюцца ад шчасця словы—
дзіўныя, як гэты дзіўны свет...

Дзесьці тут маленства нерастратнасць!
вол, аўчарка, сон у будане...
Добры вечар!
І цалуе радасць мамінымі вуснамі мяне.

З балгарскай мовы перакладу Ніл ГІЛЕВІЧ.

НОВАЯ
ТЭАТРАЛЬНАЯ
СПЕЦЫЯЛЬНАСЦЬ

У Ленінградскім дзяржаўным інстытуце тэатра, музыкі і кінематографіі ўпершыню пачата падрыхтоўка эканамістаў — арганізатараў тэатральнай справы. Новае аддзяленне адкрыта пры кафедры гісторыі і тэорыі савецкага мастацтва.

Чым жа выклікана неабходнасць падрыхтоўкі спецыялістаў такога профілю і якія задачы іх навучання? У свой час У. Нельміровіч-Данчанка адзначаў, што тэатральны калектыў — «гэта, па-першае, мастацтва само па сабе, а па-другое, арганізацыя яго. Людзі мастацтва і людзі, якія арганізуюць яго». Навука аб арганізацыі працы і кіравання, якая хутка развіваецца, не абмяжоўваецца вытворчай сферай, усё больш актыўна ўрываецца ў галіну творчай працы. Але калі заканамернасці вытворчасці паддаюцца аналізу, то даследваць творчы працэс невялікай складанай.

Эканоміка і арганізацыя працы закліканы ствараць у тэатры ўмовы максімальна спрыяльныя для творчасці. Дырэктар сучаснага тэатра павінен не толькі любіць тэатральнае мастацтва, а і разбірацца ў спецыфіцы ўсіх тэатральных прафесій. Ён павінен ведаць псіхалогію творчай працы, усё тонкасці тэатральнага механізму, павінен умець рэзаваць на ўсё перабоі ў яго рабоце.

Звычайна практычнае мастацтва кіраўніцтва вывучаецца толькі на вопыце. Цяпер распрацоўваюцца і пачынаюць выкарыстоўвацца метадычныя прыёмы, якія дапамагаюць авалодаць навыкамі кіравання ў ходзе вучобы.

Кім павінен быць кіраўнік тэатральнай вытворчасці? Акцёрам, рэжысёрам, тэатрыткам тэатра, эканамістам?

Так, і акцёрам, і рэжысёрам, і тэатрыткам, і эканамістам, і галоўнае — ён павінен ведаць сучасныя метады кіраўніцтва і кіравання калектывам і перш за ўсё — творчым калектывам.

Студэнты новага аддзялення інстытута вывучаюць тэорыю кіравання, сацыяльныя і псіхалагічныя аспекты кіраўніцтва. Эканамічная і матэматычная падрыхтоўка спалучаецца з глыбокім вывучэннем усіх бакоў дзейнасці тэатра. Выпускнікі факультэта, якія выбралі сваёй спецыяльнасцю эканоміку і арганізацыю тэатральнай справы, будуць прафесіянальна валодаць ведамі па гісторыі савецкага і зірубежнага тэатра, літаратуры, музыкі, выяўленчага мастацтва. Студэнты будуць вывучаць праблемы сучаснай савецкай і сусветнай драматургіі і рэжысуры, авалодаць асновамі акцёрскага майстэрства.

ЮРЫЙ АРЛОУ,
(АДН.)

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР выказвае глыбокае спачуванне народнаму пісьменніку БССР Кандрату Квіпіце з прычыны напятаўшага яго гора — смерці сястры Ганны Кандратаўны Атраховіч.

МАСТАЦТВА? СМЕЦЦЕ!

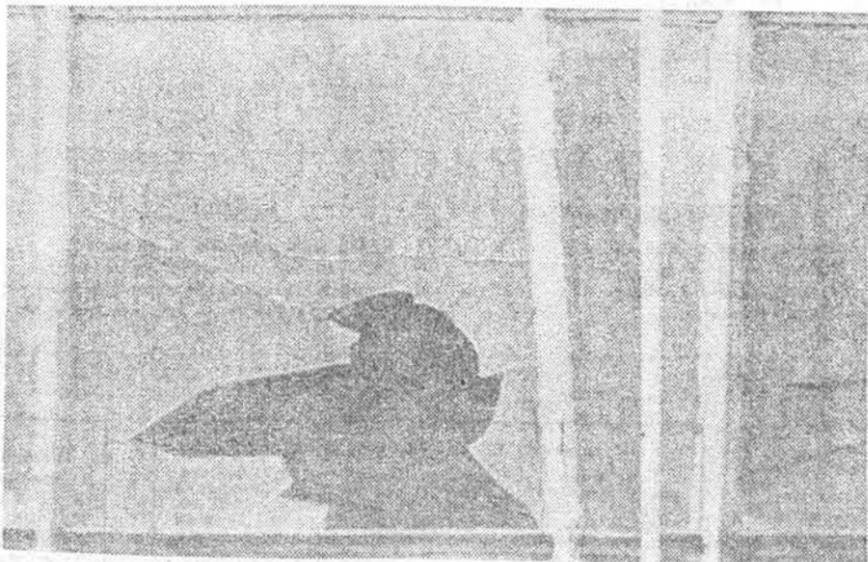
Толькі калі выраджаецца сапраўднае мастацтва, яго пачынаюць шукаць там, дзе яму і быць немагчыма. Толькі сепсаваны густ і хворое ўяўленне могуць выклікаць заміланне і «эстэтычнае» задавальненне ад сузірання разбітых, разбураных або знявечаных рэчаў.

Аднак заходнегерманская газета «Ды Вельт» аднойчы «ашчаслівіла» сваіх чытачоў здымкамі, якія мы перадрукоўваем.

Гэтыя, як аказалася, рэпрадукцыі «карцін» суправаджаліся тлумачальным тэкстам:

«Руіны, жалезны лом, разбітае аконнае шкло, усё, ад чаго мы звычайна адварочваем свой позірк, пры пэўным падыходзе да гэтых рэчаў, пад адпаведным вуглом погляду або пры спрыяльным асвятленні, могуць раптам ператварыцца ў дзівосныя скульптуры або карціны, якія толькі што можа ўявіць сабе чалавечая фантазія і ўяўленне. Гэты новы «від мастацтва» называецца «Арт тры-вэ», што па-французску азначае «знойдзенае мастацтва» і зарадзілася яно ў Англіі.

І вось стары, паўразбураны, даўно пустаючы фабрычны будынак у Оклендзе (штат Каліфорнія, ЗША), які стаіць толь-



Астар лічыць, што стварыў партрэт дэ Голя...

кі ў чаканні канчатковага зносу, а пакуль служыць месцам для гульні вулічных хлапчукоў і ў якім толькі выпадкова за-

хавалася частка аконных шыб, аказаўся месцам знаходкі і адкрыцця гэтых арыгінальных карцін.

Зубцы, вуглы, прамыя і паўкруглыя лініі зліліся ў мудрагелістыя фігуры, якія могуць здавацца рознымі рэчамі.

Рэаліст будзе з поўнай падставай сцвярджаць, што гэта ўсяго толькі выбітыя аконныя шыбы. Аднак той, хто валодае дастатковай фантазіяй, убачыць тут многа цікавага.

На левай карціне са здзіўленнем можна знайсці галаву птушкі. А магчыма каму-небудзь гэта здасца дзівосна падобным на вядомыя карыкатуры Шарля дэ Голя?

Пры ўважлівым разгляданні першай карціны хочацца толькі ўдакладніць малянак гэта ці мядзведзя з тыповай дзіцячай кніжкі?

А магчыма хто-небудзь знойдзе тут яшчэ якое-небудзь падабенства?

Безумоўна, размяшчэнне рэчаў на сметніку і іх абрысы могуць быць самымі разнастайнымі і мудрагелістымі. Але спрабаваць выдаць гэта за мастацтва... Хіба гэта не здэка над сапраўдным мастацтвам і яго майстрамі?

Н. БАРЫСАУ.

ЯК НЕ з самае раніцы Камарчук і Варшавяк прынішклі за газетным столікам і ўнурыліся ў сябе, адзін насупраткі другога. Думак у абодвух чаўплося неймаверна, але абодва ніяк не маглі прабуркнуцца словамі.

— Жонка, — свідравала ў галаве Камарчука.

— Жонка, — значылася ў вачах Варшавяка.

А за гэтым думкі шнурвалі ў праціўных кірунках. Камарчук не мог даўмецца, што яму не стачала ў Электрыне. Ніколі не бачыў яе распатланай, усяго ў ёй было належна як спераду, так і ззаду. А па ўмеру поўных ікрах спігала зайздасць не аднаго мужчыны. Да ўсяго і цесць пастарэўся: адваліў трохпакаёвую кватэру — гэта на дваіх! А васьм'ю ўрупіўся ў сваё: не буду з ёй жыць — і кропка. Чаму накруціўся

АПОШНЯЯ РАЗМОВА

Георгій ЮРЧАНКА

Раман САБАЛЕНКА

гэткі вырахунак, не мог даўмецца.

Варшавяк не спаталіў уцяміць, што яго вабіла ў Камарчуковай жонцы. Здаецца, і на рост магла б не паскупіцца, і формы б можна круглейшыя. А васьм'ю жа невідуччая сіла цегла да яе. І сэрца прагла: жыць толькі з Электрынай — і больш нічога.

Варшавяк бачыў, што Камарчук усяляк цураецца жонкі. Камарчук ведаў, што Варшавяку без Электрыны жыццё не ў жыццё.

Сёння яны сыйшліся на канчатковы абгавор. Але гутору не патрымоўвалася.

Ацвярэз бы дзесьці заблукіў.

— Тэк-тэк-тэк... — каторы раз пачынаў Камарчук, а далей словам як зарвала.

— Знацца, васьм'ю... — спрабаваў знайсці якоесь апірышча Варшавяк, ды болей яму нібы засланіла.

Камарчук паправіў пасконныя штаны, якія не сказаць каб пасавалі да японскай кашулі пад зулускім гальштукам.

— Выфранціўся, — нібы мільгатнула Варшавяку. Але ён у сваю чаргу, прысеўшы на карпушкі, ззую ўгандскія чаравікі і застаўся ў паравайскіх шкарпэтках.

— Выдыгаецца, — прахупіла ў галаве Камарчука.

Неўпрыкмець глянулі разам на загэркі. Час сігаваў вокамгненна: незаўважна нахапіўся вечар.

Быў яшчэ адзін рупеск, які карцеў абодвум.

— Як пакінуць уласную кватэру? — вярэдзіўся Камарчук.

— Як прыйсці пад чужы дах? — смыкавала Варшавяка.

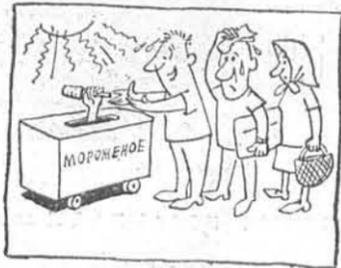
Раптам скрыгнуў замок. На парозе стаяла Электрына і гарэзліва паглядала то на аднаго, то на другога. Камарчук убачыў, што нелюдзімасць суперніка як рукой зняло, і стаў жвава нацягваць палітон. Яго ніхто не затрымліваў. Прычыняючы дзверы, напослед узаяў напрыкмет, што Варшавяк пачаў рашуча развязаць свой гальштук, а Электрына радасна яму пасміхалася...

ЭХ, ЛЕТА-ЛЕЦЕЙКА...

Мал. Ю. ГРЫГОР'ЕВА.



Сувенір з поўдні



3 ПАДСЛУХАНАГА

БАБУЛЯ І УНУЧКА

— Грачка, табе сёння пайшоў шосты годзік.

— А куды ён, бабуля, пайшоў: сюды ці туды?

СУСЕДКІ

— І не кажыце, мілая, мне куды горш. У вас каторы фартушком вытрыцца, другі — падалком, а трэці сам абсохне. Маім жа кожнаму падавай ручнік!

У ТЭАТРЫ

Старая гардэробшчыца сваёй маладой памочніцы:

— Чаго ж ты стайш? Хіба не бачыш, што людзі хочуць навесіцца!

Запісаў Ул. МЯЖЭВІЧ.

НА ВАКЗАЛЕ

— Дзед, чаму ты газету дагара чытаеш?

— А ты што, думаеш, лёгка гэта рабіць? — адказвае, дрэмлючы, дзед.

□

— Бабка, пазыч, у нас не хапае, — гавораць двое, падыходзячы да старой.

— Можце і не гаварыць, яно і так відаць, што не хапае.

□

— Бабулька, ты куды едзеш?

— У вёску.

— Да дачкі ці да сына?

— Да суседзяў былых.

— А чаго ж?

— У горадзе ніяк не зразумею, будзе вайна ці не, а там дык пэўна ведаюць.

Запісаў Г. КАХАНОЎСКІ.

□

У доме спяваюць кенары. Госць просіць гаспадыню:

— Ці нельга зрабіць, каб яны спявалі цішэй?

□

Пра аднаго шафёра жартайнікі гаварылі:

— Гэта ж Шолам-Алейхем на колах!

□

Міша пытаецца ў брата:

— Коля, ты не ведаеш, дзе Альпы?

— Спытайся ў мамы. Гэта яна заўсёды ўсё хавае.

Запісаў Р. РЭЛЕС.

ДАУ СЛОВА

Мужчына да буфетчыцы рэстарана:

— Налі, любачка, шклянчачку.

— А вы сядзьце за стол, вам афіцьянтка падасць.

— Не магу, дарагая. Даў жонцы слова, што ніколі больш тут не буду сядзець.

Запісаў А. ПІВАВАРАЎ.

НЕЯК я, ажаніўся.

Мы былі цудоўнай парай і важылі абодва 130 кілаграмаў. Яна — 50, я — 80.

Аднойчы мы, позна вярталіся дадому.

— Ах, любі, я прытамляся, — сказала яна.

Я тут жа падхапіў яе на рукі і ўзляцеў на наш пяты паверх.

Прайшоў год.

Мы па-ранейшаму былі цудоўнай парай і па-ранейшаму важылі 130 кілаграмаў. Яна — 60, я — 70.

Аднойчы вярталіся мы дадому.

— Ах, любі, я прытамляся, — сказала яна.

Я ўзяў яе на рукі і

ЭМАНСІПАЦЫЯ

Аляксандр АЛЯКСЕЙЧЫК

ГУМАРЭСКА

пайшоў з ёй на пяты паверх.

Прайшоў яшчэ год.

Мы, як і раней, важылі 130 кілаграмаў. Яна — 70, я — 60.

Аднойчы мы вярталіся дадому.

— Ах, любі, я прытамляся, — сказала яна.

Я ўздыгнуў падняў яе і за паўгадзіны нека дабраўся да другога паверха. Там я папрасіў яе злезці.

І яшчэ прайшоў год.

Мы ўсё яшчэ важылі 130 кілаграмаў. Яна — 80, я — 50.

Аднойчы мы вярталіся дадому.

— Ах, любая, як я прытамлюся, — чамусьці сказаў я.

І раптам... І раптам яна падняла мяне на рукі, і да самага пятага паверха я ўсхвалявана думаў аб тым, як добра, што мы, мужчыны, эмансіпіравалі жанчын.

БРЫГАДЗІР СТАН

Петру КЭРАЭ

Нядоўга брыгадзірыў Стан.

А справы ўжо здае другому: Даведнік тоўсты, як раман,

Дзве накладныя на салому,

Тры фікусы, заявак пуд,

Сем зэдлікаў і стол пузаты,

Яшчэ — абноўлены статут.

Адкуль любіў ён браць цытаты,

Два недапісаных лісты,

Партфель і ключ ад кабінета

І коніка, што сам заўжыды

Вязе адразу да буфета.

Пераклад з малдаўскай.

КАЛАМБУРЫ

Павел ШЫБУТ

ЯНОТ

Салаўю хваліўся раз янот:

— Спяваў бы, ды не ведаю я нот!

І шкоды шмат прынесла градам.

ЗАГАД

Казала гаспадыні мыла:

— Каб без мяне не мыла!

ПАГРОЗА

Індык сварыўся так на качку:

— Не выканаеш план, дык дам

накачку!

НЕПАГАДЗЬ

Сыпанула з неба градам

КРЫТЫК

Стараўся браць на мушку

Малюсенькую мушку.

НА ПАРНАСЕ

Савось АВОСЬ

НЕСПАКОЙНЫ КРЫТЫК

Не есца і не спіцца —

Запала думка ў голаў:

Устаўці палкі ў спіцы

Літаратурных колаў.

ВЕРЛІБРЫСТ

Даўно ўжо рыфмамі я не грашу,

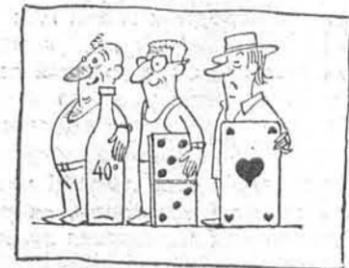
Збыўся на розныя спробы там!

Для ўсіх кантынентаў верлібры пішу —

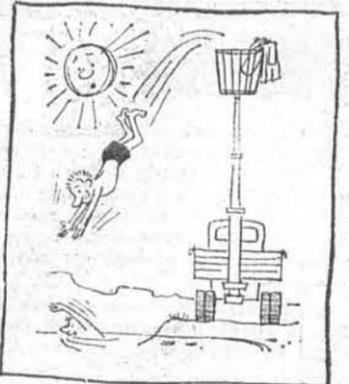
Пры перакладзе — палёгка робатам!



Памыліўся



Пераможцы спартакіяды ў доме адпачынку



«Літаратура і мастацтва» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісьматэлей ВССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах. Друкарня выдавчтва ЦК КП Беларусі



Індэкс 63856.

AT 21633

Адрас рэдакцыі: Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на месніна галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакрагара — 33-44-04, аддзела літаратуры — 33-22-04, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 33-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 33-24-62, аддзела публіцыстыкі — 33-24-62, аддзела культуры — 33-21-53, выдавецтва — 32-22-19, бухгалтэрыі — 32-15-87.

Рупініцы не вяртаюцца.

Галоўны рэдактар Л. Я. ПРОКША.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАЎ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОЎ, А. С. ГРАЧАНІКАЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОЎ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.